

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

11 EYLÜL 2001 SONRASI YAŞANAN KÜRESEL TRAVMANIN AMERİKAN ROMANINA YANSIMALARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özkan KOÇAK

Haziran-2016

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

11 EYLÜL 2001 SONRASI YAŞANAN KÜRESEL TRAVMANIN AMERİKAN ROMANINA YANSIMALARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özkan KOÇAK

**Tez Danışmanı:
Yrd. Doç. Dr. Fatih Bayram**

Haziran-2016

ONAY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrencisi olan Özkan KOÇAK'ın hazırladığı ve jüri önünde savunduğu "11 Eylül 2001 Sonrası Yaşanan Küresel Travmanın Amerikan Romanına Yansımaları" başlıklı tez başarılı kabul edilmiştir.

JÜRI ÜYELERİ

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Fatih Bayram

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeleri:

Prof. Dr. Ahmet Kavas

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul İsmail Ökten

Kurumu: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

İMZA

Tez Savunma Tarihi:

16 Haziran 2016

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

Özkan KOÇAK

TEŞEKKÜR

Öncelikle tezimi yazarken bana verdiği destek, yönlendirme ve teşviklerinden dolayı tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fatih Bayram’a teşekkürlerimi sunarım. Onun bu destek ve çabası ile bu tezimi tamamlamış bulunmaktayım. Yaptıkları öneri ve yönlendirmeler ile tezime katkıda bulunan jüri üyelerim Prof. Dr. Ahmet Kavas ve Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul İsmail Ökten’e teşekkür ederim. Ayrıca, bu süreçte benden iyi dileklerini esirgememiş olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, bu süreçte destekleri ile her zaman yanımda bulunan tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Özkan Koçak

Haziran 2016

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1
1. 11 EYLÜL SONRASI DÜNYA	5
2. 11 EYLÜL SONRASI ROMAN	11
2.1. Tarihte Yaşanmış Trajediler Üzerine Yazılmış Romanlar	11
2.2. 11 Eylül’e Dair Yazılmış Romanlar	14
2.2.1. Seçilmiş Bazı 11 Eylül Romanlarının İçerik İncelemeleri	17
3. RADİKAL İSLAM VE GÖNÜLSÜZ KÖKTENDİNCİ	27
3.1. Radikal İslam’ın Motivasyon Kaynakları	27
3.1.1. Kavramlar ve İdeolojik Kökenler	27
3.1.2. Ekonomik Motivasyonlar	30
3.1.3. Sosyo – Kültürel Motivasyonlar	32
3.1.4. Siyasi Motivasyonlar	33
3.2. Mohsin Hamid ve Gönülsüz Köktendinci	34
3.2.1. Doğu’nun Monoloğu	40
3.2.2. “Yeniçeri Cengiz”	41
3.2.3. Cengiz’in Amerikan Toplumuna Entegrasyon Denemesi	44
3.2.4. Cengiz’in Siyasi Söylemi	47
3.2.5. Gönülsüz Köktendinci’ye Yöneltilen Eleştiriler	49

4. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE HOLLANDA.....	51
4.1. Çokkültürlülük ve Sorunlar	51
4.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Çokkültürlülük ve Etkin Gruplara Göre Sosyal Problemler	53
4.3. 11 Eylül Sonrası Toplumsal Tepki	56
4.4. Joseph O'Neill ve Hollanda	57
4.4.1. O'Neill'in Göçmen Amerikası	60
4.4.2. 11 Eylül ve Amerikan Toplumu	62
4.4.3. 11 Eylül ve Sonrasına Dair Siyasal Söylem	65
4.4.5. Kriket ve Medeniyet	66
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75
ÖZGEÇMİŞ	81

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1. Kategorilerine Göre Bazı 11 Eylül Romanları

Tablo 2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Etnik Dağılım

Tablo 3. Amerika Birleşik Devletleri’nde Konuşan Sayısına Göre Dillerin Dağılımı

Tablo 4. Amerika Birleşik Devletleri’nde Dini İnançlara Göre Dağılım

ÖZET

11 Eylül 2001 günü Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan terörist saldırılar sadece Amerika Birleşik Devletleri'ni değil, tüm dünyayı küresel bir travma şeklinde sarsmıştır. El Kaide tarafından üstlenilen bu saldırılar sadece siyasi değil aynı zamanda toplumsal sonuçlar da doğurmuştur. Saldırıyı gerçekleştiren El Kaide örgütü radikal İslamcı bir ideolojiye sahip olduğundan dolayı, radikal İslam'ın ne olduğuna dair sorular yükselmiş, uluslararası ilişkiler disipliniinde konuya dair çalışmalar artmıştır. Saldırlardan sonra daha çok tartışılmaya başlanan diğer bir küresel mesele çokkültürlülüktür. Batılı büyük kentlerin çokkültürlü yapısında hâlihazırda var olan sorunlar ve bu durumun gelecekteki akıbeti üzerine sorular sorulmuş, araştırmalar yapılmıştır. Bu esnada, edebiyat alanında çeşitli eserler ortaya çıkmıştır. Bu eserler daha çok roman türünde ortaya çıkmıştır ve farklı özellikle Amerikan romancılar 11 Eylül'e farklı açılardan yaklaşıp olayın mahiyetini kurgularında açıklamaya girişmişlerdir. Dünya tarihinde Dünya Savaşları, Holocaust, Vietnam Savaşı gibi trajediler üzerine de yazmış olan romancılar yine aynı dürtü ile 11 Eylül'ü yazarak farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Bu çalışmada öncelikle 11 Eylül saldırılarının uluslararası boyutu ele alınmıştır. 11 Eylül üzerine yazılmış bazı romanlara kısaca değinildikten sonra Mohsin Hamid'in *Gönülsüz Köktendinci* romanı ile Joseph O'Neill'in *Hollanda* romanı ayrıntılı incelenmiştir. *Gönülsüz Köktendinci* romanının incelemesi radikal İslamcı fikirler ve onun motivasyonları bağlamında, *Hollanda* romanının incelemesi ise çokkültürlülük perspektifinden yapılmıştır. Sonuç olarak, Mohsin Hamid kurgusu radikal İslamcı fikirlerin birtakım motivasyonları ile örtüşmektedir. Joseph O'Neill'in çokkültürlü toplum tasviri mevcut sorunlara ışık tutarken bu sorunlara çözüm önerileri getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: 11 Eylül 2001, Amerikan Romanı, Gönülsüz Köktendinci, Hollanda

ABSTRACT

The terrorist attacks that took place in the United States of America on 11th September 2001 shook not only the US but also the whole world in the form of a global trauma. Those attacks undertaken by El Qaeda has brought about not only political but also social consequences. Since the group that carried out the attacks, El Qaeda, has a radical Islamic ideology, questions concerning radical Islam have arisen and researches on this issue have increased in the discipline of international relations. Another global issue which started to be discussed more after the attacks is multiculturalism. Questions concerning current problems in the multicultural structure of Western metropolitans and the future of this situation have been examined and researches have been made regarding this issue. In the meantime, literature has given some thought to the issue and produced various works. These works have occurred mostly as novels and especially American novelists have approached the incident from different perspectives and undertaken to explain its essence in their fictions. Having written on tragedies in history such as the World Wars, the Holocaust, Vietnam War, novelists have written on the attacks with the same urge and have developed different points of view. Firstly, international scope of September 11 attacks is discussed in this work. After some novels written on tragedies in the past and September 11 attacks are examined, *The Reluctant Fundamentalist* by Mohsin Hamid and *Netherland* by Joseph O'Neill are discussed in depth. While the analysis of *The Reluctant Fundamentalist* is made in the context of radical Islamic ideology and its motivations, that of *Netherland* is carried out in the perspective of multiculturalism issue. As a conclusion, Mohsin Hamid's fiction corresponds to several motivations of radical Islamic movements. Joseph O'Neill's description of multicultural society provides an insight to current problems and makes suggestions to them.

Keywords: 11th September 2001, American Novel, the Reluctant Fundamentalist, Netherland

GİRİŞ

11 Eylül 2001 günü yerel saatle 8.46'da ve 9.03'te iki uçak New York'taki Dünya Ticaret Merkezi İkiz Kuleleri'ne çarptı. Ardından 9.37'de başka bir uçak Washington'daki Pentagon binasına çarptı. Son olarak 10.03'te bir uçak Shanksville yakınlarında boş bir araziye düştü. Bu 102 dakika içerisinde gerçekleşen eylemler Usame Bin Ladin önderliğindeki radikal İslamcı örgüt El Kaide tarafından üstlenildi. Bu saldırılarda toplamda 2997 kişi hayatı kaybetti (CNN, 7 Eylül 2015).

11 Eylül saldırılarından sonra şüphesiz dünya farklı bir yöne evrilecekti. Bu değişimin hem makro hem de mikro düzeylerde hissedileceği olayın dehşeti göz önüne alındığında oldukça açıktı. Chomsky bu olayı şöyle anlatmaktadır:

“Yeni milenyum iki korkunç suç ile başladı: 11 Eylül terörist saldırıları ve - şüphesiz daha fazla masumun canına mâl olan- buna verilen karşılık” (Chomsky, 2002: 66).

Bu saldırılar, şüphesiz çok yankı uyandırdı. Tüm dünya bir yandan bu terör saldırısı sonrası Amerikan halkının yanında olduğuna dair desteklerini sunarken, öte yandan bundan sonrasının ne olacağına dair sorular sormaya başlamıştı. Saldırının hemen ardından ABD'nin öncülüğünde girişilen Afganistan ve Irak işgalleri sonucunda yaklaşık 210.000 sivil hayatını kaybetmiştir (Watson Institute, 2015). Bu kadar şiddetli bir işgal ve bu kadar fazla sivil kaybının olması insanları bu işgallerin haklılığı konusunda şüpheye duymasına sebep olmuştur. Bir kesime göre bu işgaller hem Birleşmiş Milletler kararlarının bir ihlaliydi ve gayri-ahlakiydi; ayrıca terörü de durdurmuyacaktı (Mandel, 2002: 77).

11 Eylül başta Batı olmak üzere tüm dünya için tarihi bir anlam taşımaktadır. Bu tarihi önem can kaybı veya oluşan hasardan ziyade hedef seçiminden ve saldırılara verilen tepkiden dolayıdır. Bu kez ABD saldırının hedefi olan taraftadır. 1812

Savaşı'nda Britanya kuvvetleri tarafından Washington'ın yakılıp yıkılması (1814) olayından sonra ilk kez ana kara saldırıya uğramıştır. Bu durum saldırılara tarihi bir önem de yüklemiştir. Bu durum Avrupa için de benzerdir: Avrupa'nın yaşadığı yıkımlar genelde kendi içerisindeki savaşlar sonucudur; onun dışında Avrupa devletleri sömürgecilik ve işgallerin nesnesi değil öznesi olmuşlardır. 11 Eylül Avrupa'yı da yakından ilgilendiren bir olaydır (Chomsky, 2002: 68-69).

Saldırıların ardından eylemin asıl mahiyetine ve kökenine dair sorular sorulmaya başlamıştır. Saldırıyı gerçekleştiren örgüt radikal İslamcı El Kaide örgütüydü. “radikal İslam” ve “terörizm” kavramları uluslar ilişkiler disiplinine yabancı değildi fakat bu kelimeler 11 Eylül'den sonra daha yoğun şekilde kullanılmaya başlandı.

11 Eylül'den sonra tartışılmaya başlanan diğer bir küresel mesele de çokkültürlülüktür. Keşifler Çağı'ndan sonra Kuzey Amerika Avrupalı göçmenlerin refah arayışının adresi olmuş ve bünyesine birçok farklı kökenden insanlar katmıştır. ABD kendi bağımsızlığını kazandıktan ve Dünya Savaşları'ndan sonra gerek ekonomik ve siyasi gücü gerekse de gelişen ulaşım imkânları ile tüm dünyadan insanları kendine çekerek bir “göçmen yurdu” halini almıştır. Nihayetinde Amerika Birleşik Devletleri çokkültürlü bir toplum halini almıştır. Yasal zeminde bir ayrımcılık mevcut olmasa da, bugün ABD içerisinde çoğunluğun dışında kalan azınlıklar ülke geneline göre dezavantajlı konumda bulunmaktadır. 11 Eylül saldırıları gerek saldırının failinin dine dayalı bir ideolojiden geliyor olması gerekse de saldırının bu denli şiddetli olması sebebi ile başta Müslümanlar olmak üzere mevcut azınlıklar hedef unsuru olmuştur. Nefret suçları işlenmeye başlayınca ABD'deki çokkültürlülüğün durumu üzerine tartışmak önemli bir hale gelmiştir.

Bu tezde öncelikle 11 Eylül 2001 sonrası küresel siyasetin durumuna dair değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır. Ardından geçmişteki trajediler üzerine yazılmış romanlar ile 11 Eylül sonrası Amerikan romanları genel çerçevesi ve seçilmiş bazı örnekler ile tartışılacaktır. Bu tartışmalar sonucunda 11 Eylül hadisesinin romanlara ne şekilde yansıdığına dair sonuçlar elde edilmeye çalışılacaktır.

Edebiyat perspektifinin kullanılması, edebiyatın toplumsal işlevi ile yakından alakalıdır. Toplumsal değişim ve yenilenmelerde yazınsal iletişim etkili bir olgudur. 11 Eylül gibi değişimlere yazarların gözünden bakmak toplumsal açıdan eleştirel bir bakış açısı oluşmasına zemin hazırlar. Roman türünün seçilmesi ise kabul gören olguların ve gerçekliklerin kurgu yoluyla tekrar gözden geçirebilmesine olanak sağlamasındandır.

Olayın bir travma özelliği taşıması edebiyat perspektifi seçilmesinde etkili olmuştur. Bu psikolojik durum insanın kendini savunma amacıyla var olan kendi duygusunun, direnme yeteneğinin, etkinliğinin ve düşünme yeteneğinin ortadan kalkmasıdır. Bunalım hazırlıksız ve ansızın gelişir. Öncesinde kendine ve kendini çevreleyen dünyaya büyük bir güven duygusu olmalıdır, bu şekilde sarsıntı sonrası bir düş kırıklığı gelişir. Çünkü “benim başıma gelemez” yanılması mevcuttur (Ferenczi, 11: 2014). 11 Eylül saldırıları şahitlik eden veya kurtulan New York’lular için bireysel düzeyde psikolojik bir durumdur. Fakat aynı şekilde, tüm dünyada gelişen olaylar, savaşlar, işgaller, can kayıpları vb. gibi faktörler göz önüne alındığında, 11 Eylül saldırının faili El Kaide için bir zafer olsa da, küresel boyutta bir travma özelliği taşımaktadır. Yazma işi hem olan biteni anlamamız açısından hem de kişilerin hatıraları ile başa çıkması açısından etkili bir yöntemdir (Hunt, 161: 2010). Tarihte yaşanmış I. ve II. Dünya Savaşları, Holokost, Vietnam Savaşı gibi yıkımları konu alan başarılı edebiyat eserlerinin varlığı bu nedenle şaşırtıcı değildir.

Bu tezde iki roman ayrıntılı şekilde incelenecektir. Romanların seçimleri kurgularında barındırdıkları temaların uluslararası ilişkiler disiplininin de ilgi alanında olmasındandır.

Bunlardan ilki Mohsin Hamid’in *Gönülsüz Köktendinci* (2007) romanıdır. Roman içerisinde radikal İslami hareketlere dair atıflar yaptığı için, incelemeye değer görülmüştür. 11 Eylül saldırılarından sonraki süreçte “teröre karşı savaş” politikası uygulanmaya başlanmıştır ve radikal İslamcı gruplar “küresel tehdit” olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu gruplar uluslararası ilişkiler disipliniinde devlet dışı silahlı aktörler olarak bulunmaktadır. Bu aktörlerin varlığı ve mevcut devletlerle ilişkileri devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Devletler

uyguladıkları güvenlik stratejilerinde devlet dışı aktörleri göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Bu sebeplerden ötürü radikal İslamcı akımlar uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yere sahiptir. *Gönülsüz Köktendinci* romanının bu perspektiften incelenmesi ile radikal İslam algısının uluslararası ilişkiler tarafından anlamlandırılmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Ayrıntılı incelemesi yapılacak olan diğer bir roman ise Joseph O'Neill'in *Hollanda* (2008)'sıdır. Eser Amerika'nın çokkültürlülük olgusu üzerine inşa edildiğinden, bu tezde ayrıntılı incelenmek için tercih edilmiştir. Çokkültürlülük ve bununla bağlantılı göç olgusu insani boyutunun yanında küresel bir meseledir. Günümüzde Suriyeli mülteciler meselesinde görülebileceği üzere, birtakım sebeplerden dolayı insanlar kendi ülkelerini terk edip başka ülkelere yerleşmektedir. Bu küresel göç meselesi, göçmen kabul eden ülkeler açısından bazı hususlar doğurmaktadır. Göçmenlerin kabul edilip edilmemesi, kabul edildiği takdirde mevcut toplum içerisinde nasıl konumlandırılacağı, oluşan çokkültürlü yapının nasıl korunacağı bu meselelerden bazılarıdır. Dolayısı ile *Hollanda* romanının incelenmesi ile çokkültürlülüğün durumu ve mevcut sorunlarını kavrayabilmek uluslararası ilişkilere katkı yapılması planlanmaktadır.

Bu incelemeler sonucunda 11 Eylül saldırılarının iki küresel boyutunun, radikal İslam ve çokkültürlülüğün, romanlara nasıl yansıdığı ve elde edilen sonuçlar değerlendirilecektir.

1. 11 EYLÜL SONRASI DÜNYA

11 Eylül 2011 günü El Kaide'nin ABD topraklarında gerçekleştirdiği terörist saldırılar küresel siyaset adına çok farklı ve tarihi anlamlar taşımaktadır. Çift kutuplu Soğuk Savaş döneminin ardından süper güç olarak küresel siyasette varlığını devam ettiren ABD'nin kendi topraklarında böylesine büyük bir saldırıya hedef olması şüphesiz daha büyük küresel gelişmelerin habercisi olmuştur. Afganistan (2001) ve Irak (2003) savaşları bu beklentileri boşa çıkarmamıştır.

1991'de SSCB'nin dağılışından sonra “Bundan sonra ne olacak?” sorusu kafaları meşgul etmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sürecinde ABD ve SSCB başta olmak üzere dünyadaki ekonomik, askeri, siyasi vb. gelişmeler daima bu konjonktürde ilerlemişti. Çift kutuplu dünya düzeninden, ABD'nin rakipsiz süper güç olma durumuna geçişi ABD başta olmak üzere tüm dünyada çeşitli fikirlerin çıkmasına sebep olmuştur. En çok ağır basan görüş uluslararası ilişkilerde yeni bir sayfanın açıldığı, ABD'nin yıldızının daha çok parlayacağı, tüm dünyada piyasa merkezli anayasacılık rejimlerinin egemen olacağından yanaydı (Falk, 2011: 42). Düşmanlıkların, küresel varoluş tehditlerinin olmayacağı bu barışın ve demokrasinin altın çağı inancının aksine bir de medeniyetler çatışması öngörüsü mevcuttu. Bu fikir çatışmaların artık devletlerarası değil medeniyetlerin birbirleriyle karşılıklı konumlanmasından kaynaklanacağını öngörmekteydi (Huntington, 1993). ABD siyaseti daha çok SSCB gibi bir rakibin tarihe karıştığı yeni bir dönemin avantajlarından nasıl faydalanacağı konusuna kafa yormaktaydı. Liberal kanatlar iktisadi politikaları öne çıkarıp yeni küresel nimetlerden faydalanmayı uygun görürken, muhafazakâr kanatlar ise askeri politikalara vurgu yaparak Orta Doğu'daki yönetimlerin ABD ile daha iyi işbirliği yapabilecek şekilde yeniden kurgulanması çağrılarını yapıyorlardı (Falk, 2011: 44). Yeni tek kutuplu dünyanın 11 Eylül'ü tecrübe edene kadarki ömrü, bölgesel çatışmaları saymazsak merkezi devletler arasında bir çatışma yaşanmadan nispeten çatışmasız bir şekilde geçti. ABD'ye karşı El Kaide gibi radikal İslamcı örgütlerin yükselişi de bu dönemde gerçekleşmiştir.

11 Eylül saldırıları gerçekleşip saldırının ilk şoku atlatıldıktan sonra olayın asıl mahiyeti üzerine düşünmek gerekli bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Saldırının faili olan El Kaide alışlageldik bir düşman değildi, zira bu devlet dışı bir aktördü. ABD'nin bu aktöre karşı nasıl bir tavır alacağı başlarda merakla beklenen bir husus olurken sonrasında başlattığı “teröre karşı küresel savaş” uluslararası ilişkilerin hâlihazırda konusu olmuştu. Realist kurama göre zayıf devletler hegemon gücün karşısına asimetrik güç dengesi içerisinde terör örgütlerini destekleyerek çıkabilmektedirler. Verilen bu destek ile hegemon devlet olan ABD'nin caydırılması mümkün olabilirdi (Lieber ve Gerrard, 2005: 138). Realist kurama uygun olarak geleneksel kaygıları ile hareket eden devletler terörizmi kullanabilmektedir. Liberal kuramcılara göre ise zayıf devletlerin kendi içlerindeki istikrarsızlık, başarısızlık gibi sebeplerin bu tür örgütlerin çıkışına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Bu örgütler ortaya çıktığı devletlerle sınırlı kalmayıp küresel siyaseti tehdit etmeye başladığında bu devletlerin rehabilitasyonu gerekmektedir (Fukuyama, 2006: 22). Bu iki yaklaşımda da ortak olan şey devlet dışı bir aktör olan terör örgütlerinin aslında devletlerle bir bağının olabileceğidir. ABD'nin girdiği işgaller ise bu kabullerin bir sonucudur.

SSCB'nin dağılmasının ardından yıldızının daha çok parlayacağına inanılan ABD'nin bu derece bir saldırıya maruz kalmasının bıraktığı şok uluslararası siyasette bir güvenlik sorusunu ortaya çıkardı. Tek süper güç olarak ortada duran ABD kendisini güvende hissedemeyecekti. Bu durum da esasında ABD'nin başlatacağı terörle mücadele hareketinin de başarısız olacağının ilk sinyallerindendi (Falk, 2011: 47). Bu güvenlik zafiyeti ve korku atmosferi ABD'nin yeni güvenlik politikaları benimsemesine, dolayısıyla da ABD ile özdeşleşmiş olan özgürlük fikrine tamamiyle zıt uygulamalara yol açmıştır.

ABD başkanı George W. Bush'un tüm dünyaya seslenip “Ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle” dediği meşhur konuşmasından sonra küresel siyasetin artık ne ile meşgul olacağı netlik kazanmıştı (*The Guardian*, 21 Eylül 2001). SSCB'den sonra süper güç olan ABD'nin yine bir düşmanı vardı ve bir nevi eski çift kutuplu dünya atmosferi tekrar oluşmuştu. İlk olarak 7 Ekim 2001'deki hava saldırılarıyla Afganistan işgali resmen

başlamış oldu. Bu işgalin sebebi ve amacı Afganistan'daki El Kaide varlığı ve onu yok etmekti. Afganistan işgali tüm şiddeti ile devam ederken Irak ve Saddam Hüseyin kimyasal silah konusunda küresel siyasetin gündemine oturdu. İddia Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in elinde kimyasal silah bulundurduğuna, El Kaide ile ilişki içinde olduğuna, dünyaya karşı nükleer bir tehdit oluşturduğuna dairdi. Uluslararası kamuoyunu bu gerçek dışı iddialara inandırma turları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde tüm dünyanın gözü önünde atılmaya başlandı (Gerger, 2007: 483).

Devletler bazında dünya kamuoyunun çoğu ikna olmuştu. Zaten “ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle” tehdidine karşı gelinmesi durumunda diğer devletlerin karşı karşıya kalacağı yaptırım da az çok belliydi; ABD kendisi ile siyasi anlamda uyumluluk göstermeyen devletleri kendi finansal sisteminden alıkoyabiliyordu. (Chomsky, 2001: 28). Fakat dünya kamuoyu bu işgalin esasında terörle mücadele ile değil ABD'nin kendi menfaatleri ile ilgili olacağını düşünüyordu. Bu menfaatler esasında devletçi hedeflerdi ve bölgedeki en büyük müttefik olan İsrail'in endişelerini gidermeyi, Irak'ta askeri üsler kurmayı, Körfez petrolünün güvenliğini sağlamayı ve nükleer çalışmalar yapan İran konusundaki kaygıları gidermeyi içeriyordu (Falk, 2011: 49). 15 Şubat 2003'te dünyada 600 şehirde düzenlenen savaş karşıtı gösteriler ise ikna olmayan kamuoyunun bu hedeflere tepkisinin örneğidir. (Socialist Worker Online, 22 Şubat 2003). Bu protestolara rağmen Irak 20 Mart 2003'te ABD, İngiltere, Avustralya ve Polonya'nın içinde bulunduğu Koalisyon Güçleri tarafından işgal edildi. İşgal ilerledikçe başta Amerikan vatandaşlarının kendi hükümetlerine olan tepkileri savaş öncesinden daha sert bir hal almaya başladı. Bunun sebebi güvenlik kaygısı ile başlayan harekâtın bir menfaat savaşına dönüşmesi ve bunun ortaya çıkardığı şüphecilikti. Başka bir sebep de işgallerin sürdüğü Afganistan ve Irak'ta gerçekleşen Ebu Gureyb Cezaevi örneği gibi insan hakları ihlalleriydi (Amnesty International, 2003).

Bu işgallerden sonra saldırının sorumlusu El Kaide'ye bakılacak olursa örgütün hedefleri ile ortaya çıkan sonuçlar arasında ciddi farklılıklar görülmektedir. İslam dünyasında mevcut olan olumsuzlukların en büyük sorumlusunu ABD olarak gören El Kaide gerçekleştirdiği terör eylemi ile ABD'ye hem fiziki hem de sembolik açıdan

büyük bir darbe vurmuş oldu. Fakat akabinde gelişen olaylar El Kaide'nin 11 Eylül'deki başarısını tersine çevirip örgütü zayıflatmıştır. Afgan işgali ve sonrasında örgüt çok sayıda yönetici ve militanını kaybetmiştir, lojistik olarak dezavantajlı konuma düşmüştür. Ayrıca bu eylemden sonra El Kaide Müslümanlardan beklediği desteği alamamış, aksine kendisine hâlihazırda duyulan sempatiyi yitirmiştir. Bu da İslami Rönesans, hilafet gibi amaçları olan örgütün bu amaçları gerçekleştirmesini oldukça zor bir duruma sokmuştur (Falk, 2001: 57).

11 Eylül sonrası El Kaide için esasında bir hayal kırıklığı olması, ABD'nin için de geçerli olmuştur. Öncelikle, George W. Bush'a göre El Kaide ABD'deki özgürlüğü hedef almıştı (*The Guardian*, 21 Eylül 2001). Fakat ABD'deki aşırı güvenlik önlemlerinin ülke içindeki özgürlükleri tehdit eder hale gelmesi büyük bir başarısızlıktır. Girişilen işgaller ise tamamen ayrı bir başarısızlıktır. İşgallerin gidişatı ile çelişen öncelikler hem içeride hem de dünya çapında insanları ABD'nin küresel gücünü sorgulamaya ve şüpheciliğe itmiştir.

ABD çözüm olarak sadece askeri müdahaleyi görmüştür. Bunun nedeni SSCB'den sonra yükseldiği süper güç konumunun verdiği özgüven ve hırs, rakiplerine nazaran yüksek askeri ve teknolojik gelişmişlik seviyesidir. (Gerger, 2007: 483). Başka bir önemli husus ise ABD'nin uyguladığı mücadele yöntemidir. Devlet dışı bir aktör olan El Kaide ile mücadelede geleneksel devletlerarası savaş yöntemi seçilmiştir. Saldırının faillerinin yakalanması ve cezalandırılması için devletlerarası işbirliği seçeneği devre dışı bırakılarak iki tane ülkenin işgaline girişilmiştir. Özellikle Irak işgali bu anlamda ABD'nin Vietnam deneyimine benzemektedir. Bir devlet ABD'nin güvenliğine karşı bir tehdit olarak görülmüş ve işgal edilmiştir. Vietnam'da da kullanılan bu iddia Irak Savaşı'na kadar süregelmiştir (Chomsky, 2011: 26). Bu durum İslam coğrafyasında hâlihazırda ABD'ye karşı duyulan hoşnutsuzluğun artmasına sebep olmuştur. Bölgedeki Müslüman toplumu zaten İsrail'e verilen kayıtsız şartsız destek, 90'lardaki Irak ambargosu, bölgedeki otoriter liderlere verilen destekler, yaşanan sivil kayıplar gibi sebeplerle ABD'ye karşı bir öfke duymaktalardı (Falk, 2011: 59). Zaten bu dinamikler El Kaide gibi örgütlerin doğmasına zemin hazırlamıştı. Bu dinamikleri

anlamaya yanaşmadan doğrudan anti-terörizm vurgusuyla yapılan harekâtlar bu öfkeyi arttırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Tıpkı İsrail'in Filistin'de uyguladığı orantısız güç ve devlet terörü faaliyetinin tam aksi sonuç verip Filistin'e uluslararası destek sağlaması gibi, ABD'nin bu İsrail modeli mücadele yöntemi uygulaması kendisinin dünya kamuoyundaki itibarını azaltmıştır (Falk, 2011: 60).

Bush yönetimindeki ABD'nin 11 Eylül saldırılarına bu derece sert, hatalı, sonu düşünülmeden ve dünya kamuoyunu dikkate almadan cevap vermesinin altında ABD'nin sömürge döneminden günümüze kadar gelen bir düşünce de yatmaktadır:

“Esas itibariyle Amerikalılara özgü iki düşünce de yine koloni döneminde yerleşmişti. Bu düşüncelerden birisi, her insanın eşit hayat imkânlarına sahip olmaya hakkı bulunduğu anlamında bir demokrasi düşüncesi idi... Öteki temel düşünceyse, Amerikan ulusunu özel bir yazgının beklediği ve onların önlerinde başka hiçbir ulusun başarması ihtimali olmayan bir hayat bulunduğu duygusuydu. Genel servetle, halkın enerjisi ve her ikisini kucaklamış olan özgürlük atmosferi, Amerikalılara taze ve sönmez bir iyimserlik ve atılgan bir kendine güven duygusu vermiştir” (Nevins ve Commager, 2011: 78).

Bu özgül Amerikan düşüncesi, Bush yönetiminin 11 Eylül'ün öncesi ve sonrasındaki bazı “başına buyruk” eylemlerinde de görülebilmektedir. Başkan Bush'un Kyoto Protokolü'nden çıkması, Roma Anlaşması'nı imzalamaması, Anti Balistik Füze Anlaşması'ndan çekilmesi gibi gelişmeler yaşanmıştır (Patman, 2006: 972). Saldırıdan hemen sonra ise, Bush girişilecek olan savaşın iyi ile kötü arasında yaşanacağını belirterek, bu özgül Amerikan düşüncesine atıf yapmıştır (*The Guardian*, 21 Eylül 2001). Dünya kamuoyundan bağımsız bu hareketler, ortaya “özgül ve tek taraflı Amerikan küreselleşmesi” gibi bir durumu ortaya çıkarmıştır. Belli ki, Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra oluşan küresel barış atmosferi tek bir hegemon altında yaşanacaktır (Krauthammer, 2001).

2. 11 EYLÜL VE ROMAN

11 Eylül 2001 saldırılarının dünyadaki etkileri denildiği zaman akla ilk gelen bu saldırıların özellikle uluslararası ilişkilerdeki küresel ve siyasal sonuçlarıdır. Bunun dışında insani, sosyolojik, psikolojik vb. gibi etkileri de günümüzde üzerine sıkça konuşulan ve çalışılan konulardır. Başka büyük bir etki de edebiyata olmuştur. Saldırıların büyüklüğü, anılığı, birçok alandaki etkisi vb. gibi faktörler yazarları bir şekilde bunun üzerine düşünmeye ve yazmaya yönlendirmiştir; bunun için birtakım motivasyonlar ortaya sunmuştur.

Bu bölümde ilk olarak tarihte yaşanmış trajediler üzerine yazılmış bazı romanlar incelenecektir. Romanların içerik bilgilendirmesi yapıldıktan sonra yazarların tercih ettikleri konu ve kurgulardan bahsedilecektir. Ardından 11 Eylül'e dair yazılmış romanların genel özelliklerine ve romancıların bu felaketi yazma karşısındaki tutumları ve konu tercihlerine değinilecektir. Sonrasında ise bu eserlerden bazıları hakkında içerik bilgilendirilmesi yapılacaktır. Bu şekilde 11 Eylül'e dair yazılmış olan romanların genel mahiyetine dair bir tablo oluşturulmaya çalışılacaktır ve tarihte yaşanmış diğer trajedilere üzerine yazılan romanlar ile ilişkisi incelenecektir.

2.1. Tarihteki Yaşanmış Trajediler Üzerine Yazılmış Romanlar

11 Eylül sonrası romanları daha iyi kavramak için, geçmişe dönüp benzer “felaketlerin” romanlarda nasıl ele alındığını ve bu yeni türle arasındaki bağları anlamak önemlidir. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) trajedisi tüm dünyada yaşanırken, romancılar bu duruma kayıtsız kalamamışlardır. Örneğin Henry James arkadaşına yazdığı bir mektupta, mevcut atmosferi şöyle tanımlar:

“Geri dönmeye vaktimiz olmadan, korkunç bir canavar ininden çıktı – üzerimizde, burada hepimizin üzerinde.” (Burleigh, 2000: 27).

Birinci Dünya savaşının etkileri sadece Avrupa ile sınırlı kalmadığından, savaştan etkilenen diğer uluslardan romancılar da konuları arasına bu savaşı almışlardır.

Örneğin, Reşat Nuri Güntekin'in birçok romanında Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti çeşitli anlatılar ile yer almaktadır. *Bir Kadın Düşmanı* (1927) romanında, sürekli savaş tecrübesi yaşayan toplumun cephe ve cephe dışındaki travmatik yaşantılarını ele almıştır. *Eski Hastalık* (1938) romanında Güntekin, Çanakkale Savaşı'nda babasını kaybeden Yusuf'un eşiyle çıktığı bir deniz yolculuğunda muharebe alanlarını ziyaret etmeleri ve savaşa dair fikirlerini işlemiştir. *Damga* (1928) romanında oğullarını savaşta kaybetmiş bir ailenin hayatı anlatılır. Hayatını kaybedenlerin yanında bir de geride kalan ailelerin trajedileri yaşanmaktadır. *Miskinler Tekkesi* (1946) romanı savaş sonrası Osmanlı ordu ve toplumunun perişan ve acı durumunu yansıtmaktadır. Özellikle ülke ekonomik olarak çökmüş, fukaralık tarafından esir alınmıştır (Yüsoğlu, 2011: 365-366).

Polonya'da ise iki savaş arası dönemde daha çok psikolojik roman türünde eserler verilmiştir. Zofia Nałkowska'nın *Choucas* (1927) romanı dünyanın farklı yerlerden verem hastalarının toplandığı bir kasabada geçer. Romanda hastaların günlük yaşantılarının yanında uluslar arasında mevcut olan ilişkilerin değerlendirmeleri yapılmaktadır. Aynı yazarın *Granica* (1935) ve *Niecierpliwi* (1939) romanlarında da savaş sonrası toplum ele alınmaktadır (Körpe, 2015: 92-93).

İkinci Dünya Savaşı üzerine yazılan romanlarda daha çok savaş ve Holokost yer almaktadır. Alman yazar Herman Kant'ın *Der Aufenhault* (1977) romanı bunun örneklerinden biridir. Romanda savaşın dönemlerinde Nazi ordusuna katılan 18 yaşındaki Mark'ın hikâyesi anlatılmaktadır. Esir alınıp Sovyet kontrolündeki Varşova hapisanesine getirilen Mark kendini sorgulama sürecine girmektedir. Başka bir Alman yazar Armin Müller'in *Der Puppenkönig und Ich* (1986) romanı da henüz çocuk yaşta bir gencin hikâyesini anlatmaktadır. Nazi ordusuna alınan König Sovyet işçi kamplarına götürülmekte olan mahkûmlar arasından kaçmayı başarır ve Polonya üzerinden evine dönmeye çalışır. Bu yolculuğunda genç bir Polonyalı kaçak ile tanışır ve düşman olmalarına rağmen ikisi arasında gereklilikten doğan bir dostluk başlar: ikisi de tek başına evine dönemeyecekleri için beraber hareket etmek zorundadırlar (Brodsky, 1996: 256-259).

İkinci Dünya Savaşı ile bağlantılı olarak, Holokost üzerine de romanlar yazılmaya başlanmıştır. Amerikalı Yahudi Zelda Popkin'in *Small Victory* (1947) eseri bu açıdan değerlendirilebilir. Holokost'tan kurtulmuş karakterler ve onların yaşamları ele alınmıştır. Holocaust üzerine yazılmış diğer önemli bir eser Elie Wiesel'in *Gece* (1960)'sidir. Romanya doğumlu Amerikalı Yahudi yazar Nazi kamplarındaki kendi deneyimlerini kaleme almıştır.

Dönemin romancıları etrafındaki değişimlere tepkisiz kalmamışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nı anlamak entelektüel ve sanatsal açıdan zor olmuştur zira bu savaş marjinal fikirlerden ziyade ana akım fikirlerin iflasına sebebiyet vermiştir. Savaştan sonra ise medeniyetteki bu şiddetli çatlak ve kriz yazarların üzerinde bir baskı kurmuştur. Bu yazarlar modern hayatın yeni şartlarında insan ilişkilerinin nasıl ve neden değiştiğini tanımlayabilmek için yeni kaynaklar geliştirmek zorunda kalmışlardır (Mishra, 2007).

Moderniteye eleştirel bakış getirme akımına Amerikalı yazarlar biraz uzak kalmışlardır. Bunun nedeni Dünya Savaşları sonrasında ABD'nin Avrupa'nın önüne geçmesi, Amerikan değer ve ideallerinin emperyalizm aracılığı ile bütün dünyada karşılık bulmaya başlamasıdır. Saul Bellow, şu değerlendirmesi bu görüşü desteklemektedir:

“Bizim Amerikan dünyamız bir mucizedir. İnsanoğlunun daimi hayallerinin bazıları burada gerçekleşmiştir” (Bellow, 1993).

Soğuk Savaş döneminde, Amerika'nın mevcut güvenli ve konformist atmosferine rağmen Norman Mailer, Kurt Vonnegut, E.L. Doctorow gibi romancılar eleştirel bakış açıları getirebilmişlerdir. Vietnam Savaşı'na dair ise “Neden Vietnam'dayız?” sorusu gazeteci David Halberstam'ın anlatımları gibi diğer eserler ile cevaplanmaya çalışılmıştır (Mishra, 2007).

Vietnam Savaşı romanlarına başka örnek vermek gerekirse Vietnamlı yazar Bao Ninh'in *The Sorrow of War* (1990) romanı karşımıza çıkmaktadır. Ana karakter Kien Kuzey Vietnam ordusunda görev yapmış bir Vietnam gazisidir ve roman Kien'in

hatıralarından oluşmaktadır. Diğer bir Vietnamlı yazar Duong Thu Houong'un *Novel Without a Name* (1991) romanı ise yine asker olan Quan'ın, silah ve çocukluk arkadaşı olan ve savaş travması geçiren Bien'in eve dönüş yolculuğunda ona eşlik edişini anlatmaktadır (Liparulo, 2003: 72-73).

2.1.1. 11 Eylül'e Dair Yazılmış Romanlar

Olayın yakınlığı ve "11 Eylül'ü yazma" isteğinin ortaya çıkardığı kırktan fazla roman edebiyat dünyasını bu eserleri sınıflandırmaya ve "11 Eylül Sonrası Roman nedir?" sorusunu cevaplamaya yönelmiştir. Bir kesim bu yeni türü sadece o günde yaşananlara yanıt veren romanlarla sınırlı tutmak isterken, öteki kesim de daha geniş bir tanım arayışında olmuştur. Lakin yıllar sonra olayın etkisinin sadece terörist saldırılar olmadığı birçok kesim tarafından kabul edilince, geniş tanımlamalar daha çok makbul hale gelmiştir. Bu nedenle 11 Eylül Sonrası Roman, 11 Eylül 2001 sonrası yazılmış ve basılmış, şu veya bu şekilde o gün ve sonrasına yanıt veren romanlardır (Lee, 2012: 15-16).

Böyle büyük bir felaketin nasıl yazılıp yazılmayacağı edebiyat dünyasında ayrı bir tartışması konusudur. Holokost, Hiroşima, Vietnam Savaşı gibi felaketlere şahitlik etmiş olan yazarların gördüklerini anlatma arzusu ve anlatımları ile o dehşeti arka planda bırakma korkusu arasında kalmaları felaket anlatılarında rastlanan bir durumdur (Franklin, 2011: 12).

Bu saldırılar özellikle canlı televizyon bağlantıları sayesinde tüm dünyanın küresel şahitliğinde meydana gelmiştir. O nedenle 11 Eylül Romanı veya 11 Eylül Sonrası Roman dediğimiz türün amacı artık olayı anlatmak değil, olayın hangi anlamlar taşıdığını anlatmaktır (Franklin, 2011: 12).

11 Eylül 2001'de Amerikalı romancılar için zihinlere önceden yerleşmiş birtakım fikirler yıkılmaya başlamıştır. Don DeLillo bu durumu şöyle açıklar:

"Bizim dünyamız, bizim dünyamızın parçaları onlarınkine düştü, bu da demek oluyor ki tehlike ve öfke mahallinde yaşıyoruz" (DeLillo, 2001).

Bu fikirlerin yıkılmasının bir sebebi de Batı dışında kalan coğrafyalarda yaşayan insanların Batı'ya karşı gittikçe artan öfkesidir. Orhan Pamuk bunu şöyle dile getirmiştir:

“Bugün fakir, demokratik olmayan Müslüman bir ülkede yaşayan ortalama bir vatandaş veya bir üçüncü dünya ülkesinde ya da bir eski sosyalist cumhuriyetinde geçimini sağlayan bir memur dünya gelirindeki payının ne kadar yetersiz olduğunun farkında; bir ‘Batılıdan’ çok daha zor şartlar altında yaşadığını ve çok da kısa bir yaşama mecbur olduğunu biliyor” (Pamuk, 2001: 12).

11 Eylül ve onun asıl mahiyeti üzerine yazmak eskinin aksine daha gerçekçi şekilde olmak zorundaydı. Ian McEwan bu durumu şöyle anlatır:

“Dünya bana anlatılsın istiyordum. Bilgilendirilmek istiyordum. Büyük değişimlerden geçtiğimizi hissediyordum ve şimdi bir bakıma okula gitme ve öğrenmeye başlama zamanıydı” (McInerney, 2005).

11 Eylül üzerine yazılmış eserlerin edebi formlarına baktığımızda, en çok üretkenlik gösteren türlerden birinin roman olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu romanların ne kadar edebi ve estetik değer taşıdığı birçok kişi tarafından tartışılmaktadır. Hatta bazı eleştirmenler bu olaya dair önemli bir romanın henüz ortaya çıkmadığını belirtmektedir (Franklin, 2011: 11). Yine de, yazılan bu romanlar birçok açıdan farklılık gösterse de nihayetinde artık bir türü teşkil etmektedirler. Ayrıca, bu romanların büyük bir çoğunluğu Amerikalı yazarlar tarafından kaleme alınmış olsa da, farklı milliyetlerden romancılar da bu konu üzerine eğilmeye başlamışlardır.

Romanların sınıflandırılması da farklılık göstermektedir. Franklin bunları beş kategoriye ayırmaktadır: Saldırı gününe odaklananlar romanlar, Saldırıları öncesi yaşantıları konu alanlar, saldırılar sonrası yaşantılara konu alanlar, saldırıların merkezi bir rol oynamadığı romanlar ve 11 Eylül’ü sadece zikredip saldırıların gölgesinde gelişen romanlar. (Franklin, 2011: 11,12)

Bu sınıflandırmadan yola çıkacak olursak 11 Eylül gününe odaklanan kayda değer bazı romanlar şu şekilde sıralanabilir:

Saldırı Gününe Odaklananlar	<i>A Day at the Beach</i> , Helen Schulman <i>Falling Man</i> , Don DeLillo
Saldırıların Öncesi Yaşantıları Konu Alanlar	<i>İmparator'un Çocukları</i> , Claire Messud <i>The Whole World is Over</i> , Julia Glass
Saldırıların Sonrası Yaşantıları Konu Alanlar	<i>Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın</i> , Jonathan Safran Foer <i>A Disorder Peculiar to the Country</i> , Ken Kalfus <i>Terörist</i> , John Updike <i>The Submission</i> , Amy Waldman
Saldırıların Gölgesinde Gelişen Romanlar	<i>Hollanda</i> , Joseph O'Neill <i>Open City</i> , Teju Cole
Saldırıların Merkezi Rol Oynamadığı Romanlar	<i>Freedom</i> , Jonathan Franzen <i>A Visit from the Goon Squad</i> , Jennifer Egan

Tablo 1: Kategorilerine Göre Bazı 11 Eylül Romanları (Franklin, 2011: 11-12)

2.1.2. Seçilmiş Bazı 11 Eylül Romanlarının İçerik İncelemeleri

Bu bölümde ilk olarak bazı 11 Eylül romanlarının genel içeriği ele alınacaktır. Bu şekilde yazarların 11 Eylül'ü nasıl anlamlandırdıkları ve ne şekilde işledikleri incelenecek ve aradaki bağlar üzerinde durulacaktır.

Don DeLillo'nun 2007 yılında yazdığı *Falling Man* romanı kabaca 11 Eylül öncesi ayrılmış ama olaydan sonra tekrar bir araya gelmiş olan Keith ve Lianne çiftinin hikayesidir. Keith olay günü ikiz kulelerde çalışan, saldırıdan kaçıp kurtulmayı başaran bir adamdır. Saldırının şoku sonrasında güvenli bir liman ararken eski eşi Lianne ve oğlu Justin'e dönmüştür. Roman bu çiftin tahayyülü zor saldırı sonrası birbirleriyle tekrar beraber olma çabasına odaklanmaktadır. Tüm dünya bu saldırılardan sonraki büyük değişimi görmüş, yeni oluşan dünyaya –“Yeni Dünya Düzeni”- bir şekilde ayak uydurmak için tutumlar belirlemiştir. Bu nedenle Keith-Lianne çiftinin yeni hayata ayak uydurması, beraber olmaya çalışmaları 11 Eylül sonrası dünyanın da bu konudaki çabalarına, ittifaklarına paralel bir metafordur. Bu nedenle romandaki ana tema yeni, karmaşık dünyada düzen tutturma çabası, kol gezen anlamsızlık içerisinde bazı anlamlara tutunmak veya onları yaratmaktır (Andersen, 2008: 5). Romandaki diğer iki önemli karakter Lianne'nin annesinin sevgilisi, 70'lerin Batı Almanya'sında eski bir militan olan Martin ve saldırıyı yapan teröristlerden olan Hammad'dır. Martin ABD ile dünyanın geri kalanı arasındaki ilişkiye dair Amerika'nın dünya için tehlike arz ettiğini ve artık diğer insanların Amerika'yı tehlikeden başka bir şey olarak görmediğini söyleyen bir kişidir (DeLillo, 2007:191). Hammad karakterinin tasviri de ana akım medya ve anlatımların aksine, o ve onun şahsında diğer teröristlerin samimi bir portresini içermektedir. Hammad sadece binlerce insanın ölümüne sebep olan bir kişi değil düşünceleri, duyguları ve arzuları olan bir kişidir. Öyle ki, DeLillo'nun bu karşı anlatımı ülkede büyük tepki toplamıştır (Andersen, 2008: 7-8)

Ken Kalfus'un 2006 yılında yazdığı *A Disorder Peculiar to the Country* romanı, 11 Eylül'ün anlamları üzerinden ziyade Amerikan toplumunun radikal bir tahlilini yapmaktadır. Kalfus iğnelemelerini üstü kapalı yapmak yerine apaçık yapmayı tercih ettiği için, roman kara mizah unsurları taşımaktadır. Amerikan toplumundaki

boşanmalar ve bunun getirdiği hoşnutsuzluk gibi sebepleri romanda işleyerek hiç kimsenin masum olmadığını düşünüp saldırının kurbanlarının kutsallaştırılmasına karşı çıkmaktadır Kalfus. Öyle ki, bir röportajında saldırı sabahında hayatını kaybeden bazı kişilerin eşlerinin gün sonunda mutlu olacağını düşündüğünü söylemektedir (Miller; 2008: 35). Romanında da ana karakterler evli Joyce-Marshall çiftidir. Birbirleriyle bir türlü geçinemeyen, tek ortak noktaları birbirlerine karşı inatçılık ve nefretleri olan, diğerinin 11 Eylül saldırıları sonucunda ölmemesine isyan eden bu çift hem Kalfus’a göre asıl terörist olan Amerikan toplumunun bir aynasıdır. Joyce ve Marshall sadece kendilerini sınırlı kalmayıp iki küçük çocuklarını da terörize etmektedirler. Bu öfkeli, çarpık çiftten Marshall kendisi de dâhil tüm ailesini intihar bombası ile öldürmeye bile karar verir: tıpkı ABD-El Kaide çiftinin kötü bir boşanma evresi geçirmesi gibi (Miller; 2008: 35).

Amy Waldman’ın *The Submission* romanı, 11 Eylül saldırıları adına dikilecek olan anıt için bir yarışma düzenlenmesi ve bu yarışmayı da bir Müslüman’ın, Mohammed Khan’ın “Bahçe” adlı tasarımının kazanması ile başlar. Bu şok edici sonuç tepkiler doğurur çünkü İslamcı bir terör örgütünün öldürdüğü insanlar adına yapılacak anıtın yine bir Müslüman tarafından yapılması bazı kişilere göre hiç de hoş olmayan bir durumdur hatta ölen kişilerin ailelerine bir saygısızlıktır. Öte yandan, bazı kişiler de Khan’ın seçilmesinin aslında bir fırsat olduğunu, özellikle yaraları sarmak adına faydalı bir hareket olduğunu düşünmektedir. Jüri kendi içinde hâlâ bu durumu tartışırken, o esnada kazananın ismi basına sızar ve ülke çapında bir hareketlilik başlar. İslam karşıtı gruplar ve ölen kişilerin aileleri bu karara tepki olarak miting ve yürüyüşler düzenlerken, Müslüman gruplar da bir Müslümanın kamusal bir anıtını yapma hakkı için mücadeleye başlar.

Yarışmanın tartışmalı galibi Khan ABD doğumlu, ibadet yönü eksik bir Müslümandır. Dolayısıyla bu yarışmadan önce kendisini çok sıkı bir Müslüman kimliğe ait hissetmemektedir. Fakat bir anda kendisini bir hak arama mücadelesinin içinde bulur. Bu karışık durumda Khan ne yarışmadan çekilmeye, ne muhafazakarları açıkça kınamaya ne de kendisinin model gibi siyasi afişlerde kullanılmasına razı olur. Yaptığı

tek şey insanların yanlışlarından dönmelerini ummaktan ibarettir. Khan kendisini seçen jüri üyelerinden destek arar fakat onlar bu oluşan ırkçı ve nefret söylemini kınamakla beraber kendilerine yönelecek diğer tepkileri de düşünmek zorunda kalırlar zira Müslüman birinin yapacağı 11 Eylül anıtı için para ve sponsor bulmanın zorluğu Paul’u, yakınlarını saldırıda kaybedenleri temsilen jüride bulunan Claire’i de ailelerin tepkisi düşündürmektedir.

Bu belirsizlik ve gidişat tıpkı 11 Eylül’ün halklar üzerinde yarattığı belirsizlik gibidir. Romanın okuyucuya verdiği hissiyat sadece korkudur, daha da kötüleşeceği bilinen gelişmeler karşısında bir şey yapamayıp sadece izlemenin verdiği korkudur. (Potter, 2011: 48). İşte Waldman’ın tasvir ettiği 11 Eylül şudur: bir anda yükselen ırkçılık ve nefretin Amerika’yı saplayacağı belirsiz bir bataklık. Ancak buna karşın bazı kesimlerin bir arada hoşgörü içinde yaşama isteğini simgeleyen “Bahçe” metaforu. Khan’ın Bahçe’si ile New York’taki “Ground Zero Camisi” tartışmaları çok benzerlik göstermektedir. Uçakların çarptığı alana –ki daha önce de orada bir cami vardı– yapılacak olan cami-kültür merkezi projesine karşı çıkılmıştı.

Romanda da yine aynı duygularla Khan’ın çizimine karşı çıkılmaktadır. Bu benzerliğin romanda yer alma sebebi kuşkusuz Waldman’ın gazeteci kimliğidir: Waldman 1997-2006 yılları arasında New York Times gazetesinde muhabir olarak çalıştıktan sonra ilk romanı olan *The Submission*’ı yazmıştır. Romanda okuyucuya birçok farklı bakış açısı sunması ve tatmin edici detaylara yer vermesi bundan dolayıdır (Dufresne, 2011: 35). O tartışmayı da gazeteci gözüyle takip eden Waldman halkın tepkisini ve bu tepkinin bir şekilde nefret söylemine dönüşmesini iyi bir şekilde yansıtmayı başarmıştır.

Bu nefret söylemine karşı Khan’ın çizimin isminin “Bahçe” olması 11 Eylül sonrasında kafalarda oluşan en önemli sorulardan birisi olan Müslümanların Amerikan toplumunun nereye konumlandırılacağı sorusuna bir cevap ve çözümdür aslında. Nihayetinde bu saldırıyı yapan insanlar ile Amerika’da yaşayan Müslümanlar aynı dine mensuptur ve herkesin aynı kefeye konulması özellikle böyle dehşet verici bir saldırıdan sonra beklenmedik bir durum değildir. Ona rağmen yazar saldırıyı protesto etmek ile

Müslümanlara karşı nefret barındırmak arasındaki ince çizgiye dikkat çekmiş, bir arada yaşama vurgusunu ciddi şekilde yapmıştır. Khan'ın Bahçe'si bu bir arada yaşama arzusunu simgeler niteliktedir.

Jonathan Safran Foer'in *Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın* romanı esas olarak saldırılarda babasını kaybeden Oskar isimli dokuz yaşında bir çocuğun yaşadığı travma ve bu süreçte kendi kafasında kurarak çıktığı fantastik bir yolculuğun hikayesidir. Bu fantastik yolculuğun temelinde babasının saldırılarda öldürülmesinin manasını bulma amacı vardır. Bu arayış bir gün Oskar'ın babasının eşyaları arasında üzerinde “Siyah” yazan ve içerisinde de küçük bir anahtar bulunan kapalı bir zarf bulması ile başlar. Sonrasında da anahtarın gizemini çözmek için New York'un tüm mahallelerinde soyadı “Siyah” olan kişileri bulup onlarla tanışır; dolayısıyla birçok farklı karaktere de romanda yer verilmiş olur. Ailesinden ve dış dünyadan kendini izole edip tüm enerjisini anahtarın peşinde koşmaya harcayan Oskar, yolculuğunun sonunda anahtarın kendi babasına ve onun ölüme dair hiçbir anlama sahip olmadığını anladığında tekrar normal yaşantısına döner ve “normalleşen” dünyaya ayak uydurmaya başlar. Romandaki olay örgüsünden ziyade Oskar'ın karakteri önemlidir. Henüz dokuz yaşında, her zaman neşeli bir tonla konuşan, zeki, meraklı ve hayalperest Oskar'ın iç dünyasında aslında acı, korku ve hassasiyet yatmaktadır. (Munson, 2005: 83) 11 Eylül'ün Amerikan toplumunda uyandırdığı duygular da tam olarak bunlardır.

Romanda Oskar'ın hikâyesinin yanında bir de onun dedesi Thomas'ın yine kendi ismini taşıyan oğlu Thomas'a yazdığı ama göndermediği mektuplar ile anneannesinin torunu Oskar'a yazdığı mektuplar vardır. Dede Thomas'ın oğul Tomas'a, anneannenin ise Oskar'a yazdıkları mektuplar esasında kendi hayat hikâyeleridir. II. Dünya Savaşı Almanya'sından, 1945 Dresden Bombardımanı'ndan ABD'ye uzanan bu hikâyelerde Dede Thomas ve Anneanne hayatlarının dönüm noktalarını, aldıkları kararları, bunların sebep ve sonuçlarını yazmışlardır. Dede Thomas, 1945 Dresden Bombardımanı'ndan sağ kurtululardan birisidir. Günlerce süren bombardımanı, insanların ve hayvanların yanarak öldüğü, ağaçların birer birer tutuştuğu, insanların nefes bile alamadığı, her yerin enkaz altında kaldığı bir felaket şeklinde anlatır. Öyle bir felakettir ki Oskar'ın teyzesi

sağ kurtulmasına rağmen intihar etmiştir. Aynı şekilde, Dede Thomas da şahit olduğu felaket karşısında intihar girişiminde bulunmuştur (Foer, 2013: 237-243). Oskar'ın dedesi II. Dünya Savaşı'ndan sağ kurtulmuş fakat savaştan sonra yaşadığı bunalım sebebi ile bir tek kelime bile konuşamamıştır. Ayrıca kendi oğlunun doğumundan sonra eşini yani Oskar'ın anneannesini terk etmiştir. Bu sebeple Oskar'ın babası ve dedesi dehşetli bir yıkım sonrası yok olmaları açısından benzerlik göstermektedir. Eric Hobsbawm, II. Dünya Savaşı'nın dehşeti üzerine şöyle demiştir: “Dindar insanların, içindeki her şeyle birlikte dünyayı yarattığına inandıkları tanrı ya da tanrıların yaptıklarından pişman olabileceklerini umdukları anları yaşandı” (Hobsbawm: 2012: 26). 11 Eylül'ün getirdiği yıkım ve bunun yaralarını sarmak hiç kolay olmamıştır. Oskar'ın babasının ölümüyle alakalı bir iz peşinde koşması ve Dede Thomas'ın oğul Thomas'a yazdığı gönderilmemiş mektuplar büyük yıkımların getirdiği toplumsal travmaları ve bunların aşılma çabasını simgelemektedir.

Helen Schulman'ın *A Day at the Beach* romanı, Ken Kalfus'un *A Disorder Peculiar to the Country* romanı ile odak noktası açısından benzerlik gösterir. Schulman de 11 Eylül'ün gölgesi altında bir evliliği tasvir etmektedir. Bu evlilik üzerinden 11 Eylül'ün doğurduğu trajedi ve gerilimlerin aileler ve günlük hayat üzerindeki etkilerini ele almaktadır (Banita, 2012: 2). Romandaki Gerhard-Suzannah çifti ve dört yaşındaki oğulları Nikolai üzerinden evlilik eleştirisi yapılmaktadır. Aile bu saldırılara evlerinin penceresinden şahit olur ve romanda anlatılan yirmi dört saat içerisinde zaten sıkıntılı olan bu evliliğin içindeki problemleri tekrar uyandırır. Saldırıdan hemen sonra Gerhard eşi ve çocuğunu alıp bir müşterisinin East Hampton'daki yazlığına götürür. Gerhard çalıştığı yerden kısa süre önce kovulmuş bir dansçıdır, yine dansçı Suzannah ile aralarında 20 yaş vardır. Aralarındaki ilişki Gerhard'ın Suzannah'a emir verip yönlendirmesi şeklindedir. Gerhard Suzannah'ı yaratmıştır ve onu önce artistik sonra da ev içi ihtiyaçları için kullanmaya başlamıştır (Schwartz, 2007: 39). Oğulları Nikolai ile sürekli ilgilenen Suzannah olmuştur, Gerhard çok az ilgi göstermektedir. Zaten Nikolai'nin gösterdiği davranış bozuklukları bu evliliğin de sorunlu olduğunun bir emaresidir. 11 Eylül bu çiftin hayatını ters yüz etmiştir. Kaçtıkları yazlıkta Suzannah

Nikolai ile ilgilenirken Gerhard işiyle ilgili meselelerle uğraşır. Günün olağanüstülüğünden dolayı ikisinin de tavırları abartılı ve serttir. Suzannah Gerhard’a buraya kaçmayıp New York’ta kalmaları, diğer insanlara yardım etmeleri gerektiğini söyleyip onun hayatta her zaman olduğu gibi yine korkak davrandığını söyler. Aralarındaki bu tartışmadan sonra Gerhard kendini sorgulamaya başlar ve işi ile ilgili kaygılarının yerine daha büyük bir acı alır; daha insani bir acı (Schwartz, 2007: 39). Romanda politik ve küresel mesajlara pek rastlanmasa da yer yer Amerikalı-Avrupalı kıyaslaması yapılarak Amerikan toplumunun olaylara bakış açısı eleştirilmektedir. Bunun bir örneği Amerikalılar Bin Ladin’in ancak ismine az çok aşına iken, Fransız bir turistin hemen saldırı sonrasında failin Bin Ladin olduğunu tahmin etmesidir (Schwartz, 2007: 38).

Claire Messud’un *İmparator’un Çocukları* romanı entelektüel bir arkadaş grubunu ele almaktadır. Farklı kökenlerden gelen, tıpkı bir Amerika minyatürü olan bu grup yarı Vietnamlı eşcinsel kültür eleştirmeni Julius, ünlü bir gazeteci olan Murray’ın kızı Marina ve film yapımcısı Danielle’den oluşmaktadır. Bu üçlünün dışında Marina’nın kuzeni ve babasının sekreterliğini yapan Frederick ile yeni bir dergi çıkarmakla meşgul olan Ludovic de romanın merkezinde yer alan karakterlerdir. Ludovic’in çıkaracağı dergi kültürel ikon olmuş kişilere eleştiriler yöneltip bu kültürün altını oymaya çalışacağı için romanın da ana teması ve yöntemi oluyor; zira roman daha sonra bir sır ve ifşa furçasına dönüşüyor (Iannone, 2007: 71). Roman boyunca özellikle Marina, Julius ve Danielle’in gençlikten yetişkinliğe geçişi, burjuva hayatları içerisindeki çabalarına şahit oluyoruz. Romanda anlatıcı değiştikçe karakterlerin kendileri hakkında ne düşündükleri ve aslında ne durumda oldukları arasındaki boşluklar öne çıkmaktadır. Karakterlerin kendilerinin farkına varamamalarındaki bu süreklilik Messud’un eserini trajikomik hale getiriyor (Levin, 2006: 30). “İmparator’un Çocukları” ismi karakterlerden Manila’nın bitirmek istediği kitabın isminin kısaltılmış halinden gelmektedir: *İmparator’un Çocuklarının Elbiseleri Yoktur*. Romandaki entelektüel karakterlerin hemen hepsi bir şekilde yazma işi ile uğraşmaktadırlar; ya kendileri yazmaktadır ya da birbirlerine bir şeyler yazdırmaktadırlar. Dolayısıyla bu kişiler

yazdıkları kelimeleri giymektedirler veya birbirlerini yine aynı şekilde soymaya çalışmaktadırlar (Griffiths, 2006: 22). 11 Eylül saldırıları ile bu insanların hayatlarındaki çözümler başlar; ortaya çıkan gerçekler ve bozulan ilişkiler karakterleri etkiler. İkiz kulelerin yokluğunun Manhattan'ı yaralaması gibi bu kişiler de yollarına eski hallerine göre ayık, büyümüş ama yaralı olarak devam eder (Griffiths, 2006: 23). 11 Eylül'ün yaşattıkları ve Messud'un karakterlerinin kendi yaşamlarının gidişatı arasındaki paralellik romanın temel konusunu oluşturmaktadır.

John Updike'in *Terörist* romanı konumuz açısından önem arz etmektedir. Romanın merkezinde intihar bombacısı olması için kışkırtılan genç Ahmad vardır. İrlandalı bir anne ile Mısırlı bir babanın çocuğu olan Ahmad Mulloy New Jersey'da yaşayan 18 yaşında Müslüman bir lise öğrencisidir. Onun kişisel gelişimi ile olay örgüsü paralel olarak gitmekte, onu etkileyen kişi ve diğer nedenler de aynı şekilde olay örgüsüne de etki etmektedir. Bu serüvende en etkili olan kişiler onun akıl hocası olan Şeyh Raşit, okuldaki rehber öğretmeni Jack Levy ve annesi Terasa'dır. Romanda Ahmad'ın şahsı üzerinden genel olarak siyasal İslam'ın ve İslamcı terörün motivasyon kaynakları verilmeye çalışılmıştır. İntihar bombacısı olma yolculuğu esnasında bu fikir ve motivasyonlar üst üste birikirken o da günden güne bu hedefe daha çok yaklaşır. Ona göre ABD her türlü kötülüğün ve yozlaşmanın mevcut olduğu bir ülkedir, yani "Şeytan'ın hükümeti" (Updike, 2008: 10).

Onun çevresinde olan bitenden bu kadar nefret etmesinin bir sebebi de okul arkadaşlarının ona karşı tavırları olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Ahmad'ın sınıf arkadaşı Joryleen'in erkek arkadaşı Tylenol'un Ahmad'a karşı sarf ettiği küçük düşürücü ve ırkçı ifadeler, 11 Eylül'ün ardında ülkedeki Ortadoğulu, Arap, Müslüman vb. gibi kimliklere sahip olan kişilere karşı işlenen nefret suçlarına bir misal oluşturmaktadır. Ahmad'ın içinde bulunduğu şartlara olan tepkisi onun geleceğini şekillendiren bir etkiye sahiptir. Bu doğrudan onu mücahit olmaya götürmese bile eğitimine üniversitede devam etmesini engelleyecektir. Bu kararında en önemli pay sahibi kişi Şeyh Raşit'tir zira Şeyh Raşit üniversite eğitiminin onu yozlaştıracığını söylemektedir (Updike, 2008: 48). Bu sebepten dolayı Ahmad rehber öğretmeni

Levy'nin ısrarlarına rağmen üniversiteye gitmek yerine kamyon sürücüsü olmaya karar verir. Ahmad, Amerikan hükümetleri için genelleme yaparak toplumu bencil ve materyalist olmaya zorladıklarını düşünmektedir (Updike, 2008: 86). Dolayısıyla bu tepki sadece belli noktalardan ziyade, Amerikan hükümetinden ders kitaplarına kadar içinde “Amerikan” olan her şeye odaklanır. Bu hoşnutsuzluğun sık sık onun annesi Teresa ile olan ilişkisinde tezahür etmesi, Teresa'nın tipik bir Amerikalıyı dolayısıyla bir “Amerikan” değerini ifade ettiği içindir. Ahmad, annesini sürekli sürdürdüğü yaşam tarzından dolayı eleştirmekte, ona karşı biyolojik bağlardan öte başka bir yakınlık duymamaktadır. Babasının ölümünden sonra Teresa onun için elinden geleni yapmış, ama aynı zamanda kendi başına buyruk bir kadındır. Ahmad'a göre Teresa'nın bu bağımsızlık ve cesareti onunki gibi güçlü bir maneviyattan gelen cesaret değil, içi boş olan Amerikan cesareti ve özgürlüğüdür; onunki gibi bir amacı olmayan, sırf özgür olabilmek için başvurulmuş bir özgürlüktür (Updike, 2008: 192). Ahmad henüz bir “mücahit” değilken, onun 11 Eylül saldırıları konusunda fikirleri de farklıdır. Şoför olarak çalıştığı mobilya mağazasında patronun oğlu Charlie, saldırılardan memnuniyetini sık sık belirtir; Ahmad ise en azından hayatını kaybeden kişiler için üzümlük ve acıma duymaktadır. Fakat Charlie bu üzümlünün yersiz olduğunu düşünür (Updike, 2008: 214). “Cihat” yolunda ilerleyen Ahmad'ın bu yola giriş sebepleri Updike'in anlatımına göre siyasi sebeplerden ziyade onun kendi hayatındaki bazı etkenlerdir. Babasını kaybetmiş olması, karmaşık gönöl ilişkilerine sahip Hristiyan bir anne tarafından büyütölmesi, Şeyh Raşit tarafından beyninin yıkanması, yaşından dolayı bunlardan çokça etkilenmesi gibi sebepler Ahmad'ın kararının altında yatmaktadır. Updike siyasal İslam ve İslami hareketlerin beslendiğı motivasyonlardan hiç bahsetmemiştir. Ahmad aynı zamanda karakter olarak ince ve kibar olarak yansıtılmaktadır. Tüm Amerikan, hatta Batı değerlerine karşı olsa da sınıf arkadaşı Joryleen'in daveti üzerine kiliseye gitmiştir. Buna ek olarak, Ahmad bazı bölümlerde inancına aykırı olarak Joryleen'e karşı cinsel arzular duymaktadır. Kafası böylesine karışık bir karakterin mücahit olması Updike'a göre ancak beyin yıkaması ile gerçekleşmektedir. Bu beyni yıkanmış, naif ve zaafı olan öte yandan da binlerce insanı öldürmek isteyen Ahmad sanki sinsî bir canavarmışçasına okuyucuya sunulmaktadır

(Boyers, 2006: 89). Updike'in yarattığı bu naif canavarın başka bir korkutucu yönü de, onun, doğrudan ABD doğumlu olmasıdır; bu da bazıları için terörizmin en korkulan yanındır (Bush, 2006: 34). 11 Eylül'ün yıldönümünde New Prospect kentinde bir intihar saldırısı gerçekleştirmek isteyen Ahmad'ın roman içindeki gelişim ve serüveni -her ne kadar bazı kişilerce klişe olarak nitelendirilse de- okuyucuya sunulmaktadır.

Genel görünüş itibari ile 11 Eylül'e dair yazılan romanlarda seçilen belli başlı temalar olmuştur. Bozulan ilişkiler teması sıkça kullanılmıştır. Bu tema karakterlerin yeni hayatlarına uyum sağlama çabalarını da beraberinde getirmiştir. Tıpkı 11 Eylül'ün getirdiği küresel değişim gibi, özellikle Amerikan toplumunun değişimlerle yüzleştiği vurgulanmaktadır. Tercih edilen diğer bir tema ise korku atmosferi ve toplumsal tepkidir. Saldırı sonrası dile getirilen benzer boyutta bir saldırının tekrar gerçekleşme ihtimali, dünyanın gideceği istikamet belirsizliği gibi meseleler bu temalarla örtüşmektedir. Saldırıların insani boyutlarından psikolojik travma teması yine bu bağlamda kullanılan temalardan olmuştur. Son olarak radikal İslam ve çokkültürlülük temalarına yer verilmiştir.

Tarihte yaşanan diğer trajedi ve felaketler üzerine romanlarla kıyaslandığında, 11 Eylül romanları içerik açısından birtakım benzerlik ve farklılıklara sahiptir. I. ve II. Dünya Savaşları, Holokost, Vietnam Savaşı gibi trajedilere dair romanlar ile ortak noktası yaşanan trajedisinin ve savaş sonrası toplumsal durumun anlatılmasıdır. Birçok roman cephe ve cephe dışında yaşanan bireysel ve toplumsal trajedileri ele almaktadır. Savaş sonrası toplumsal yıkımlar, yakınlarını kaybedenlerin yaşadığı trajediler, savaş ve katliamlardan sağ kurtulanların anıları da bunlara dâhildir. Doğrudan 11 Eylül saldırılarına odaklanan eserlerde, olayın aktörleri olan militanlar veya güvenlik güçlerinden ziyade etkilenen insanların yaşamlarına değinilmesi ise önemli bir farktır.

3. RADİKAL İSLAM VE *GÖNÜLSÜZ KÖKTENDİNCİ*

Radikal İslam olgusu birçok açıdan uluslararası ilişkiler disiplininin konusu olmuştur. Bu fikir dış politika yapımında etkili olması, devlet dışı aktörlerin oluşumuna zemin hazırlaması ve güvenlik politikası oluşturulmasında bir faktör olması nedeniyle bu disiplinin araştırma alanlarından. Radikal İslam'ı anlamlandırmak adına bu tezde ayrıntılı ele alınmak üzere *Gönülsüz Köktendinci* romanı seçilmiştir. Bu bölümde ilk olarak radikal İslam olarak adlandırılan fikirler genel çerçevesiyle tartışılacaktır. Ardından fikirlerin radikal İslamcı gruplara nasıl bir motivasyon oluşturdukları genel başlıklar altında incelenecektir. Sonrasında ise motivasyonların *Gönülsüz Köktendinci* romanının içerik ve kurgusuna ne şekilde yansıdığı, 11 Eylül saldırılarının anlamlandırılmasında nelere ışık tuttuğu tartışılacaktır.

3.1. Radikal İslam'ın Motivasyon Kaynakları

11 Eylül gibi dehşet verici ve yıkıcı bir saldırıdan belirli bir süre sonra Batı dünyası olayın şaşkınlığını atıp olayın nedenine dair sorular sormaya başlamışlardır. Saldırının failinin El-Kaide gibi İslami bir örgüt olduğu ortaya atılınca, 11 Eylül'ün dünyaya bıraktığı en büyük sorulardan birisi “Neden?” sorusu olmuştur. Radikal İslami bir anlayışa sahip olan bu örgüt birçok akademik disiplinin de bu soruya yönelmesine sebep olup özelde El-Kaide'nin genelde de radikal İslam düşüncesinin tam olarak ne olduğu, neden ABD'nin hedef alındığı, radikal İslamcı grupların temelde neyi hedefledikleri ve gücünü nereden aldıkları sorularına cevap arayan araştırmalara itmiştir. Bu araştırmaların sonucunda ana sebep ve motivasyonlar arasında ideolojik, ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi faktörlerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

3.1.1. Kavramlar ve İdeolojik Kökenler

İslami hareketlerden bahsedilirken genelde karşımıza çıkan üç kavram bulunmaktadır: İslamcılık, radikal İslamcılık ve siyasal İslam. Bu kavramlar çoğu kez birbirinin yerlerine kullanılmakla beraber, esasında bu kavramlar üzerine bir uzlaşma bulunmamaktadır. Fakat göz önünde bulundurulması gereken bazı fikirler ortaya atılmıştır.

İslamcılık hareketleri üzerine farklı tanımlamalar mevcuttur. John Esposito'ya göre İslamcılık sosyal ve siyasal eylemlere zemin sağlamak için İslam'ın ideolojik olarak yorumlanmasıdır. Martin Kramer İslamcılığın İslam'ın modern bir ideoloji olarak şekillendirilmesi olduğunu belirtmektedir. İdeolojiden kastının ne olduğunu açıklamak için ise İslam'ın Hıristiyanlık ve Yahudilik ile aynı klasmanda olması gibi, İslamcılığın da Batı'da doğmuş olan Komünizm, Sosyalizm, Kapitalizm gibi ideolojilere bir tepki olduğunu söylemektedir. Graham Fuller İslamcılık ve Siyasal İslam'ın büyük oranda eş anlamlı olduğunu belirtmekle beraber, bu terimin İslam'ın içinden devlet, toplum ve siyasetle alakalı problemlere uygulanabilir sonuçlar çıkarma çabası anlamına geldiğini söylemektedir (The Middle East Quarterly, 1999). İsmet Özel bu İslamcı hareketlerin çağın meselelerine din perspektifinde çözümler getirmesi gerektiğini, fakat bunu çağın Batılı zorunluluklarına uymadan yapması gerektiğini belirtir (Özel, 2013: 70).

Kavramların retorik içerisinde kullanımına bakıldığında ise radikal İslam terimi şiddet eğilimine, Siyasal İslam terimi ise siyasi uzlaşmaya yatkın İslami hareketleri tanımlamak için kullanılmıştır (Çağlayan, 2010: 63).¹

Radikal İslam'ın tarihsel gelişimindeki önemli kişi ve olaylara bakıldığında İbn-i Teymiyye (1263-1328) kimilerince bu fikrin birçok açıdan kökeni olarak değerlendirilir. Bunun önemli sebebi Memlûklerin kontrolündeki Suriye'nin 1300'lerin başlarında işgali sırasında Moğol istilacılara karşı Müslümanları cihat etmeye çağırmasıdır. Bu fetvası El Kaide gibi radikal İslamcı gruplara esin kaynağı olmuştur. Bu ünlü fetva dışında, Teymiyye İslam'ın yabancı düşünce ve uygulamalardan arındırılarak özüne, gerçek temeline dönmesini savunmaktadır. Bu şekilde İslam eski gücüne kavuşabilecektir. Bu fikirler daha sonra Muhammed Abdülvehhab (1703-1792) tarafından Vehhabilik-Selefilik şeklinde anılacak olan bir ideolojiye dönüştürülecektir (Çağlayan, 2010: 77-78).

¹ kavramlar birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Bir dinin mensuplarının eylemlerinden o dinin sorumlu tutulamayacağı dolayısıyla bu tarz terimlerin kullanımının gerçeklikten uzak ve yanlış olduğu yönünde görüşler vardır

19.yy'da ilk önemli figür olarak Cemaleddin Afgani (1839-1897) karşımıza çıkmaktadır. Hayatı ve fikirleri çokça tartışılan Afgani, geliştirdiği İslamcı fikirleri ile bilinmektedir (Çağlayan, 2010: 113). Afgani'den sonra benzer fikirler Muhammed Abduh ve Reşit Rıza gibi isimlerce de dile getirilmiştir.

20. yüzyılda ise Müslüman Kardeşler ve Hasan el- Benna (1906-1949) karşımıza çıkmaktadır. Mısır'da ortaya çıkan bu akım ve Benna günümüzde dahi İslami hareketler için önem teşkil etmektedir. Benna'nın mektupları fikirleri hakkında önemli detaylar vermektedir. Benna öncelikle sadece Mısır'a değil tüm dünyadaki Müslüman ülkelerin lider ve yöneticilerine çağrı yapmaktadır. Bu çağrı İslam'ın hayatın tüm alanında etkin olduğu bir sistem içindir. Benna İslam'ın dünyadaki ilişkileri de kapsamlı ve detaylı şekilde düzenlediğini düşünüp İslam ile devletin ayrı tutulması fikrine karşı çıkmıştır. Benna ayrıca cihadın her Müslüman için bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir (Çağlayan, 2010: 178-180).

İslami hareketlerin radikalleşmeye başlaması Seyyid Kutup ile (1906-1966) sonra başlar. Bir dönem Amerika'da yaşayıp tekrar Mısır'a dönen ve Müslüman Kardeşler'le ilişki kurmaya başlayan Kutup, hapis yattığı ve işkence gördüğü yıllarda kitleleri etkileyen *Kuran'ın Gölgesinde* (1954) ve *Yoldaki İşaretler* (1964) eserlerini yazmıştır. Bu eserlerden ilki otuz ciltlik Kur'an tefsiri iken, ikincisi bir nevi ideolojik manifestodur. Kutup dünyadaki toplumları İslami ve cahili olarak ikiye ayırmaktadır. Cahili toplum -tıpkı İslamiyet öncesi Arap Yarımadasındaki durum gibi- Allah'ın kural ve hükümlerinin uygulanmadığı toplumlardır. Bu toplumlarda insanlar Allah'ın yerine birbirlerine tapmaktadırlar. Bu Cahiliye güçlerine karşı bir diriliş hareketi önerir ve bunun için öncü bir cemaatin gerekliliğini belirtir (Kutup, 1980: 8-9). Oluşturulması gereken İslami toplumun özelliklerinden de bahseder Kutup. Varlığın tümünü yöneten otoritenin -Allah'ın- insanların hayatını da yöneten otorite olması gerekir. Dolayısı ile Kutup laik bir devlet anlayışını reddeder (Kutup, 1980: 30). İslam doğası itibari ile bir Müslümanın hem toplumsal yaşantısına hem de kişisel yaşantısına tüm detayları ile cevap verebilecek niteliktedir (Kutup, 1980: 32). Kutup ayrıca hedeflenen toplumun ırka değil, inanca dayalı olduğunu belirtmiştir (Kutup, 1980: 34).

Kutup Müslüman olup da İslam hukukunu uygulanmayan toplumları da cahili sınıfına alır. Bu tip modernleştirmelere karşı da direnmenin gerekli olduğunu savunur (Kutup, 1980: 29). Cihadı salt savunma savaşı olarak görmez ve kılıçla cihat yönteminin de kaçınılmaz olduğunu belirtir. Kutup, cihadı savunma savaşı olarak algılasa dahi savunma savaşından ne kastedildiğini sorgulayıp tekrardan cihadın gerekliliğini vurgular. Ona göre “savunma” sadece diğer güçlerin Müslüman toplumlarına yaptığı saldırılara karşı değil, iktisadi, sınıfa dayalı veya ırkçı rejimlere karşı da savunma savaşı yapılmalıdır. Çünkü bu rejimler de doğası itibari ile İslami değildir. İslam esas olarak tüm insanların kurtuluşunu amaçlamaktadır; dolayısıyla sadece dil ve tebliğ ile yapılacak davetler Kutup’a göre saflıktan ibarettir (Kutup, 1980: 42-43).

Bu İslami hareketlerin Müslüman toplumlar üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu hareketler öncelikle Müslüman kitlelerin kademeli olarak kendi sosyal durumlarının ve kimliklerinin bilincine varmalarını sağlamıştır. Müslüman kitleleri siyasi arenaya çekerek onları mobilize edip siyasallaştırmıştır. Daha sonra bu kitleler hem Avrupalı güçlere hem de kendi hükümetlerine, elitlerine ve ilim adamlarına karşı muhalif bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Karpas, 2001: 20).

3.1.2. Ekonomik Motivasyonlar

Halkın çoğunluğu Müslüman olan ülkelerdeki ekonomik düşüşler, belirsizlikler, hayal kırıklıkları, yüksek işsizlik oranları, düşük milli gelir gibi ekonomik faktörler ve bunlara bağlı olarak adaletsiz gelir dağılımı, psikolojik yalnızlaşma, köyden kente göç gibi olgular radikal hareketlerin doğmasına ve güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Radikal İslam’ın beslendiği noktalardan biri bu tür krizlerdir. Bu ekonomik kriz durumları iç ve dış krizler olarak ikiye ayrılmaktadır: nüfus artışı, başarısız ekonomi politikaları ve otoriter yönetimleri içeren iç kriz ve küresel kapitalizm ile onun ülkeler üzerindeki etkilerini içeren dış krizdir (Richards, 2003: 4).

Radikal örgütlerin yapılarına bakıldığında ekonomik motivasyonlar daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Bu örgütlerin üyelerinin çoğunun düşük ekonomik sınıflardan

geldiği bilinmektedir. Bu insanlara göre devlet ve hükümet onları hayal kırıklığına uğratmış, yaşam standartlarını yükseltmek adına çaba sarf etmemiştir. Hükümetin bunları yapmamasını da yolsuzluk, danışıklı dövüş, iltimas, hükümetin alt sınıfa karşı ayrımcılığı gibi sebeplerle ilişkilendirmişlerdir. Daha ötesi, hükümetin bu başarısızlığı dini ve ahlaki prensipleri toplum üzerinde uygulamadaki isteksizliğine bağlamaktadırlar. Bu örgütlere göre kendi hükümetlerinin başarısızlığı aynı zamanda kapitalist ideolojinin başarısızlığıdır. Çünkü kapitalizm seküler, maddeci ve hazzıdır. Ayrıca, fakir halka karşı ayrımcıdır. Sanayileşmenin getirdiği büyüme sadece fakir ve zengin arasındaki farkı arttırmaktadır (Burhani vd., 2005: 15). Batı'nın kapitalizmi sadece Müslüman toplumları değil, Müslüman olmayan toplumları da etkilediğinden birçok farklı toplumda kendi milli menfaat ve egemenliklerini koruma amacıyla Batı karşıtı bir mücadele ve eleştiri mevcuttur. Bu gerçekliğin bir tarafında çok uluslu şirketleri, tekelleri ve sermayesi ile emperyalist Batı, diğer yanda ise emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmaya çalışan toplumlar vardır (Özel, 2013: 88).

Radikal İslamcı yapılar çok sert bir kapitalizm eleştirisi yaparlar. Eleştirinin temel hedefinde Batı ve İslam dünyası arasındaki eşitsizlik ve Müslüman ülkeleri Batı'ya bağımlı konuma getiren ekonomik ilişkiler vardır. Bu ülkeler bağımsızlıklarını kazanmışlardır ama bu sömürgecilik şimdi de Batı'nın IMF gibi örgütlerinin ülke ekonomilerine müdahil olması ile devam etmektedir. Çokuluslu şirketler de düşük ücretlerle halkı, icraatlarıyla da doğayı sömürüp geri dönüşü olmayan doğal felaketlere yol açmaktadırlar. Küresel kapitalizm Müslüman ülkelerin ABD ve onun müttefiklerine bağımlılığından sorumlu olarak görülmektedir ve bu yüzden büyük bir tehdittir. Bu proje seçkin sınıfların çıkarlarını korumaktadır. Kapitalizm açgözlülük ve baskıyı inşa ederken bunu serbest ticaret yasaları ile yapar. Bu sistem çoğu Müslüman olan gelişmekte olan ülkeleri yabancı yatırımlar ve çok uluslu şirketlere açık olmaya zorlamaktadır. Bu şekilde ülke içindeki ucuz hammadde, ucuz iş gücü ve doğal kaynakları sömürüp kendi ürün ve hizmetlerinin akışını sağlamaktadırlar. Dolayısıyla radikal İslamcılara göre ABD ve müttefikleri bu küresel kapitalist sistemi korumak adına kendilerine bir savaş açmış durumdadır arttırmaktadır (Burhani vd., 2005: 16).

Radikal İslamcıların kapitalizme karşı aldıkları bu sert tavır ve bu yönde yaptıkları propagandaların sonucu olarak kendi ülkelerinde kapitalizmin sonuçlarını en ağır şekilde yaşayan kitleler bu gruplara karşı sempati duymaya başlamıştır. Bu anti-kapitalist İslami söylem Seyyid Kutup ve Ali Şeriati gibi isimlerce de kullanılmıştır. Kutup kapitalist düzende insanların sömürüldüğünü ifade edip bunun aynı zamanda Allah'ın hükümlerinin yok sayılmasının sonucu olduğunu belirtmektedir (Kutup, 1980: 6). O nedenle sempati duymaya başlayan kitlelerin bu söylemleri meşru görüp radikal İslam hareketine desteği olağan bir hal almıştır. Ekonomik ilişkiler ve kapitalizmin İslami bir eleştirisini yapmış olan Ali Şeriati (1933-1977) *Kapitalizm Uyanıyor mu?* eserinde anti-kapitalist vurgular yapmıştır. Şeriati, kapitalizmi “şeytani” olarak tanımlar. Ona göre kapitalizm menfaati putlaştırıp sermayeyi ilahlaştırır; dolayısıyla acımasız ve vahşi bir kültürün ürünüdür (Şeriati, 1992: 7). Şeriati İslam'da kazanç ve mülkiyetin temelinde sadece emek olduğunu savunur ve bu yüzden emeksiz kazanç olan faizin yasaklandığını belirtir (Şeriati, 1992: 11). Şeriati ayrıca bu dini sadece bir inançtan ibaret görmemektedir. Ona göre sadece inanç ve ibadet olarak kaldığı bir durumda, kitlelerin kapitalizm ile mücadele etmesi olanaksızdır (Şeriati, 1992: 12). Şeriati, İslami sosyal nizamı “yoksulluk, servet şımarıklığı, derebeylik, kölelik, kan, zulüm ve istibdadın yer almadığı” bir nizam olarak açıklar (Şeriati, 1992: 13).

3.1.3. Sosyo-Kültürel Motivasyonlar

Radikal İslami hareketlerin ortaya çıkması ve güçlenmesinin başka bir sebebi de sosyo-kültürel etmenlerdir. Bu etmenler Batı değerlerine ve politikalarına karşıtlıktan doğmaktadır. Radikal İslam'ın güçlenmesine olanak sağlayan sebepler Batı'nın dış politikasının bir sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Özgürlük ve tüketim gibi Batı değerleri radikal İslamcıların anlayışlarına ters düştüğü anda Batı mücadele edilmesi gereken bir pozisyona düşmektedir. Batı değerleri televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarında sıkça yer bulabilmektedir. Batı değerlerinin yayılmasını bir kültürel işgal olarak gören bu kişiler buna karşı mücadeleyi kendilerini izole ederek ve İslami kimliklerini daha da güçlendirerek devam ettirmektedirler. Güçlendirilen İslami kimlikler daha çok dış görünüş ve sembollerle dışa

vurulmaktadır; insanlar İslami kıyafetleri sadece kendi İslam anlayışları gerektirdiği için değil, kendi duruşlarının bir göstergesi olarak da giymeye başlamaktadır. Hatta kulağa İslami gelemeyen isimlerini, daha İslami olan isimlerle değiştirmektedirler (Burhani vd., 2005: 18).

Batı tarafından Müslüman ülkelere uygulanan dış politikanın sonucu Batı ve ABD'ye karşı bir öfke, hatta bir nefret oluşmaktadır. Ana sebebi özellikle Batı'nın uyguladığı İslam'ı marjinalleştiren dış politikalarıdır. ABD'nin Irak ve Afganistan'da vermiş olduğu savaş, bu savaşlarda sivillerin öldürülmesi, uygulanan işkenceler nefret, aşağılama ve intikam duygusunu perçinlemiştir (Burhani vd., 2005: 18). Uygulanan politikalar başta Müslümanlar olmak üzere Doğulu toplumlar içerisinde bir aşağılık duygusu yaratmıştır. Yaşanılan aşağılık duygusu toplumların çoğu kademelerinde yaygın vaziyete gelmiştir. Bu durum ise radikal İslamcı hareketlerin güçlenmesine olanak tanımıştır.

3.1.4. Siyasi Motivasyonlar

Radikal İslami hareketlerin siyasi motivasyonları arasında en önemlisi ABD'nin dış politikasıdır; daha özelinde ise ABD'nin Müslüman dünyası ile ilişkileridir. Bu başarısız veya yanlış olarak algılanan politikalar Müslüman dünyasındaki radikal akımların yükselişi için bir motivasyon oluşturmakta, ılımlı akımların cazibesinin kaybolmasına sebep olmaktadır (Esposito, 2006: 6). ABD politikaları Müslüman dünyasında Avrupa emperyalizminin devamı olarak görülmektedir. ABD'nin doğrudan müdahaleciliğinin yanında, bölgede zaman zaman İslamcı akımlara karşı otoriter yönetimleri desteklemesi bu pratiklerden biri sayılabilir (Ayoob, 2007: 637).

Bunun dışındaki başka önemli bir siyasi faktör İsrail-Filistin meselesidir. ABD'nin İsrail'i kayıtsız şartsız desteklemesi Müslüman toplumları rahatsız etmekte, kendilerini küçük düşürülmüş hissettirmektedir (Ayoob, 2007: 636-637). Filistin meselesi radikal veya radikal olmayan tüm Müslüman hareketler için bir ortak mücadele noktası olmakta, bunların arasında radikal akımlar ise İsrail'in uygulamalarına karşılık her türlü şiddet kullanımını meşru görmektedir. Daha önce Afganistan'da uygulanıp

başarılmış olan cihat bu kez de Filistin gibi mücadele alanlarında radikal hareketlerce uygulanmaktadır.

Geçmişte çoğu Arap ülkesinin otoriter ve seküler rejimler ile yönetilmesi, radikal İslamcı mücadeleyi bu alana da kaydirmiştir. Bu rejimlerin içeride uyguladığı politikalar sadece radikal hareketlerde değil toplumun genelinde memnuniyetsizliklere sebep olmuştur. Halkla daha çok bütünleşen hareketler İslami kökenli akımlar olduğu için, toplumdaki memnuniyetsizlik tabanda karşılık bulmuştur. Bu hareketlere verilen desteğin ilk sebebi doğrudan İslami bir yönetimin altında yaşama isteği değil, Batılı siyasi ve ekonomik sistemlere bir alternatif olarak görülmeleri olmuştur (Hadar, 1993). Yine de, içeride mevcut rejimlere dışarıda da Batılı devletlerin dış politikalarına duyulan öfke radikal İslami gruplar için önemli motivasyon kaynakları olmuştur.

Sonuç olarak radikal İslamcı hareketler belli başlı motivasyonlara sahiptir. İdeolojik, ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi başlıkları altında incelenen motivasyonlar bu hareketlerin güçlenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi sebepler Batı'nın uyguladığı politikaların bir sonucu şeklinde ortaya çıkmaktadır.

3.2. Mohsin Hamid ve *Gönülsüz Köktendinci*

Mohsin Hamid'in 2007 yılında yazdığı ve ilk baskısı İngiltere'de Hamish Hamilton yayınları tarafından çıkmış olan *Gönülsüz Köktendinci* romanı konusu ve stili ile hayli ilgi çekmiş bir romandır². 1971 yılında Lahor'da doğan Mohsin Hamid, 18 yaşında eğitim için ABD'ye gitti. Princeton ve Harvard'da eğitimini tamamlayan Hamid New York'ta McKinsey & Company şirketinde yönetim danışmanı olarak çalıştı bu esnada ilk romanı *Moth Smoke*'u yayınladı (2000). 2001 yılında Londra'ya yerleşti. Londra'dayken *Gönülsüz Köktendinci* romanını yayınladıktan sonra 2009 yılında

² Roman 2007 yılında The Man Booker Ödülü için aday gösterilmiştir. Bunun dışında Anisfield-Wolf Kitap Ödülü (2008) , South Bank Show Yıllık Edebiyat Ödülü (2008) gibi çeşitli başarılar kazanmıştır. Ayrıca roman, Guardian'ın 2009 yılında yayınladığı "On Yılın Kitapları" listesine girmeyi de başarmıştır. Türkçe'ye 2013 yılında Figen Yanık'ın İngilizce aslından çevirisi ile kazandırılmıştır.

doğduğu yer olan Lahor'a geri döndü. 2013 yılında da üçüncü romanı olan *How to Get Filthy Rich in Rising Asia* yayınlandı. Hala Lahor'da yaşamakla beraber New York ve Londra'ya sık sık seyahat etmektedir.

Roman Lahor'un meşhur Anarkali Çarşısı'nda Pakistanlı ana karakter Cengiz ile bir Amerikalının karşılaşması ile başlar. Romanın sonuna kadar Cengiz kendini ve hayat hikâyesini bu gizemli Amerikalıya anlatır. Anlatan ve konuşan sadece Cengiz'dir, kurgunun hiçbir yerinde Amerikalının kendi cümleleri okuyucuya sunulmaz. Sadece bazı yerlerde Cengiz'in kendi ağzından açıklamaları ve tasvirleri ile Amerikalının neler hissettiğini ya da yaptığını okuyucu anlayabiliyor. Roman çarşı içindeki karşılaşmadan Amerikalının kaldığı otele kadar sürekli Cengiz'in monoloğunu sunuyor. Bu monolog, ağırlıklı Cengiz'in Amerika'daki eğitimi, oradaki iş ve özel hayatı, 11 Eylül'ün Cengiz'in hayatını nasıl değiştirdiği ve Cengiz'in Pakistan'a döndükten sonraki durumu hakkında sadece Cengiz'in Amerikalıya dolayısıyla da okuyuculara anlattığı açıdan ve anlattığı kadarından oluşur.

Ana karakterin Amerikalıya anlattığı hayat hikâyesi doğrudan oradaki hayatı ile başlar. Cengiz New Jersey'de Princeton Üniversitesi'nde eğitimini tamamlar. Mezuniyetten sonra iş hayatına atılmaya çalışırken Underwood Samson & Company şirketine özgeçmişini yollar. Bu şirket onun için çok yüksek bir hedeftir; ismi bir marka, yeni mezun birine bile yılda seksen bin dolar maaş verir ve çalışanlarına kendilerini geliştirme fırsatı tanır. Mülakata çağrılan sekiz kişiden biri olan Cengiz, mülakatta başarılı olup işe alınır. Cengiz'in artık hayata, para ve statüye dair bir endişesi kalmadığına inanır. (Hamid, 2013: 23). Cengiz daha sonra özel hayatına giriş yapar. Mezun olduğu sene arkadaşlarıyla beraber Yunanistan'a tatile gider. Orada arkadaş grubunun içerisinde bulunan Erica'dan hoşlanmaya başlar. Erica'nın bir önceki sene sevgilisi Chris'i kaybettiğini de orada öğrenir ve ikilinin sohbetleri sürekli Chris hakkında olmaya başlar. Cengiz yeni işine çok hızlı ve başarılı bir şekilde başlar. Yeni arkadaşları ile uyumlu şekilde iyi işler başarır. Gün geçtikçe performansını arttırıp üstlerinden, özellikle de Jim'den övgüler almaya başlar. Yeni çalışma arkadaşları ile yemek ve kutlamalara katılıp ortama iyice alışır. Yeni işinden o kadar mutludur ki, başka

hiçbir kaygısı yoktur. Yeni işiyle beraber Cengiz'in yeni bir şehri de olur: New York. İşine alışma safhasını kendi başına halleden Cengiz, şehre alışma konusunda Erica'dan destek alır. Ve bir gün Erica kendisini ailesi ile tanışması için evlerine davet eder. Beraber yemek yerler ve daha sonrasında Erica'nın babası Cengiz'in Pakistanlı olduğunu öğrenince Pakistan'daki durumu eleştirmeye başlar; Cengiz bu eleştirilerin doğru olduğunu bilmesine rağmen yine de bu kibirli tutuma içerler (Hamid, 2013: 66). Bu akşamdan sonra Cengiz ve Erica birbirine daha çok yakınlaşır, beraber daha çok vakit geçirmeye başlarlar. Cengiz'in duygusal yakınlığı daha da artar.

Bu esnada şirketi için Filipinler'in başkenti Manila'ya gitmesi gerekir. Bu Cengiz'in ilk görevidir, bu nedenle çok heyecanlıdır. Manila'daki görevi bir ay orada kalıp bir müzik şirketine danışmanlık yapmak, gerçekten ne kadar kâr ettiklerine karar vermektir. Manila'daki son akşamlarında 11 Eylül saldırısı gerçekleşir ve Cengiz'in ilk tepkisi sevinmek olur (Hamid, 2013: 83). Bu tepkiyi verdiğine kendisi de şaşırان Cengiz, daha sonra neden Amerika'nın zarar görmesine sevindiğini kendi içinde sorgulamaya başlar (Hamid, 2013: 85). ABD'ye dönüşte Cengiz diğer arkadaşlarının aksine uzun bir sorguya çekilir, iç çamaşırlarına kadar aranır; bu esnada kendi arkadaşları onun sorgusunun bitmesini beklemeden havaalanından ayrılırlar. Bir süre sonra Erica ile tekrar buluşmaya başlar ama Cengiz saldırıdan sonra Erica'nın tavırlarının biraz değiştiğini, endişeli olduğunu fark eder. Ancak, New York sosyetesinin etkinliklerinde Cengiz yine Erica'nın refakatçisi olmaya devam eder. Bu yakınlaşma Erica ile Cengiz'in cinsel birleşme teşebbüsüne sebep olsa da Erica kaybettiği sevgilisi Chris'i hala aklından çıkaramadığı için bu teşebbüs ikisinin de üzüntüsü ve pişmanlığı ile sonuçlanır. Saldırıların etkileri Cengiz'in hayatında da belirmeye başlar. Cengiz kendi kurmuş olduğu düzenin ve kendi Amerikan rüyasının sağlamlığı hakkında endişelenmeye başlarken, kendisi için de bir felaketin geleceğini az çok tahmin etmektedir (Hamid, 2013: 105).

ABD bu saldırılara karşı bir mücadele başlatır ve Afganistan'ın işgaline girer. Ülke içinde de Pakistanlı taksicilerin dövüldüğü, FBI'ın camilere ve evlere baskınlar yaptığı haberleri gelir. Cengiz, bu saldırılara henüz hedef olmamasını sadece kariyer

sahibi biri olmasına bağlar. Afganistan'ın işgali devam ettikçe Cengiz'in öfkesi büyür ama yine de bunlar ile kendi kişisel bağlantı kurmayı reddeder. Erica ile bir buluşmalarında, Erica artık görüşmek istemediğini söyler. Bunun tartışmasını yaptıkları esnada yine bir yakınlaşma yaşarlar ve o gece birlikte olurlar. Ancak, bu cinsel birliktelik Cengiz'in Erica'ya kendisini kaybettiği sevgilisi Chris yerine koymasını söyledikten sonra, daha doğrusu Cengiz'in kendi kimliğinden vazgeçip Chris kimliğine bürünmesinden sonra gerçekleşir. Cengiz'in mutlu olması beklenirken, o kendini kimliğini terk etmesinin verdiği duyguyla yenilmiş hisseder (Hamid, 2013: 118). Daha sonra Erica'yı evinde ziyaret ettiğinde, annesi Cengiz'e Erica'nın bir süre yalnızlığa ihtiyacı olduğunu söyler dolaylı olarak Cengiz'in Erica'yı görmesinin onun geçirdiği bu bunalımı daha da kötüleştireceğini ima eder. Cengiz kısa bir görüşmeden sonra oradan ayrılır. Erica'nın Chris'i de içerisinde barındıran bir nostalji seline kapıldığını düşünür (Hamid, 2013: 126).

Nostalji seline kapılanın sadece Erica değil tüm Amerikan halkının olduğunu düşünür Cengiz; saldırılardan sonra Amerika'da milliyetçilik, görev, onur gibi kavramlar daha sık ağza alınmaktadır. Çalıştığı şirketin otoparkında Cengiz ırkçı bir sözlü tacize maruz kalır, artık kariyer sahibi bir insan olması dahi Cengiz'i bu tür saldırılarda ayrıcalıklı yapmamaktadır. İş dünyasında da Müslümanlara karşı uygulanan baskı dedikoduları Cengiz'in de kulağına gelmeye başlar. Kışın Lahor'a ailesini ziyarete gitmesi Cengiz'i çok etkiler. Savaş ortamında memleketine dönmek onda hem öfke hem de köklerine döndüğü için de bir huzur uyandırır. Fakat ABD'ye geri döneceğini düşündüğü zamanlarda, vatanına ihanet ettiği duygusuna kapılır. Bu durumlarda normalde gençlerin kalıp mücadele ettiğini fakat kendisinin ailesini o cehennemin ortasında bırakıp ABD'ye döneceği için suçlu hisseder. Bu durum Cengiz'i yaşantısını ve ne için oraya döndüğünü sorgulamaya sevk eder. Bu düşüncelerin sonunda, kendisi de neden bunu yaptığını bilmemesine rağmen, Cengiz New York'a Pakistan'da kesmediği iki haftalık sakalı ile döner. Öfkesinin bir belirtisi olan bu sakal Cengiz'in metroda sözlü tacize uğramasına ve işyerinde meraklı bakışların odağı olmasına sebep olur. Bu esnada Erica'yı aramamaya çalışsa da sonunda ona ulaşmaya çalışır. Erica'nın

sağlık sorunları kötüleştiği için bir klinikte yatmaktadır. Cengiz onunla kliniğin bahçesinde bir gezinti esnasında konuşma fırsatı bulur ve bu konuşma bir veda ile sonuçlanır. Erica'nın sağlığı için Cengiz onu bir daha görmeme kararı alsa da kafası hem onunla hem de ülkesi Pakistan ile doludur (Hamid, 2013: 150).

İşine odaklanmakta zorluk çeken Cengiz, çok önemli bir danışmanlık görevi için Şili'nin Valparaiso kentindeki bir yayınevine gitme teklifi alır. Zor bir dönem geçirirken ve işyerinde de tacizci bakışlara rağmen müdürü Jim bu şekilde Cengiz'le güven tazelemiş olur. Yayınevinin sahipleri kâr getirmeyen edebiyat yayınlarının yarattığı boşluğu kâr getiren eğitim ve mesleki yayınları ile doldurmaya devam etmek yerine, bu edebiyat yayınları bölümünün tamamen kaldırıldığında şirketin değerinin ne olduğunu öğrenmek ve yayınevini Cengiz'in çalıştığı şirketin bir müşterisine satmak istemektedirler. İçinde Jim ve Cengiz'in de olduğu ekip bu müşteri için yayınevinin finansal analizini yapacaktır. Yayınevinin sahibi olmayan ama yıllardır yöneticisi olan Bautista bu durumdan hiç hoşnut değildir; yayınevinin satılmasını istemektedir. Bir sohbette Cengiz'in amcasının Pakistan'da bilinen bir şair olduğunu öğrendikten sonra Bautista onu daha dikkatle izlemeye başlar. Bir gün Bautista Cengiz'in amcasının isminin geçtiği bir antolojiden bahseder Cengiz'e. Şaşırmış olan Cengiz adama biraz daha yakınlaşır.

Hem kendinin hem de ülkesinin içinde bulunduğu durumu düşünmekle meşgul olduğu için finansal analiz görevine de tam odaklanamayan Cengiz'in at gözlüklerini atması için gereken itici güç Bautista olur. Bir gün Cengiz'e "Ekmeğini başkalarının hayatını alt üst ederek kazanmak seni rahatsız etmiyor mu?" diye sorar (Hamid, 2013: 164). Ardından Osmanlı yeniçerilerinin hikâyesini Cengiz'e anlatarak onun da bir yeniçeri olduğunu söyler. Bautista'ya göre Cengiz kendi halkından ve toprağından koparılmış, devşirilmiş ve düşmanı olan ABD ve bu Amerikan sistemi için var gücüyle çalışan sadık bir devşirmedir. İtici güç bu noktada devreye girerek Cengiz'in son eşiği geçmesine yardımcı olur. Cengiz artık kendisini Amerikan imparatorluğına hizmet eden modern bir yeniçeri olarak görür. Sonraki gün Jim ile konuşarak New York'a döner. İşinden ayrılırsa vizesi geçersiz olacağı için ülkesine dönme ve Erica'yı tamamen

kaybetme ihtimali vardır. New York’a döndüğü zaman kliniğe uğrar ama Erica’nın kayıp olduğunu, intihar etmiş olabileceğini fakat cesedinin bulunamadığını öğrenir. Cengiz işinden ayrılır. Ayrılırken arkadaşlarından sadece aralarında beyaz olmayan Wainwright Cengiz ile vedalaşır. Nihayetinde Cengiz Lahor’a geri dönüp yerleşir ve orada bir üniversitede hoca olarak işe başlar. Derslerinde sürekli anti-Amerikan propaganda yapan, protestolara katılan ve öğrencilerini örgütleyen Cengiz kısa sürede dikkat çeker. Üniversiteden sık sık uyarılar almaktadır. Kısa süre önce de Cengiz’in etrafındakilerinden birinin Lahor’daki Amerikan bir resmi görevliye suikast düzenleme iddiası ile tutuklanması Cengiz’in üzerinde bir de polis ve istihbarat baskısı oluşmasına yol açar.

Cengiz geçmişe dönük hikâyesini tamamladıktan sonra karşısındaki Amerikalıya asla şiddetten yana birisi olmadığını ve suikast planı ile ilgisinin olmadığını anlatmaya başlar. Ancak baskılar nedeniyle ara ara takip edildiğini hissettiğini ve çevresinden duyduğu kadarı ile Cengiz’in peşine takılmış bir Amerikan ajanını duyduğunu belirtir. Sohbetin sonuna doğru Cengiz Amerikalıyı oteline götürmektedir. Kitabın son bölümünde okuyucu Cengiz’in konuştuğu Amerikalının aslında onun bahsettiği ajan olduğunu hissetmeye başlar. Bu konuda şüpheleri tam olarak gidermeyen yazar kitabı şu şekilde bitirir:

“Ama neden elinizi ceketinizin içine götürüyorsunuz beyefendi? Metal bir şeyin parladığını görüyorum. Artık bizi birbirimize bağlayan belli bir yakınlık kurmuş olduğumuza göre, parlayan şeyin herhalde kartvizitinizin kutusu diye düşünüyorum” (Hamid, 2013: 199).

3.2.1. Doğu’nun Monoloğu

Romanın içeriğinden önce monolog tarzı öne çıkmaktadır. Kitap boyunca sadece Cengiz konuşmaktadır. Amerikalının ne dediğini, ne hissettiğini Cengiz’in Amerikalının dediklerini açıklaması ile öğreniyoruz. Amerikalının doğrudan bir ifadesi hiçbir şekilde romanda yer almaz. Cengiz’den Amerikalı ile duyduklarımız da kendi hikâyesine kıyasla nadirdir. Hamid’in bu tekniği seçmesi elbette ki bilinçlidir. Yazar romanda

Cengiz'in ağızından sık sık dile getirdiği Doğulu-Batılı ayrımında okuyucuyu bu kez Doğulunun safında durmaya zorluyor. Daha önceki oryantalist yaklaşımlarda Batı ya kendisini Doğu'ya, ya da Doğu'yu Batı'ya ya da Doğu'yu yine Doğu'ya anlatmıştır. Nihayetinde, konuşan hep Batı dinleyen ise Doğu olmuştur. Ama Cengiz'in bu monoloğunda sürekli Doğu'yu temsilen Cengiz konuşuyor, Batı'yı temsilen de Amerikalı dinliyor. Yani bu kez Doğu kendisini Batı'ya anlatıyor, okuyucuyu da dinlemek durumunda bırakıyor. Bu anti-Oryantalist yaklaşım Hamid'in romanda kullandığı karşı söylemde sık sık zuhur etmiştir. Batı konuştuğu zaman ise sürekli kendi penceresinden ve kendi değerleri üzerinden konuşmaktadır. Doğu'ya söz hakkı vermeden ve onu samimi şekilde anlamaya çalışmadan bu davranışına devam etmiştir.

Romanda Erica'nın babasının Pakistan hakkındaki yorumları Cengiz'in bu sebepten tepkisine yol açar:

“Fakat söyleyiş tarzındaki –affınıza sığınarak- o tipik üstü kapalı Amerikan kibri tepki duymama yol açmıştı ama sırf nezaket kuralları gerektirdiği ona şöyle demekle yetindim, ‘Evet, uğraş isteyen sorunlar var efendim, ama ailem orada ve sizi temin ederim ki durum o kadar kötü değil’” (Hamid, 2013: 66).

Cengiz roman boyunca bu tür doğu-batı kıyaslamalarında ve Amerika eleştirilerinde kendi eleştirdiği kibirli tavrı kullanmaktadır. Bu teknik Hamid'in Batı'ya ayna tutması şeklinde yorumlanabilir. Çünkü Cengiz'in karşı söylemi tek taraflı olduğu ve aslında güvenilir olmadığı için, aynı şekilde Batı'nın söylemi de bu şekilde olabilir. Bu söylem çoğu eleştirmen için cesur ve provokatif olarak yorumlanmıştır çünkü Hamid'in Batı hakkındaki görüşünü zeki bir kurgu içinde zengin bir ironi ile sunmaktadır (Aşık, 2008: 109). Cengiz'in kibirli tutumu onu çoğu kez savunmadan çıkarıp saldırı pozisyonuna da getirmektedir:

“Dört bin yıl önce Amerika'yı istila edip sömürgeleştirecek olanların ataları cahil barbarlarken biz Indus nehri havzası halkının, planlı, ölçekli şehirleri vardı ve yer altındaki kanalizasyon sistemimizle övünüyorduk” (Hamid, 2013: 44).

Bu bir nevi şok etkisidir. Anlaşılması ya da çözülmesi -hatta tartışılması bile- zor meselelerin özünü ortaya çıkarırken karşı söylemlerde sık sık kullanılan bu şok etkisi romanda da görülmektedir. Batı'nın kullandığı ağız kullanarak konuşan bir Doğu, tam da kendi yaptığı şeyin, yani ön yargı, şüphe, indirgemeci temsil ve öteki korkusunun aslında hiç kimseye fayda getirmediğini söylemektedir (Aşık, 2008: 111).

Hamid, ana karakterinin isim tercihinin Cengiz'den yana kullanmıştır. Romanın başından sonuna kadar Doğu'nu konuşturulması, Batı'nın hatalarının yüzüne vurulması ve Doğu'yu dinlemek zorunda kalması ile Cengiz Han gibi Doğu'nun belki de en güçlü imparatorunun isminin kullanılması basit bir rastlantı gibi durmamaktadır. Hamid, bu Doğulu anlatımını, doğulu bir imparator ismi ile güçlendirmek, Cengiz'in radikalleşmesine vurgu yapmak için kullanmış olabilir. Hamid bir röportajında bu tercihinin romanın belli kalıplarla okunmasının önüne geçtiğini söylemiştir. İslam şehirlerini yakıp yıkan Cengiz Han'ın isminin radikal bir Müslüman'a verilmesi aslında olağan bir durum değildir (Eads, 2010: 50).

3.2.2. “Yeniçeri Cengiz”

Roman ilerledikçe radikalleşen Cengiz'i buna iten temel motivasyonlarından birisi Batı'nın ekonomi politikalarıdır. Cengiz'in bir finansal danışmanlık şirketinde çalışması belki de bunu en temel motivasyon yapmaktadır. Cengiz roman boyunca özellikle de Bautista'nın yardımıyla son eşiği geçtikten sonra birçok yerde bu politikaları dolayısıyla da kapitalizmi de eleştirmektedir. Cengiz hikâyenin başlarında dahi Yunanistan'a arkadaşlarıyla tatile gittiği zaman etrafındakilerin bir tüketim konusunda tahlilini yapıp eleştiri getirmeye başlar:

“...insanlık tarihinin hangi garip rastlantısı sonucu dünyanın yönetici sınıfı onlarmış gibi davrandıklarını merak etmeye başlamıştım” (Hamid, 2013: 30).

Cengiz etrafındakilerin tavırları ile ABD'nin ekonomisinin genel işleyişi arasında benzerlikler bularak tüketim toplumunun esasen küresel bir meseleyle bağlantılı olduğunu düşünmeye başlar. Daha sonraki kıyaslamaları ile Batı ile Doğu'nun arasındaki ekonomik farkların bir eşitsizlik doğurduğuna kanaat getirir:

“Oysa sonrasında bizim şehirlerimiz büyük oranda plansız ve sağlıksız gelişirken Amerika, geliri tek başına bizim milli eğitim bütçemizden fazla olan üniversitelere sahip oldu. Bu muazzam eşitsizliğin hatırlatılması utanç duymama sebep oluyordu” (Hamid, 2013: 44).

Cengiz Batı’nın sürekli gelişiminin yine ekonomi ile alakalı olduğunu, bunun temelinde de okul ve özellikle de iş hayatında aşılana değerlerin yattığını düşünmektedir:

“Princeton’da bilgi, bir yaratıcılık katılarak aşılanıyordu; Underwood Samson’da yaratıcılık bir kenara atılmıyordu –hâlâ vardı ve değerli bulunuyordu- ama öncelik verimliliğe geçmişti. Düsturumuz, her zaman maksimum kâr olmuştur artık” (Hamid, 2013: 47).

Bautista ile tanışmasından sonra Cengiz kendi deyimiyle at gözlüklerini çıkarır. (Hamid, 2013: 159). Bu ekonomik sistemin toplumsal ve küresel etkilerini daha iyi tahlil etmeye başlar ve bu sistemin kendi sahip olduğu insani değerleri zorlayıp ona meydan okuduğunu fark eder. Yayınevi görevinde kendi sorunlarıyla boğuşup kendini işine veremeyen Cengiz’in ekip arkadaşının uyarıları karşısında şöyle düşünür:

“İşten ibaret mikro dünyasına kendini tamamen verişine saygı duyamıyordum. Tamam, daha önceleri ben de şirketimin de teşvik ettiği üzere yoğun bir şekilde işe odaklanarak kendimi avutmuştum. Ama yarının para odaklı hedeflerini gerçekleştirmek için gösterilen biteviye çabanın içinde, insanın bugüne ait duygularını etkileyen önemli siyasal ve kişisel sorunlarını hiç dikkate alınmadığını artık görüyordum” (Hamid, 2013: 159).

Bu ekonomi politikasının toplumsal, kişisel ve küresel düzeyde yıkıcı etkileri olduğunun farkına varmaya başlayan Cengiz’in son eşiği aşmasında çok sevdiği yayınevinin satılmasının önü açılacak olan Bautista’nın “Ekmeğini başkalarının hayatını alt üst ederek kazanmak seni rahatsız ediyor mu?” sorusu itici güç olur (Hamid, 2013: 164). Cengiz bu soruya kendilerinin sadece danışmanlık yaptığı satış işlemi ile alakaları

olmadığı şeklinde karşılık verir. Cengiz’i “kendini Amerika’nın hizmetine adanmış olan bir yabancı” olarak gören Bautista, onu bir yeniçeriye benzetir:

“‘Onlar Osmanlılar’ın yakaladığı,’ diye açıklamaya başladı, ‘Hristiyan erkek çocuklarıydı ve o zamanlar dünyanın en müthiş ordusu olan Müslüman bir orduda asker olmak üzere eğitirlerdi. Acımasız ve sonuna kadar sadıklardı; kendi uygarlıklarını ortadan kaldırmak için savaşmışlardı ve bu yüzden de tutunacak başka dalları yoktu’” (Hamid, 2013: 164-165).

Cengiz Bautista’nın bahsettiği kalıba kendisinin ne kadar da uygun olduğunu düşünmeye başlar. Kendisi de bir nevi yeniçeridir ama bu hizmeti muharebelerde savaşarak değil bu sistem için çalışıp para kazandırarak yapmaktadır:

“Ben bir modern çağ yeniçerisiydim...Underwood Samson’daki adamlara, imparatorluğun yöneticilerine katılmışım.” (Hamid, 2013: 166).

Şili’deki yayınevi görevinden aniden dönen Cengiz işinden de ayrıldıktan sonra bu davranışının sebebini kendi içinde tahlil ederek meşrulaştırma çabasına girer. Neye ve nasıl hizmet ettiğini, bunun da kendi ülkesine nasıl etki ettiğini düşünürken temel sorunun özelde ABD’nin genelde Batı’nın ekonomi politikalarında olduğunu düşünür:

“Ayrıca, bir Pakistanlı olarak yaşadıklarımdan; farklı dönemlerdeki Amerikan yardımlarından ve müeyyidelerden biliyordum ki Amerikan imparatorluğunun istediğini yaptırmak için kullandığı temel araç finansı. Bu hükmetme projesine daha fazla katkıda bulunmayı reddetmekle doğru yapmışım; şaşırtıcı olan tek şey bu kararı vermek için böylesine uzun süreye ihtiyaç duymamdı” (Hamid, 2013: 170).

3.2.3. Cengiz’in Amerikan Toplumuna Entegrasyon Denemesi

Cengiz Amerika’da dört buçuk yıl yaşamış, Princeton’da okumuş fakat New York’da çalışmış Pakistanlı bir gençtir (Hamid, 2013: 10). Okula başladığı sene öğrenci olarak kabul edilen bin Amerikan vatandaşının yanında Cengiz dâhil sadece iki Pakistanlı vardır (Hamid, 2013: 11). Pakistanlı bir genç için Amerika’nın ilk başta

alışması oldukça zor olan bir yer olduğunu tahmin etmek güç değildir. Cengiz de bu karmaşa içerisinde kendi kimliğini oluşturmaya başlar. Bir Doğuludur ancak Batının en saygın okullarından birinde eğitim görür ve bunu da başarı ile tamamlayıp yine benzer saygınlığa sahip bir şirkette iş bulur. İşler Cengiz için aslında iyi gitmektedir. Ancak Doğulu kimliği hiçbir zaman aklından çıkmaz:

“Princeton bana her şeyin mümkün olduğunu gösterdi. Ama mesela doğduğum kentte içtiğim çayı ne kadar çok sevdiğimi unutturamadı, bunu yapamadı” (Hamid, 2013: 23).

Cengiz kendi arkadaş çevresinde de sevmeye başlar. Sisteme entegre olmuş bir kişi olsa dahi arkadaşlarının onu sevmelerinin asıl sebebi onu egzotik bulmalarındır (Hamid, 2013: 26). Dolayısıyla Cengiz’in bütün karakter özelliklerinin iyi ya da kötü olmasından öte, onun Pakistanlı olması diğerleri için bir adım öndedir. Arkadaşlarının gözünde o Cengiz ya da Princeton mezunu bir genç değil, Doğulu bir insandır. Öyle ki, bu şakayı bir şekilde ciddi yapabilmektedir:

“Sıra bana geldiğinde, bir gün nükleer gücü olan bir İslam cumhuriyetinin diktatörü olmayı arzu ettiğimi söyledim ama herkesin şaşkına döndüğünü görünce şaka yaptığımı açıklamak zorunda kaldım” (Hamid, 2013: 38).

Bunlara rağmen Cengiz New York’u kendi evi olarak görmeye başlar artık. Ancak, Amerikalı olmadığını itiraf etmektedir (Hamid, 2013: 43). Kendini Amerikan toplumu içine sokmakta zorlanır. Underwood Samson’daki işinde bile en yakın arkadaşı Barbados kökenli olan Wainwright olur: şirkette beyaz olmayan sadece ikisidir (Hamid, 2013: 48). Görev için Filipinler’e gittiklerinde trafikte Filipinli bir şoförün ekibine ters bir ifadeyle bakması Cengiz’in dikkatini çeker. O bakışın sebebinin Amerikalılardan hoşlanmayışı olduğunu düşündükten sonra kendi araçları içerisindeki arkadaşlarını gözlemleyip kendini o Filipinli şoföre daha yakın hisseder (Hamid, 2013: 79). Cengiz yabancılaşma duygusunu sık sık hisseder. Bu his 11 Eylül saldırılarından sonra Cengiz’de bir korku ve endişeye dönüşür. Amerikan rüyası ile harmanladığı kimlik arayışının çatırdamasından korkmaktadır:

“...etrafımdaki parçalanmış dünyayla, parçalanması an meselesi olan benim kişisel Amerikan rüyam arasındaki su götürmez bağlantıyı görmemek için her türlü çabayı gösteriyordum” (Hamid, 2013: 105).

Cengiz, ABD’nin teröre karşı savaş adı altında Afganistan’ı işgal ettiği dönemde Lahor’a ailesinin yanına döner. Kökleriyle buluştuğunda kimlik arayışı farklı bir evreye dönüşür: Batı’ya yabancılaşma hissi ağır basmaya başlar ve Doğulu kimliğine sarılır. ABD’ye dönerken kendisini sözlü tacize maruz bırakacak olan sakalını kesmez:

“Belki kendimce bir başkaldırı veya kimliğimin bir sembolüydü o sakal, belki de arkamda bıraktığım gerçekliği unutmama gayretiydi; tam olarak hangi duyguyla öyle davranmış olduğumu şu anda hatırlayamıyorum. Emin olduğum tek şey sinekkaydı tıraşıyla gezen gençler ordusuna, iş arkadaşlarımdı bunlar, katılmak istemediğimdi. İçimde pek çok nedeni olan derin bir öfke vardı” (Hamid, 2013: 144).

Cengiz’in idealleri, Amerikan rüyası ve Pakistan’daki kökleri arasında sıkışıp kalmış bu kimlik arayışı onun Erica ile olan ilişkisi üzerinden çok net bir şekilde irdelenebilir. Bu, aynı zamanda Doğu-Batı, Medeniyetler Çatışması, Medeniyetler Arası Diyalog gibi küresel ve popüler kavramlarla da ilişkilidir. Ayrıca, radikal İslam’ın sosyo-kültürel sebepleri başlığı altındaki kimlik oluşturma çabası Cengiz’de bu kez İslam’dan bağımsız bir formda ortaya çıkmaktadır. Cengiz için Amerika’yı temsil eden ve onu cezbeden iki şey vardır: Erica ve çalıştığı şirket olan Underwood Samson. Cengiz Erica ile bir ilişki kurmaya çalışmış, Underwood Samson içerisinde de başarılı bir çalışan olma gayretine girmiştir. Ancak, iki mücadelesi de başarısızlık ile sonuçlanmıştır; daha doğrusu Cengiz başarısız olmaya ve bu mücadeleyi bırakmak zorunda bir karakterdir. Romanda okuyucuya başka şeyler anımsatan bazı kelime ve ifadeler mevcuttur. Bunların en önemlisi Erica ismi ile America arasındaki benzerliktir. Bunun yanında, Cengiz’in çalıştığı Underwood Samson şirketinin ilk harflerinin ABD’nin İngilizce kısaltması olan US’ye tekabül etmesi ve Erica’nın hayatını kaybeden sevgilisi Chris’in isminin İngilizce’de İsa için kullanılan Christ ismi ile yakın olması gibi olgular da vardır (Morey, 2011: 140).

Hamid'in Amerika ile özdeşleştirdiği Erica, Cengiz'den ilk başta yakınlık duymasına rağmen kendi sorunları nedeniyle özellikle 11 Eylül'den sonra girmiş olduğu bunalımdan sonra Cengiz'den uzaklaşır ve bu da kırılma noktalarından birisi olur. Bir flört durumu yaşamış olsalar dahi Erica'nın durumu aslında Cengiz ile bir ilişkiye izin verecek durumda değildir. Bunun en büyük engeli Erica'nın hayatını kaybeden eski sevgilisi Chris'tir. Bu nedenle Erica kendi kapılarını zaten kapatmış durumdadır veya öyle olmak zorundadır. Doğu ile Batı arasındaki keskin farklar Cengiz'in Am-Erica'sı için de geçerlidir. Cengiz ne zaman Erica'ya yaklaşmak istese Chris'in anısı hep aralarına girmektedir. Erica Chris'i bir kenara atıp Cengiz'le beraber olamamaktadır. Hikâyede, Cengiz'in özelde Erica'ya genelde de Amerikan toplumu ve sistemine bir türlü tamamen yakınlaşamaması birbirine paraleldir ve Doğu ve Batı meseleleri için önemli bir metafordur: Chris'in simgelediği özelde İsa genelde de Batı'nın kendi kültürü özelde Cengiz'i genelde de "öteki"ni kapsamamaktadır. Cengiz ne kadar adapte olmaya çalışsa da, New York'u kendi evi olarak görse de bir türlü bu kırılma gerçekleşmemektedir. Bu kırılma ancak ikisi beraberken Cengiz'in Chris'in kimliğine girip, Erica'dan kendisinin Chris'miş gibi hayal etmesini isteyip cinsel birliktelik yaşadktan sonra yaşanır (Hamid, 2013: 116). Hamid burada önemli bir mesaj vermektedir. Birliktelik -cinsel veya duygusal- her iki tarafın karşılıklı rıza ve kabulü ile devam eden bir şeydir. Cinsel birliktelik mahrem bir olgu olduğu için karşılıklı kabul daha önemli bir hale gelmektedir. Cengiz'in kendini Erica'ya kabul ettirmesi için kendisine tamamen yabancı bir kimliğe girmesi Batı'nın Doğu'yu kabul etmesi için Doğu'nun ancak kendi kimlik ve kültüründen taviz vermesi gerektiğini betimlemektedir. Bu durumda kabul edilen aslında Cengiz değil yine bir Batılı olan Chris'tir. Cengiz daha sonra bu yaptığından pişmanlık ve suçluluk duyar:

"Belki başka birinin yerine geçerek kendi gözümde kendimi küçültmüştüm, belki bir parçası olduğum bu tuhaf gönül ilişkisi üçgeninde ölmüş olan rakibimin üstünlüğünün hâlâ sürüyor olması gururumu kırıyordu..." (Hamid, 2013: 118).

Cengiz Pakistan'a döndüğünde ilk başlarda eski düzenine alışmakta zorluk çekse de kendi köklerine sıkıca sarılmaya başlar. Üniversitede ders vermeye ve öğrencileri

anti-Amerikan protestolar için örgütlemeye başladıkça bu bağlılığı sıkılaşıır. Öyle ki, Cengiz girmeyi başaramadığı Amerikan toplumu deneyiminden sonra kendi öğrencileri ve toplumu ile bir “yoldaşlık” ilişkisine girer (Hamid, 2013: 196).

3.2.4. Cengiz’in Siyasal Söylemi

Cengiz’in siyasal söylemi romanda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunların hemen hepsi küresel siyasi söylemler olup öncelikli hedefi ABD’nin dış politikasıdır.

11 Eylül saldırıları esnasında görev icabı ekibi ile beraber Manila’da olan Cengiz, saldırıyı televizyondan canlı yayınla izlerken verdiği ilk tepki gülümsemek olur. O kadar insanın öldüğü bir terör saldırısına gülümsemek gibi insanlık dışı bir tepki veren Cengiz bu durumu şöyle açıklar:

“Hayır, ben olan bitendeki sembolizm ile meşguldüm; birinin Amerika’yı bu kadar gözle görülür bir biçimde diz çöktürmüş olması gerçeğiyle” (Hamid, 2013: 84)

Cengiz o noktada ABD’ye neden bu kadar öfkeli olduğunu tam olarak anlayamaz, sadece bir tarafı onun zarar görmesini istemektedir (Hamid, 2013: 85). Roman ilerledikçe Cengiz’in birçok sebepten ötürü bu duyguyu hissettiği anlaşılmaktadır. Saldırılarından sonra başlayan küresel “terörle mücadele” harekâtının ilk adımı Cengiz’in memleketi Pakistan’ın komşusu Afganistan’ın işgali ile atılır. Terörist gruplarla mücadeleden çok sivil kayıplar ve insan hakları ihlalleri ile anılan bu harekât hem askeri kanallar hem de medya kanalları ile sürmektedir. Cengiz bu tür haberlerin partizanca spor müsabakaları gibi sunulduğu yayınları izlememeyi tercih etmektedir (Hamid, 2013: 111). Afganistan’da işgal ve yıkım büyüdükçe Cengiz’in ABD’nin dış politikadaki uygulamaları hakkındaki öfkesi de artar; ABD küresel güçten ziyade küresel bir tehdit olmaktadır:

“Yalnızca insanlığın geri kalanının iyiliği için değil, kendi iyiliğiniz için de böyle bir Amerika’nın durdurulması gerekiyordu” (Hamid, 2013: 181).

Hamid'in Cengiz aracılığı ile dile getirdiği bu sert anti-Amerikan görüş, uyguladığı politikalardan dolayı Amerika'yı "tehlikeli" sayan birçok kişi tarafından da dile getirilmiştir.

"Bu dünya onlara göre ABD'nin sorgulanamaz bir güce sahip olduğu ve Amerikan küresel tasarımına engel olabilecek her türlü egemenlik çıkışını sınırlandırma gücünün ABD'de olduğu bir dünya olacaktır" (Chomsky, 2011: 19).

Pakistan-Hindistan ilişkileri de bahsi geçen konular arasındadır. Cengiz Afganistan'ın işgali ile ilgili endişeli düşüncelerinin yanında kendi ülkesi ile Pakistan ilişkileri hakkında da endişelenmektedir. Hindistan Parlamentosu'na saldırı düzenlenmiş; saldırganların Pakistan ile bağlantılı oldukları iddia edilmiştir. Arası bozuk olan bu iki devlet şimdi bu tansiyonlu dönemde tekrar karşı karşıya gelmektedir. Cengiz, Pakistan'ın terörle mücadele konusunda tercihini ABD'den yana yapmış olmasına rağmen ABD'nin olası bir krizde Hindistan'ın yanında duracağını düşünmektedir. Askeri hareketliliklerin başlaması ve Pakistan'ın rakibinden oldukça güçsüz olması Cengiz'i endişelendirmektedir (Hamid, 2013: 140-141). Bu gerginlik bazı dedikoduları da getirmektedir ki Cengiz'den öğrendiğimiz kadarıyla bunlardan biri ABD ve Hindistan'ın iş birliği yaparak ve güç kullanarak Pakistan'ı baskı altında tutmaya çalışacağıdır (Hamid, 2013: 162). Cengiz kendi ülkesinin ateş altında kalmasını Amerikan çıkarlarının genişlemesi ile ilişkilendirmektedir:

"Amerika'nın Afganistan'da ve Irak'ta yol açtığı onca ölümü haklı göstermesinin ve Pakistan'a baskı yapması için Hindistan'ı zımnen kullanarak daha nice insanın ölümünü göze almasının nedeni buydu işte diye düşündüm" (Hamid, 2013: 193).

Hamid, romanında Cengiz'in Amerikan toplumuna başarısız entegrasyon sürecini anlatmaktadır. Başarısızlık Cengiz'in fikren radikalleşmesine ve nihayetinde anti-Amerikan propagandanın keskin bir savunucusu olmasına sebep olur. Bu radikalleşme ve muhalif duruşun sebeplerinin radikal İslami fikirler ile birtakım ortak noktalara sahip olduğu düşünülebilir. Hem Cengiz hem de radikal İslam anti-kapitalist

söylemlere sahiptir. Amerika'nın önderliğindeki kapitalist uygulamalar Batı dışında kalan bölgelerdeki yıkım ve sorunların baş mimarı olarak görülmektedir.

Cengiz'in sıkça içine düştüğü yabancılık hissi ve sürekli yaptığı Doğu-Batı kıyaslamaları radikal İslamcı fikirlerde de karşılık bulmaktadır. Cengiz sık sık Batı karşısında Doğu'yu savunur. Batı'nın mevcut üstünlüğüne karşı Doğu'nun geçmişteki ilerlemesinden bahsedip, mevcut geriliğin sebebini Batı olarak işaret etmektedir. Bu durum radikal İslamcı anlayışta Batı karşıtlığı, muhafazakarlık ve izolasyon şeklinde zuhur etmektedir. Cengiz'in radikalleşme serüvenine yapılan başka bir katkı da ABD'nin Afganistan'ı işgalidir. Cengiz bu Amerikan müdahalesine dair hoşnutsuzluğunu ve eleştirilerini belirtir. Benzer şekilde radikal İslamcı hareketler Batı'nın Müslüman dünyasına askeri müdahalelerini eleştirmektedir.

Cengiz'in muhalifleşme sürecinde dini sebeplerin olmaması ilginç bir noktadır. Hamid'in bu tercihi ile 11 Eylül tartışmalarında dini sebeplerin gölgesinde kalan diğer motivasyonlara bilinçli bir şekilde vurgu yaptığı düşünülebilir. Sonuç olarak Hamid'in romanında ele aldığı muhalifleşme-radikalleşme hikâyesi "11 Eylül neden yaşandı?" sorusuna bir cevap üretme çabasıdır.

3.2.5. *Gönülsüz Köktendici*'ye Yöneltilen Eleştiriler

Mohsin Hamid'in *Gönülsüz Köktendinci* romanı edebi açıdan genelde başarılı bulunmaktadır. Olumlu eleştirilerin yanında, kullandığı söyleme dair olumsuz eleştiriler de almıştır.

Karen Olsson, romanın ismi ile ilgili birtakım değerlendirmeler yapmaktadır. Olsson, bu isim seçiminin Amerika'yı eleştiren herkesin tutucu olup olmadığını veya bu terimin daha ziyade Amerikan üst sınıfının kapitalistlerini tanımlayıp tanımlamadığını sorgulattığını düşünmektedir (Olson, 2007).

Andrew Anthony romanı oldukça başarılı olarak görmektedir. Bu başarıyı ideoloji ve duygunun, siyaset ve bireyin küresel bir isyanın canlı tablosu haline getirilmesi olarak yorumlar (Anthony, 2012).

Bruce King, Mohsin Hamid'in diğ er yazıları ile Gönülsüz Köktendici arasında benzerlikler görmektedir. Yazılarında anti-Amerikan bir duruş sergileyen Hamid'in romanında da aynı söylemi kullandığını belirtmektedir. Afganistan'ı bir kurban olarak görmesini fakat Taliban'ın faaliyetlerine hiç yer vermemesini eleştirmektedir (King, 2007: 684-685).

4. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE *HOLLANDA*

11 Eylül saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere çokkültürlü toplumlarda özellikle Müslümanlara karşı nefret suçları işlenmiş, azınlıkların tehdit oluşturduğuna dair fikirler ortaya çıkmıştır. Bu bölümde Joseph O'Neill'in *Hollanda* romanı üzerinde durulacaktır. İlk olarak çokkültürlülük kavramı üzerinde durulduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül öncesi ve sonrasına dair çokkültürlülüğün durumu ve var olan sorunlar tartışılacaktır. Sonrasında ise bu durum ve sorunların *Hollanda* romanında ne şekilde yer bulduğu, O'Neill'in kurgusunda neleri vurguladığı, Amerikan toplumunun durumunu nasıl işlediği ve çokkültürlülüğün geleceğine dair nasıl bir değerlendirme yaptığı ele alınacaktır.

4.1 Çokkültürlülük ve Sorunlar

“Çokkültürlü” kelimesi ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. “Çokkültürlülük” ise Sivil Haklar Hareketinde kullanılmaya başlanmıştır ve 1980’lerde çok rağbet gören bir kelime haline gelmiştir. “Çokkültürlü” terimi birçok kültürün örneğin Amerika Birleşik Devletleri gibi çok milletli ve çok etnikli ve ırklı bir toplumdaki varlığına atıfta bulunur. “Çokkültürlülük” terimi ise mevcut farklı kültürlerle dair tutum, değer yargıları, kamu politikaları ve tartışmaları kapsayan bir fikirdir. Bu tartışmalar özellikle kültürlerin nasıl tanımlanacağı ve temsil edileceği üzerinedir. Çokkültürlü teriminin ırk, etnisite, cinsiyet gibi farklılıkları kapsamasına rağmen, çokkültürlülük terimi Batı medeniyetinin veya WASP (Beyaz Anglo-Sakson Protestan)-erkek kültürünün bir anti-tezi olarak görülmektedir (Chow, 2015)

1960’larda kendini daha çok duyuran “Çokkültürlülük”, David Theo Goldberg’e göre asimilasyoncu, tek-kültürlü yaklaşımlara karşı gelişen bir tepkidir. Bu tepki esasında ırk, kültür ve ırk -genel olarak kimlik- farklılıklarına dayalı çokkültürlü toplumu teşvik eden siyasi bir harekettir. Charles Taylor’a göre ise bu akım “tanınma politikaları”, “toplumun bütünü azınlıkları tanımak ve onları eşit koşullarda bünyesinde barındırmaya teşvik etmek” gibi noktalardan hareket etmektedir (Rubin ve Verheul, 2009: 8-9).

11 Eylül 2001 saldırılarından sonra dünyayı etkisine alan küresel bunalımın bir etkisi de Batı ülkelerinde yaşayan başta Müslümanlar olmak üzere diğer azınlık toplumlara olmuştur. Saldırıyı gerçekleştirenin örgütün radikal İslamcı El Kaide olması, bu ülkelerde yaşayan bütün Müslümanları hedef tahtasına koymuştur. Saldırı sonrası Müslümanlara karşı işlenen nefret suçları, “Çokkültürlülük tehdit altında mı?” sorusunu gündeme getirmiştir. Topraklarında birçok farklı etnik ve dini topluluğu barındıran, çokkültürlülük çoğulculuğun simge ülkelerinden Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşen bu saldırıların geçmişi, bugünü ve geleceği sadece Müslümanlar değil tüm azınlıklar ve göçmenler için önem kazanmıştır. Bu durum sadece ABD’yi değil, başta Batı olmak üzere tüm ülkelerde çokkültürlülüğün durumu ve geleceği hakkında düşünmeye itmiştir. 11 Eylül saldırıları sadece siyasi konjonktür üzerinde değil, kültürler üzerinde de bu şekilde etki bırakmıştır.

Çokkültürlülük ve göç birbirini tamamlayan olgulardır. Medeniyet tarihinde göçler her zaman olmuştur ve büyük değişikliklere yol açmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra kendi ülkelerindeki savaş, işsizlik, ekonomik ve siyasi krizler ve II. Dünya Savaşı’ndan Amerika’nın süper güç olarak çıkması nedeniyle insanlar daha iyi bir yaşam için Amerika Birleşik Devletleri’ne daha fazla göç etmeye başlamıştır. Göçmenler doğal olarak gittikleri ülkelere kendi sosyal, kültürel ve dini değerlerini de getirmişlerdir. Yeni ülkelerinde kendi kültüründen olan insanlarla bağlarını koparmamışlardır ve bu ağlar sayesinde topluluklar oluşmuştur. Bu toplulukların göç edilen ülkelere zamanla artması, “çokkültürlü toplum” gerçekliğini ortaya çıkarmıştır. Buradaki temel sorunu John Rex şu şekilde açıklar:

“Ev sahibi ulus şuna karar vermek zorunda kalacak: göçmen azınlıkların vatandaşlık haklarından ne dereceye kadar yararlanmasına müsaade edilecek? Göçmenlerin kültürlerinden vazgeçmeleri mi gerekecek? Kendi kültürlerini muhafaza ederlerse, ayırt edici kültürel özellikleri ayrı muamele ve idare yöntemleri için belirleyici bir rol mü oynayacak? Göçmenler açısından problem ise şudur: bu eşitlik mücadelesi onların kültürlerinden, oluşturdukları sosyal

ağlarından vazgeçmeyi ve başarılı genç üyelerini yitirmeyi ne derece gerektirecek?” (Rex, 1995: 245).

4.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Çokkültürlülük ve Etnik Gruplara Göre Sosyal Problemler

11 Eylül 2001 New York İkiz Kulelere yapılan saldırılardan sonra bazı diğer büyük kentler de terörist saldırılara maruz kaldılar. 11 Mart 2004’te Madrid’de, 7 Temmuz 2005’de Londra’da, 26-29 Kasım 2008’de Mumbai’de gerçekleşen terörist saldırılar sonrası büyük kentlerdeki çokkültürlülük daha çok tartışılan bir kavram olmuştur. Çokkültürlü kentlerin bu saldırılardan ne şekilde etkileneceğine dair fikirler ortaya atılmıştır. Geleceğe dair yapılan yorumların yanında, çokkültürlü yapıların hâlihazırda ciddi problemleri vardır. Saldırıları ise mevcut sorunları daha görünür kılmıştır (Lauter, 2009: 23).

Amerika Birleşik Devletleri’nin demografik yapısına bakıldığında, çokkültürlülük açısından oldukça zengin bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

Beyaz	79,6%
Hispanik (Latin)	15,1%
Siyahi	12,85%
Asyalı	4,43%
Yerli Amerikalı	0,97%

Tablo 2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Etnik Dağılım
(The World Factbook, 2016)

İngilizce	79,2%
İspanyolca	12,9%
Diğer Hint-Avrupa Dilleri	3,8%
Asya Pasifik	3,3%
Diğer Diller	0,9%

Tablo 3. Amerika Birleşik Devletleri’nde Konuşan Sayısına Göre Dillerin Dağılımı (The World Factbook, 2016)

Protestan	51,3%
Katolik	23,9%
Mormon	1,7%
Diğer Hristiyan	1,6%
Yahudi	1,7%
Budist	0,7%
Müslüman	0,6%
Diğer İnançlar	2,5%
Dine Bağlı Olmayan	12,5%
Dini İnanca Sahip Olmayan	4%

Tablo 4. Amerika Birleşik Devletleri’nde Dini İnançlara Göre Dağılım (The World Factbook, 2016)

ABD’nin bu kadar farklı topluluklara ev sahipliği yapmasının sebebi ABD’nin geçmişteki kolonici faaliyetleri ve göç çeşitlerindeki farklılıklardır. Coğrafi keşiflerden sonra Avrupalıların Kuzey Amerika’ya yerleşip yerli Amerikalıların topraklarını işgal etmeleri, bugün karşımıza varlığını sürdüren yerli toplulukları çıkarmaktadır. Daha sonra Afrika’dan tarlalarda çalıştırılmak üzere zorla getirilen köleler günümüzün Afro-Amerikan toplumunu oluşturmuştur. 19. ve 20. Yüzyıllardaki göç dalgaları ile Avrupalılar gelmiştir. Daha sonrasında Meksika ve Güney Amerika ülkelerinden başlayan göç dalgası ile Latin Amerikalı işçiler ABD’ye yerleşmiştir. Bu topluluklar coğrafi sebeplerden ötürü anavatanları ile bağları daha kuvvetli ve anadilleri İspanyolca’yı muhafaza etmişlerdir. Ayrıca, özellikle ticaret yapmak için gelen Asyalı göçmenler yerleşmiştir. (Rex, 1995: 251).

Çokkültürlülü yaşam için verilen mücadelenin ABD’deki tarihi 1960’lara kadar gitmektedir. Amerikan siyasi ideolojisi Avrupalı göçmenleri kabul ve entegre etmekte “eritme potası” (melting pot) politikasını gütmüştür. Bu farklı uluslardan gelen insanların tek bir ulusa dahil olabilmesi anlamına geliyordu. Fakat, bu eritme potası fikri köleliğin kaldırılmasından sonra Afro-Amerikan toplumunun hala çözilemeyen problemlerine cevap olmuyordu (Rex, 1995: 251). 1960’larda Afro-Amerikan Sivil Haklar Hareketi ortaya çıktı. Bu hareketin temel mücadelesi “erişim” hakkı ile başladı. Otobüsün ön koltuklarına erişimden, oy sandığına erişime kadar birçok mesele

mücadelenin esas unsuru oldu. Mücadele sonunda birçok önemli haklar elde edildi. 1961’de kabul edilen Pozitif Ayrımcılık Yasası ile beraber ülkedeki dezavantajlı gruplar iş hayatında haklar elde etti. Seçimlerde Siyahların oy kullanmaları artık şiddet kullanarak engellenmiyordu. Kamu kurumları ve okulların artık etnik kimliğe göre ayrılmasına son verildi. Bu kazanımlara rağmen bugünün Siyah ve Latin topluluklarına bakıldığında hala çok büyük sorunların var olduğu görülmektedir. Hapisteki erkeklerin üniversite öğrencisi erkeklerden sayıca daha fazla olması, orta dereceli okullardaki başarısızlıklar, gelir dağılımının ABD tarihindeki en eşitsiz noktaya gelmesi, işçi sendikalarının hedef alınıp marjinalleştirilmesi gibi sorunlar hâlâ çözülememiştir (Lauter, 2009: 24).

Amerika Birleşik Devletleri’nin çokkültürlü yapısına bakıldığında, birçok açıdan entegrasyon ve eşitlik sorunu olduğu görülmektedir. 1998’de yayınlanan bir raporda, eğitim seviyesinde Hispanik topluluklar en dezavantajlı grup olarak göze çarpar; Beyazlar arasında yükseköğrenim oranı %31 iken, bu oran Hispanikler için %12’dir. Aynı oran Siyahlar için %16, yerli Amerikalılar için ise %15’tir. İlginç olarak bu oran Asyalılar arasında %46 gibi yüksek bir rakamdır (Pollard ve O’Hare, 1999: 33).

Cezaevlerindeki mahkûmların ırklara göre dağılımlarında Siyahi ve Hispanik toplulukların yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Tutuklu sayısının kendi grubundaki her 100.000 kişiye oranlanarak yapılan hesaplamada, Beyazlar için 380, Hispanikler için 966 ve Siyahiler için ise 2207 oranı ortaya çıkmıştır (Prison Policy Initiative, 2010).

Bu eşitsizlik çalışma yaşamında da kendini göstermektedir. Beyazların %33’ü, Asyalıların ise %34’ü idari ve profesyonel pozisyonlarında çalışmakta iken, bu oran Siyahlar ve yerli Amerikalılar için %20, Hispanikler için ise %15’tir. Vasıfsız işçilik pozisyonlarında çalışanların oranı Beyazlarda %12 iken, bu oran Asyalılarda %15, yerli Amerikalılarda %17, Siyahlarda ve Hispaniklerde ise %21’dir (Pollard ve O’Hare, 1999: 33).

Yoksulluk oranında da tablo değişmemektedir. Beyazların yalnızca %9'u yoksulluk sınırının altında yaşarken, bu oran Asyalılar için %14, yerli Amerikalılar için %25, Siyahlar için %26 ve Hispanikler için %27'dir (Pollard ve O'Hare, 1999: 41).

4.3. 11 Eylül Sonrası Toplumsal Tepki

11 Eylül saldırılarından sonraki süreçte kimi siyasetçilerin çokkültürlülük üzerine bazı açıklamaları olmuştur. Bu söylemler genel itibari ile terörizmden çokkültürlülük konseptini sorumlu tutmuş ve çokkültürlülüğe olumsuz bir nitelik atfetmiştir. İngiltere Başbakanı David Cameron 2001 yılında gerçekleşen Münih Güvenlik Konferansı'nda Merkel ile benzer ifadeler kullanmıştır:

Devlet çokkültürlülüğü doktrini altında farklı kültürlerin birbirinden ve ana akımdan farklı yaşamlar sürmesini teşvik ettik. Onların bağlı hissedecekler bir toplum vizyonu sağlamakta ise başarısız olduk. Bu ayrılmış toplulukların bizim değerlerimize tamamen karşıt şekilde davranmalarına bile müsamaha gösterdik” (Cameron, 2011).

Almanya Başbakanı Angela Merkel Almanya'da çokkültürlü bir toplum inşasının başarısız olduğunu belirtmiştir. Çokkültürlülük kavramının işlemediğini söyleyen Merkel, göçmenlerin Almanca öğrenmek de dahil olmak üzere daha fazla entegre olması gerektiğini belirtmiştir (*The Guardian*, 2010).

11 Eylül saldırıları belli birkaç noktaya yapılmıştı fakat saldırının tüm Amerika'ya yapılmış sayılması ve bu fikrin benimsenmesi çok uzun sürmedi. 11 Eylül 2001 günü hastanelere kan vermeye akın eden New York'luların gösterdiği kenetlenme kısa süre sonra Amerikan bayrağının ülkenin her metrekaresinde dalgalanacağı noktaya erişti. Politikacıların yanında gazete ve televizyonların söylemlerinde saldırının bütün ulusa yapıldığı vurgusu ve birlik mesajları bunda etkili oldu. Bu kenetlenme ülkedeki tüm etnik ve dini grupları da içinde barındırıyordu. Her Amerikan vatandaşının kendini saldırıdan yara almadan kurtulabilmiş birisi gibi görmesi şaşırtıcı bir durum değildir.

Birlik ve kenetlenme atmosferinin dışında, bir de bölünme yaşanıyordu. Terör saldırılarına karşı gelişen tepkiler başta Müslümanlar olmak üzere ülkedeki azınlıklara yönelmeye başladı. 11 Eylül'den sonra işlenen nefret suçlarında belirgin bir artış söz konusudur: 1995-2000 yılları arasında ABD'de toplamda 165 nefret suçu vakası yaşanmışken, bu sayı sadece 2001 yılında -özellikle Eylül ayından sonra- 481'dir (Peek, 2011: 33).

Ayrımcılık ve nefret suçları sadece Müslümanlara yönelik de değildi. Sih topluluklara karşı da artan bir ayrımcılık baş göstermiştir. Bunun en büyük sebebi Sihler ve Müslümanların görünüş olarak birbirlerine benzemesidir. 11 Eylül'den bu yana Sihlere karşı 300'den fazla nefret suçu işlenmiştir (Huffington Post, 7 Ağustos 2012). New York İnsan Hakları Komisyonu'nun yaptığı anket sonucuna göre görüşülen Müslüman, Arap ve Güney Asyalı katılımcıların %69'u ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir (New York City Commission on Human Rights, 2003: 9).

Sonuç itibari ile 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Amerika'da oluşan yurtsever ve dayanışmacı atmosferin yanında bir de artışa geçen ayrımcılık olmuştur. Başta Müslümanlar olmak üzere azınlıklar hedef alınmıştır. Uzun zamandan beri ciddi problemlere sahip olan çokkültürlü toplumlar, 11 Eylül'den sonra daha zor bir döneme girmiştir. Bazı siyasilerin çokkültürlük üzerine yaptığı olumsuz yorumlar ise çokkültürlülüğün geleceğine dair önemli soru işaretleri yaratmıştır.

4.4. Joseph O'Neill ve *Hollanda*

Bu bölümde Joseph O'Neill'in *Hollanda* romanı tartışılacaktır. İlk olarak romanın kurgusuna dair içerik bilgilendirmesi yapılacaktır. Sonrasında ise eserde işlenen çokkültürlü atmosferin 11 Eylül öncesi-sonrasındaki çokkültürlülük gerçeği ile ne kadar örtüştüğü, göçmen toplulukların ne şekilde ele alındığı ve çokkültürlü yapıların geleceğine dair nasıl değerlendirmeler yapıldığı birtakım başlıklar altında işlenecektir.

Joseph O'Neill, Türkçeye *Hollanda* olarak çevrilen *Netherland* romanını 2008'de yazmıştır.³ Yazar 1964 yılında İrlandalı bir baba ve Türkiyeli Süryani bir annenin çocuğu olarak İrlanda'nın Cork şehrinde dünyaya geldi. O'Neill altı yaşına kadar Mozambik, Türkiye ve İran'da yaşadı. İlk ve ortaöğrenimini Hollanda'da, üniversiteyi ise İngiltere'de Cambridge Üniversitesi Hukuk bölümünde okudu. İlk romanı olan *This Is the Life*'ı 1991'de yazdı. Ardından 1996'de *The Breezes* ve 2008'de *Netherland*'ı yazdı. Son romanı olan *The Dog* ise 2014 yılında yayınlandı. *The Dog* 2014'de Man Booker Kurgu Ödülü için aday gösterildi. Ayrıca öykü yazarı da olan O'Neill, birtakım dergilerde yazılar yazmıştır. 1998 yılından beri New York'ta yaşamaktadır ve Bard Üniversitesi Edebiyat bölümünde misafir öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Birçok farklı yer ve kültür içinde yaşamış olan O'Neill, esas olarak küreselleşen dünyada aidiyetin önemi ve gerekliliği üzerine yazmaktadır. Bunu yaparken de özgürlükleri tehdit altında olan ve gerçeklikleri aniden değişen büyükşehirlerde yaşama deneyimi ile bağ kurmaktadır (Golimowska, 2013: 230)

Roman, Rachel ve Hans van Den Broek çiftinin evlerinde otururken gelen bir telefonla Chuck Ramkisson'un cinayete kurban gittiği haberini öğrenmeleri ile başlar. Olayların kronolojik olarak gitmediği romanda, sürekli 11 Eylül öncesi-sonrası, çiftin İngiltere'deki yaşantısı, Hans'ın Hollanda'daki çocukluğu gibi dönemler arasında geçişler vardır. Hollandalı Hans ve İngiliz eşi Rachel Londra'da yaşamaktadırlar. Rachel bir avukat, Hans ise bir bankada hisse senetleri uzmanıdır. İş sebebi ile önce Rachel, ardından da Hans New York'a yerleşir. Yaşantıları 11 Eylül saldırılarından sonra tamamen değişecektir. Saldırıdan hemen sonra Hans, Rachel ve çocukları Jake güvenlik sebebi ile evlerinden çıkıp Chelsa Hotel'e yerleşmişlerdir. Burada kaldıkları süre içerisinde Rachel Jake'i alıp Londra'ya dönmek istediğini söyler. Bunun sebebi New York'un artık Jake için sağlıklı olmamasıdır. Başka -ve belki de daha önemli olan- sebep de zaten Hans ve Rachel'in evliliklerinin sorunlu olmasıdır. Hans da onlarla gelmek ister, fakat Rachel bunu istemez. Üçü beraber Londra'ya giderler, fakat sonra Hans tek başına tekrar New York'a döner.

³ Roman PEN/Faulkner Kurgu Ödülü (2009), Kerry Group İrlanda Kurgu Ödülü (2009) gibi başarılar kazanmış, 2010 Dublin Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmiştir.

Evliliği -resmen olmasa da- bitmiş olan, çocuğundan da ayrı kalan Hans 11 Eylül sonrasının New York’unda bir otelde tek başına kalmıştır. Bu depresif dönemde otelin diğer müşterileri ile ilişkiler kurar, psikolojik destek alır, yoga seanslarına katılır. Bir gün tanıştığı bir taksi şoförü, onun New York yaşantısının bir hayli değişmesine sebep olacaktır. Taksisine bindiği sürücü aynı zamanda Staten Island kulübünde kriket oynayan Umar’dır. Hollanda’da bir dönem kriket oynayan Hans, Umar’la kriket üzerine sohbet eder. Sohbetten sonra Umar onu bir gün Staten Island kulübüne davet eder. 2002 yazında, Hans Chuck ile o kulüpte tanışır. Yavaş yavaş bir parçası olduğu Staten Island kriket kulübünde Chuck hakemdir. Trinidadlı bir siyahi olan Chuck bir süre sonra Hans’ın hayatında çok büyük bir yer kaplamaya başlar. Bir gün lokantada karşılaştıklarında, Chuck Yahudi bir ortağı ile koşer lokantası işlettiğini fakat başka birtakım başka işlerle de uğraştığını belirtir. Chuck’ın kartını alan Hans, bir gün onu ofisinde ziyaret eder. Ziyaret sonrası Chuck’ın arabası ile bir gezintiye çıkarlar. Bu gezinti boş bir arazide son bulur. Chuck, kendisin kriket stadyumu hayalinden Hans’a bahseder. İsmi Amerika Birleşik Devletleri’nin sembolü olan Kel Kartal’dan alacak olan saha, kriket aşığı olan Chuck için bir spor sahasından öte anlamlar ifade etmektedir.

Roman boyunca Chuck sürekli kriket sporunun hak ettiği konumda olmadığından şikâyet etmektedir. Ona göre kriket sporu farklı kimlik ve kökenlerden gelen insanların ortak kurallara uyup ona göre davrandığı nadir platformlardan birisidir. Dolayısıyla dünya ve ABD’deki bu çatışmacı hale kriket sporu ilaç olabilecek potansiyele sahiptir. Chuck’a göre kriket günümüzdeki sorunlara ışık tutabilir, çözümüne ilham olabilir. Bu nedenle Chuck hayalindeki kriket stadyumu projesine çok önem vermektedir.

Hans ile Chuck’ın ilişkileri gitgide kuvvetlenmektedir. Ara sıra Londra’ya ziyaretlerine gitse de, Rachel ve Jake’in yokluğunda Hans Chuck’a sığınmıştır aslında. Fakat Chuck’ın tam olarak hangi işlerle meşgul olduğu hala gizemini korumaktadır. Hans, daha sonra Chuck’ın Moldovalı ortağı Abelsky ile tanışır. İkisinin işlettiği bir lokanta ile emlak şirketini öğrenir. Ayrıca, Chuck’ın kendisini New York Kriket Kulübü başkanı olarak tanıttığı epostalar almaktadır. Hans ve Chuck’ın ilişkileri, Hans’ın ehliyet alması için yaptığı deneme sürüşlerinde daha da güçlenir. İlk testini geçemeyen Hans’a

bu kez Chuck yardımcı olmaktadır. Şehrin dışında deneme sürüşleri yapmak, ardından da Kel Kartal sahasına gidip temizlik ve çimlendirme çalışmaları yapmak adeta ikilinin rutinleri olur.

Bu rutinin arasında Chuck'ın gizemli işleri de girmiştir. Deneme sürüşleri esnasında Hans arabayı kullanırken, Chuck onu belli adreslere yönlendirmektedir. O adreslere gelindiğinde Chuck bir işinin olduğunu söyleyerek içeri girip bir müddet sonra arabaya geri dönmektedir. Bu gizem sonraları Chuck'ın olayı Hans'a açıklaması ile anlaşılır. Hans yasadışı bahis oynatmaktadır. Önce göçmenler arasında başlattığı bu işi daha sonra elit müşterilere yönelmiştir. Bu açıklamadan sonra Hans bu yasadışı iş ile deneme sürüşleri arasındaki bağlantıyı anlar: önlerinde durdukları evler Chuck'ın elit müşterilerine aittir, arabayı kullanan "Chuck'ın beyaz şoförü" imajı ile de Hans Chuck'a prestij katmaktadır. Dolayısı ile Chuck yasadışı işlerini bir şekilde Hans'a da bulaştırmıştır.

Bu esnada Hans, Rachel'in Martin isminde birisi ile beraber olduğunu öğrenir. Kıskançlık duygusu ile baş başa kalan Hans Londra'ya temelli dönüş yapar. Chuck'la geçen bir senenin ardından, Hans eski hayatına dönmüştür. Tek fark, Rachel ile birlikte olmamasıdır. Fakat o esnada Rachel Jake ile bir Hindistan seyahati planlamıştır. Martin işlerinden dolayı gelemeyeceği için, Rachel Hans'ı davet eder. Daveti seve seve kabul eden Hans, tatil sırasında Jake ile yakınlaşır. Bu arada Martin'in Rachel'ı terk ettiğini öğrenir. Hindistan seyahati dönüşünde Rachel ve Hans tekrar birleşebilmek için evlilik terapistine gitmeye başlarlar. Bu çabalar ikisinin tekrar beraber olması ile sonuçlanır. Okyanusun öbür tarafında Chuck faili belli olmayan bir cinayete kurban gitmiştir.

4.4.1. O'Neill'in Göçmen Amerikası

O'Neill'in ana karakterlerinden hiçbiri Amerikalı değildir. Hans Hollandalı bir bankacı, Rachel İngiliz bir avukat, Chuck ise Trinidadlı bir işadamıdır. Romanda bu kişilerin etrafındaki diğer karakterlerin de hemen hepsi göçmendir. Ayrıca, bahsedilen göçmenler de farklı kökenlerdendir. O'Neil'in bu denli fazla etnik gruptan bahsedışı Amerika Birleşik Devletleri'nin sadece WASP (Beyaz Anglo-Sakson Protestan)

kimliğinden oluştuğu algısının geçersizliğini farklı bir şekilde göstermek içindir. Roman’da Bangladeşli’den Moldovalı’ya, Türk’ten Rus’a kadar onlarca farklı etnik kökenin bahsi geçmektedir.

Bu göçmen topluluklar romanda bir türlü Amerikan toplumuna tam anlamıyla sosyo-ekonomik olarak entegrasyonlarını sağlayamamış olarak gösterilmektedir. Hans bir arkadaşının işi icabı gittiği bir lokantada gördüğü şey karşısında hayrete düşer: “Müşterilerin hepsi Güney Asyalıydı. ‘Ne yediklerine bak’ dedi Vinay umutsuz bir şekilde. ‘Sebzeyle ekmek yiyorlar. Bunlar üç kuruşluk bütçeleri olan adamlar’” (O’Neill, 2009: 68). Bu ekonomik eşitsizlik, göçmenlerin oturduğu muhitler ve sahip oldukları meslekler ile de ilişki içerisindedir. Hans bir gün bu tarz bir göçmen mahallesinden geçmektedir. Kendisi de New York’ta yaşamasına rağmen bu mahallenin varlığından haberdar değildir, dolayısıyla gördüğü manzara onu epey şaşırtır:

“Eşya kamyonları, çekiciler, el arabaları, yiyecek arabaları, çöp yığınları, eşya kutuları arasında Araplar, Batı Afrikalılar, Afro-Amerikalılar kaldırımlarda dolaşıp duruyorlardı. Soğuk bir Senegal’de olmalıydım” (O’Neill, 2009: 84).

Hans’ın Chuck ile sürüş dersleri yine bu tür bölgelerde olmaktadır. O’Neill’in okuyucusunun dikkatini sürekli göçmen topluluklara çekmesi gibi, Chuck da sürekli Hans’ı sürekli bu muhitlere götürüyordu: “Bu derleme benim için anlaşılabilir boyuttaydı. Bundan sonraki eğitici sürüş kursları sırasında Chuck hepsini bana tek tek göstererek, kendi ifadesiyle, gerçek Brooklyn’i tanımama yardımcı oldu” (O’Neill, 2009: 165). Burada kullanılan “gerçek” ifadesi önemlidir. Zira bu göçmen topluluklar genelde göz ardı edilen, unutilan, kale alınmayan topluluklar olmuştur. Hayat adeta bu topluluklarla beraber değil, bu topluluklara rağmen ve onları göz ardı ederek devam etmiştir. Göçmenler net olmayan, bulanık figürlerdir. Aynı şey, Chuck’un hayatını adadığı kriket sporu ve onun oyuncular için de geçerlidir: “Her yaz bu şehrin parkları yüzlerce kriketçiyle dolup taşar ama her nasılsa kimse bunu görmez. Sanki görünmez adamlarız” (O’Neill, 2009: 25). Bu disintegrasyon ve sosyo-ekonomik dezavantaj, göçmenleri hem kendi toplumları içerisinde hem de diğer göçmen toplumları arasında bir dayanışma ve kenetlenme yaratmıştır. Bunun bir örneği Chuck’ın iş hayatıdır. Chuck’ın

ortağı Abelsky Moldovalıdır. Ayrıca Chuck tamamladığı bir inşaat projesinden bahsederken yanında çalıştığı işçileri sadece göçmenler arasından seçmiştir:

“Bangladeşli beton işçilerinden bir ekip kurdum. İrlandalı badanacılarım vardı - peki, başlarındaki adam İrlandalıydı, berbat bir herifti, adamları Guatemalalıydı- Rus sıvacılarım, İtalyan çatı ustalarım, Granadalı marangozlarım vardı. Hepsi Brooklyn’dendi. Herkes memnundu” (O’Neill, 2009: 152).

Özetle, romanın tasvir ettiği ülke, Amerikan Rüyası’ndan bir anlamda çok uzakta göçmenlerden oluşmaktadır. Bu göçmenler sosyal ve ekonomik açıdan toplumun geri kalanına entegre olmaktan çok uzaktadır. İnsanlar hala kendi geldikleri topraklara sağlam bir bağ ile bağlıdırlar. Günlük hayattaki sohbetlerinde bile şu an bulundukları yer ile memleketleri sürekli bir kıyas halindedir (O’Neill, 2009: 69).

4.4.2. 11 Eylül ve Amerikan Toplumu

Romanda 11 Eylül sonrası New York kargaşa, kıyamet, felaket, korkunç gibi ifadelerle tasvir edilmektedir. Toplamda üç bin kişinin ölümü, altı bin kişinin ise yaralanması toplumsal bir travmaya sebep olmuştur. Öyle ki, romanda saldırı sonrası New York tarihindeki diğer “korku dönemleri” ile kıyaslanmaktadır:

“Otuzların Avrupa’sındaki Yahudiler veya Pompey’in son vatandaşları gibi kıyamet öncesi bir zamanda mı yoksa Soğuk Savaş dönemini New York, Londra, Washington ya da Moskova’da yaşayanlar gibi kıyamete daha uzak bir konumda mı olduğumuzu kestirmeye çalışıyorduk” (O’Neill, 2009: 34).

New York’un simgelerinden iki devasa kulenin bir anda yok olması, artık onların görülemeyecek olması insanlarda ayrı bir acı oluşturmuştur. Öyle ki, 2003 kışındaki kar fırtınasını anlatırken Hans şöyle der:

“Bu yüzden kar fırtınasının içine bakıp da Empire State Binası’ndan hiçbir iz göremeyince, korkunç bir bilinç felci şeklinde gelişen fikirlerin saldırısına uğradım, madde kendi isimlendirilemeyen zıddından muğlaktı” (O’Neill, 2009: 112).

İnsanlar yeni bir saldırıdan korkmaktadır. Bu durum Rachel'in Londra'ya geri dönme isteğini tetiklemiştir. Hans her ne kadar Jake ile beraber bir aile olarak dönmeyi önerse de Rachel bunu kabul etmez. Çünkü Rachel'in bu kararı almasının sebebi sadece saldırılar değildir, Hans ile uzun zamandan beri evliliklerinde yaşadıkları sorunlardır. Saldırıları sadece bir bahanedir; her şey -saldırı olsun veya olmasın- zaten kötüye gitmektedir. Yani Rachel'in çekincesi olası bir terör saldırısı değil, gittikçe bozulan evliliğidir.

Roman ilerledikçe Hans, Chuck'ın bazı illegal işlere bulaştığını öğrense de aralarındaki ilişki devam eder. Eşi Rachel bunu öğrendiğinde Hans'ı “derinlere” bakmamakla suçlar, tıpkı Amerika gibi (O'Neill, 2009: 181). Çünkü Amerika'nın derininde Chuck'ın öteki yüzü ile paralellik gösterir bir şekilde şiddet ve problemler yatmaktadır. Romanın İngilizce aslında kullanılan ve Türkçe'de “derinlere bakmak” anlamına tekabül eden “look beneath the surface” ifadesi romanın İngilizce ismi olan “Netherland”i metaforik hale getiriyor. Coğrafi özellikleriyle de bağlantılı olarak İngilizce'de Hollanda için kullanılan Netherlands kelimesi “aşağı ülkeler” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla romanın ismi olan Netherland aslında Hans'ın memleketi olan Hollanda'ya değil, Amerika'nın derinine, aşağısına, görünen kısmının altına atıfta bulunmaktadır. Hans kendi evliliklerinde olan sorunları da kavrayamamıştır; hiçbir şey yokmuş gibi o da Rachel ile Londra'ya dönmek istemektedir en başta. Aynı şekilde Hans Chuck ile tanışmadan önce New York'taki göçmenlere dair pek bir fikri yoktur; ancak Chuck onu göçmen mahallelerine götürdükten sonra Hans gerçeği öğrenebilmiştir.

Hans, kiralık araba kullanmaktan sıkılmış ve yeni bir araba almak istemektedir. Fakat bunun için sahip olduğu uluslararası ehliyet yetmez, Amerikan sürücü ehliyetine ihtiyacı vardır. Bu belgeyi elde etmek için ise sürüş testine ve yazılı sınava girmesi gerekmektedir. Hans sınav için Motorlu Taşıtlar Dairesi'ne gider. Fakat bir göçmen olan Hans'ın evraklarında sorun çıkması, girdiği yazılı sınavın bu sebeple kabul edilmemesi ve işini sanki bilerek zorlaştırmaları Hans'ın öfkelenmesine sebep olur: “... haksız, aldırıışsız yetkililerin gizemli uygulamaları karşısında parıltılı ülkem Amerika hakkında

ilk kez nefret dolu duygular hissettim” (O’Neill, 2009: 83-84). Hans’ın ilk kez böyle hissetmesi yine “derinlere bakmaması” ile alakalıdır.

Başka bir sebep de saldırılardan sonra göçmenlerin potansiyel bir tehdit olarak görülmesidir. Hans’ın gördüğü muamele ve hissettikleri buna örnektir. Hans kendi ehliyeti ile rahatça araba kiralayabiliyorken, kendi arabasını alıp kendi adına sigorta ettirmek istediğinde Amerikan ehliyeti almak zorunda olduğunu öğrenir ve birçok bürokratik engele takılır. Hans -kendi açısından- Amerikan ehliyeti ile entegrasyonun bir eşliğini daha aşacakken sistem buna izin vermemektedir.

Romanda Amerikan toplumu ile ilgili başka bir nokta da hâlâ ten renginin, yani ırkın, önem teşkil ediyor olmasıdır. Hans, Chuck’ın müşterilerine giderken onu yanında götürmesinin asıl sebebini şöyle açıklamaktadır: “Bahis toplamak içim Brooklyn’i dolaşırken saygıdeğer görünümlü beyaz adamın ona şoförlük yapması Chuck için bir korumaydı, hatta prestij” (O’Neill, 2009: 186). Hans, yürüttüğü bahis işini öncelerde diğer göçmen toplulukları arasında yapıyordu. Daha sonra elit ve zengin müşterilerle yapmaya başladığında, öyle görünüyor ki kendisinin siyahi olmasını bir dezavantaj olarak görmeye başlamıştır. Göçmenler arasında sorun teşkil etmeyen bu durum, doğrudan Amerikan toplumu içinde iş yapmaya başlayınca bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle beyaz Hans müşterilerin gözünde bir nevi kefil pozisyonundadır. Siyahi birinin beyaz bir şoföre sahip olması büyük bir prestijdir; bu şekilde baskın toplumun görmek istediği bir Siyahi konumuna gelmektedir. Şoförü bir Beyazdır; dolayısı müşterilerine “beyazların gittiği istikamete gidiyor” imajını vermektedir. Chuck’ın başka bir itibar çabası ise Moldovalı ortağı Abelsky ile ilgilidir: “Kimse çevresinde zenci bir mülk sahibi istemiyordu. Böylece Abelsky ile arkadaş oldum” (O’Neill, 2009: 152). Yani, Chuck emlak piyasasında bir siyahi olmanın zorluklarını bildiğinden, Hans’ı şoför olarak kullandığı gibi Abelsky ile de ortaklık yapmıştır.

4.4.3. 11 Eylül ve Sonrasına Dair Siyasal Söylem

Romanda 11 Eylül ve sonrasındaki gelişmelere dair karakterlerin yorumlarına rastlamaktayız. O'Neill bunları çoğu zaman karşılıklı tartışma formunda sunmuştur. O'Neill her ne kadar karakterlerini tek bir görüşe sıkıştırmaktan imtina etmeye çalışsa da, roman 11 Eylül sonrası oluşan savaş atmosferine karşı bir duruş sergilemektedir.

Gerek evliliklerinde gerekse de 11 Eylül saldırılarından sonra takındığı tavrı göz önüne aldığımızda, Rachel daha sert ve muhalif bir duruş sergilemektedir. Bu durum ayrılıklarından sonra da devam etmektedir. Hans, savaş ve işgaller konusunda net bir görüş belirten bir kişi değildir. Bir nevi apolitik bir duruşa sahiptir. Bunun nedeni hem ayrılıktan sonra girdiği tuhaf ruh hali, hem de karakterinde bulunan sürekli arada kalmışlık durumudur. Ayrıldıktan sonra yaptıkları bir telefon görüşmesinde Rachel, oğlu Jake ile beraber katıldıkları bir savaş karşıtı mitingden bahseder. Hatta mitingde Jake üzerinde “Benim adıma konuşma” yazan bir pankart taşımıştır. Rachel’in bu tutumu sadece ABD’nin politikalarına değil aynı zamanda kendi evlilik ve geleceklerine dair bir tutumdur:

“Bush ya da benzeri, dünyada ekonomik ve askeri otorite kurmaya çalışan bir yönetimin sonu gelmeden Birleşik Devletler’e kesinlikle dönmemeye kararlı olduğunu söyledi. Bu artık fiziksel bir güvenlik meselesi değildi, her ne kadar o da geçerliliğini korusa da” (O'Neill, 2009: 113).

“Sorun daha çok, Jake’i ‘ideolojik olarak hasta’, onun deyişiyle, halkı ve yöneticileri Birleşik Devletler ve dünya üzerinde, kendini üstün gören ve sıra dışı hayaller gören ‘zihinsel olarak hasta, rahatsız, gerçek olmayan’ bir ülkede büyümeyle karşı karşıya bırakmamak sorunuydu” (O'Neill, 2009: 113).

Açıkçası, Rachel böyle bir hükümetin altında ve böyle bir toplumun içerisinde bir gelecek görmemektedir. Dolayısı bir terör sorunundan daha çok, bir ideoloji ve toplum sorunu vardır. Chuck ise bu konuda farklıdır. Gündemle alakalı veya siyasi konularda görüş bildirmese de, kendisini kaptırdığı kriket başlı başına onun siyasi görüşüdür:

“Dürüst olmak gerekirse hiç kuşkusuz Chuck işlerini başarıyla idare ediyordu. Suşi, metres, evlilik, emlak işleri ve en inanılmazı Kel Kartal Sahası: Her şey gözlerimin önünde olmuştu. Ülke Irak’ta debelenirken, Chuck koşuyordu. Adım atmakta güçlük çeken benim gibi biri için bu yeterince politikti” (O’Neill, 2009: 178).

11 Eylül’ün anlamlandırılmasına dair romandaki ilgi çekici yerlerden birisi Rachel’in eski bir arkadaşı olan Matt’in fikirlerini beyan ettiği yerdir. Matt, 11 Eylül 2001 gününün olaydan sonraki gelişmelerle kıyaslandığında çok büyük bir mesele olmadığını belirtiyor (O’Neill, 2009: 197). Matt’in olaydan sonraki gelişmeler diyerek ABD’nin Afganistan ve Irak işgalini kastettiği açıktır. Roman boyunca birkaç yer haricinde ne saldırılardan ne de teröristlerde bahsedilmektedir. Bu durum aslında Hans’ın Chuck’ın öteki yüzünü görememesi ve Matt’in dediği gibi insanların 11 Eylül’ün derinini sorgulamaması ile paraleldir. Romanda 11 Eylül -toplumsal tepki açısından- fazla bir şeyi değiştirmez: “Amerika yine hep bildiğimiz Amerika gibi” (Miller; 2008: 34).

4.4.5. Kriket ve Medeniyet

Açıkçası romanın en ilginç ve en önemli bölümleri kriketin konuşulduğu bölümlerdir. O’Neill krikete çok fazla yer ve ayrıntı ayırmaktadır. Zira kriket Hans ve Chuck için önemli hayati şeyler simgelemekle beraber, O’Neill’in okuyucusuna aktarmak istediği bir mesajı da aktarmaktadır.

Rachel Jake’i alıp Londra’ya döndükten sonra Hans kendi gerçekliği ile baş başa kalmak zorundadır. Bu gerçeklik aynı zamanda Amerika’nın da gerçekliğidir: terör ve kaos atmosferi içerisindeki Amerikan toplumu ve başka bir tarafta ise göçmen topluluklar. Kaldığı Chelsea Hotel’deki diğer müşteriler bunun bir örneğidir. Otelin müşterileri farklı köken ve farklı ruh hallerinde tasvir edilerek kaos ortamı yansıtılmaktadır. Bu kaos ve depresyon atmosferinde Hans’ın tutunacak dalı Chuck, dolayısıyla kriket olmuştur. Hans çocukluğunu geçirdiği Amsterdam’da da, Londra’da da kriket ile ilgilenmiştir. Amerika’da yalnız ve ruhen dışlanmış halde bulunan Hans’ın

Amerika'daki bugünü ve geçmişi arasındaki bağı kriket kurmaktadır. Kriketin kurduğu bu köprü Hans'ın bir nevi rehabilitasyonudur. Kriket takımının bir üyesi olması karşılıklı bir kabulün ve Amerika Birleşik Devletleri'ni yeni evi olarak görmesi anlamına gelmektedir. Romanda kriketin ülkelere göre gösterdiği farklılıklardan da bahsedilir. Hans ise bir süre sonra bir Amerikalı gibi oynamaya başlar. Amerika'daki oynanış şekline alışması, bir yabancının farklı bir kültüre alışma sürecinin bir örneği olarak kullanılır (Golimowska, 2013: 231-232).

Kriket kendini bu spora adanmış biri olan Chuck için daha büyük anlamlar taşımaktadır. Chuck'ın tek amacı hayalindeki kriket sahasını inşa edip kriket sporunun başta ABD olmak üzere tüm dünyada popüler olmasını sağlamaktır. Kriket ABD'de genellikle göçmenler arasında oynanmasına rağmen Chuck bu sporun aslında saf Amerikan, hatta en Amerikan spor olduğunu düşünmektedir:

“Kriketi Amerika'da çoğu insanın gördüğü gibi mülteci/göçmen sporu olarak görmek yanlıştır. Hakiki bir Amerikan oyunudur ve öyle de kabul edilmelidir. Kriketi Amerikan halkına 'tanıtmaya' kalkışan herkesin anlamadığı şey budur. Kriket çoktan Amerikan DNA'sına yazılmıştır” (O'Neill, 2009: 120).

Chuck da diğer sporcular gibi esasında bir göçmendir. Ama söylemlerinde sürekli Amerikan temaları mevcuttur. Çünkü Chuck kendisi gibi tüm göçmenlerin bir şekilde Amerikan toplumuna entegre olacağına inanmaktadır. Mevcut ve olası engellerin farkındadır. Ama ona göre bu imkânsız bir durum değildir, aksine çok da kolaydır. Amerikan toplumunun ve mevcut değerlerin onları da kucaklayacağını düşünmektedir. Kriket de tam bu noktada devreye girmektedir. Çünkü kriket ABD genelinde tam olarak benimsenene kadar tüm insanların beraber yaşayacağı uygar bir toplum oluşamayacaktır (O'Neill, 2009: 228). Chuck bir keresinde Papua Yeni Gine'de kabilelerin kriket oynamayı öğrendikten sonra kendi aralarında savaşmayı bıraktığından bahseder: “İnsanlardan karmaşık kural ve düzenlere uymalarını mı istiyorsun? Yoğunlaştırılmış demokrasi kursu gibi bir şeydir bu” (O'Neill, 2009: 229). Dolayısı ile kriket sadece ABD için değil tüm insanlık için gerekli ve örnek alınacak bir spordur; kriket esasında bir medeniyete işaret etmektedir:

“Diyorum ki, insanlar, bütün inanlar, Amerikalı ya da her neyse, kriket oynarken en medeni hallerini yaşarlar. Pakistan’la Hindistan barış yaptıktan sonra ilk olan şey neydi? Kriket maçı yaptılar. Kriket yol göstericidir, Hans. Ahlak meleğidir. Buna gerçekten inanıyorum. Bu oyunu oynayan herkes bir şeyler kazanır. O zaman diyorum ki neden Amerikalılar değil?” (O’Neill, 2009: 229).

Chuck bu soruyu kendisi cevaplar. Tıpkı Rachel’ın Hans’a “derinlere bakmadığı” yönünde yaptığı eleştiri gibi Amerikalılar da dünyayı göremiyorlardı. Chuck bu kaos ortamında Hindu ve Müslümanlarla beraber New York Kriket Kulübü’nü kurup Amerikan tarihinde yeni bir çağ açmayı hayal etmektedir. Bu sadece göçmenler için değil, tüm Amerikalıların -dünyayı göremeyen Amerikalıların- menfaatine olan bir projedir. Fakat Chuck bunun önündeki engeli ve bunu aşmak için de seçtiği yöntemi şöyle açıklamaktadır:

“Eğer onlara azınlıklar için bir oyun sahası inşa etmek istediğimi söylesem beni havaya uçururlar. Ama onlara çok büyük bir projeye başladığımızı, eski ulusal sporu yeni birlikler, yeni bayilikler yeni bir ufukla geri getireceğimizi söylersek...” (O’Neill, 2009: 230).

Dolayısı ile O’Neill’in kriketi esasında spordan çok daha fazla şey ifade etmektedir. Hans için bir rehabilitasyon sürecidir; geçmişi ve bugünü arasında bağı kriket ve Chuck ile kurmaktadır. Chuck için de aynı durum söz konusudur; ötekileştirilmiş bir gruba mensup olan kriminalize edilmiş bir kişi olarak Chuck toplumla entegrasyonunu kriket üzerinden yapmaktadır. Nihayetinde ise, kriket küresel bir projedir; dünyanın ihtiyacı olan model krikette mevcuttur. Chuck bu büyük sorumluluğu kendinde hissetmektedir (O’Neill, 2009: 25).

Staten Island kulübünün oyuncularını Trinidad, Guyana, Jamaika, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka kökenlidir; yani Asya ve Batı Hint Adaları kökenli insanlar. Bu grubun içerisindeki tek beyaz insan Hans’dır. Sadece bu takımda değil, Hans New York’un hiçbir yerinde kriket oynayan bir beyaza rastlamamıştır (O’Neill, 2009: 19). Bu dezavantajlı gruplar içerisinde gelen insanlar, kriket aracılığı ile kendilerine bir kimlik

ve aidiyet bulmuşlardır. Oyuncular ve aileleri kendi aralarında sosyalleşip dayanışma geliştirmişlerdir. Hans da artık bu dayanışmanın bir parçasıdır:

“Kendi içlerinde ortalamadan daha iyi ya da daha kötü olmayan bu insanlar önemliydiler çünkü benim başıma bir şey gelse, Shiv’e olduğu kadar bana da göz kulak olurlardı. Zaten bana göz kulak olduklarını bundan sonra anladım” (O’Neill, 2009: 189).

Hayatını krikete adanmış bu insanlar, toplumsal olarak dışlanmanın sonucu olarak kendi içlerine kapanmış olsalar da Amerikan toplumuna entegre olma idealinden hiçbir zaman vazgeçmemişlerdir. Örneğin, Chuck hayalindeki kriket sahasının ismini ABD’nin sembolü olan “Kel Kartal” olarak seçiyor. Bu seçim “özenti” olarak yorumlanamaz. Tam aksine, Chuck bu ismin gerçek ve olması gereken Amerikan ruhunu tanımladığını düşünmektedir. Özünde otorite ve gücü sembolize eden Kel Kartal, Chuck’a göre özgürlüğün ruhunu temsil ediyordu (O’Neill, 2009: 91). Kriketin tüm ülkede benimsenmesi ile Kel Kartal -göçmen kuşlar metaforu ile- artık göçmen toplulukları da temsil etmelidir:

“‘Kel Kartal Sahası mükemmel’ dedi Chuck. ‘Bir ağırlığı var: Olayı Amerikanlaştırır’. Ayrıca, kartallara ve bu garip park alanında yaşayarak doğal hayatı sürdüren diğer kuşlara -sinekkuşu, balıkçıl- ve Atlantik uçuş sahasını kullanarak buraya gelen göçmen kuşlara da saygısını göstermek istediğini söyledi” (O’Neill, 2009: 99).

Joseph O’Neill’in çokkültürlü Amerikan toplumunu yansıttığı bu eseri, mevcut sorunlarla örtüşmektedir. Amerika’da yaşayan göçmen topluluklar birçok sosyal problemlere sahiptir. Ekonomik olarak baskın topluma göre daha çok sorunlar yaşamaktadırlar. Ayrıca, suç oranı bu göçmen topluluklar arasında WASP grubuna göre daha fazladır. Göçmen toplulukların Amerika’ya entegre olma hususunda ciddi problemleri vardır. Bu problemler 11 Eylül saldırıları ile birçok açıdan yükselişe geçmiştir. *Hollanda*’da tasvir edilen göçmen topluluklar bu gerçekliğe uymaktadır. Yaşadıkları mahalleler ve meşgul oldukları işler düşük standartlara sahiptir. Entegrasyon

sorunu göçmen karakterlerin toplumun diğer üyelerinden daha çok kendileri gibi göçmenlerle karşılıklı sosyal etkileşimde bulunmaları ile tasvir edilmektedir.

Çokkültürlü toplumların mevcut sorunlarına rağmen, Chuck karakteri ile bu sorunlara dolaylı öneriler yapılmaktadır. Çokkültürlülüğü tehdit olarak gören birtakım görüşlere rağmen, roman içerisinde bu ideal oldukça eşitlikçi, demokratik ve uygar bir seçenek olarak sunulmaktadır.

4.5.6. Hollanda’ya Yöneltilen Eleştiriler

Joseph O’Neill eleştirmenlerden oldukça olumlu tepkiler almıştır. Özellikle yansıttığı gerçekçi New York portresi ile başarılı olduğu düşünülmektedir.

Michiko Kakutani’ye göre New York’un birbirinden farklı boyutlarının, birbirine zıt muhitlerin, köle gibi çalışan işçilerin ve kötü adamların tek bir eserde işlenmesi takdire değerdir. Queens ve Brooklyn gibi muhitlerin kurguda yer almasını, farklı milletlerden göçmenlerinin yaşamlarını ele almasını başarılı bulmaktadır. Kakutani *Hollanda’yı* F. Scott Fitzgerald’ın *Muhteşem Gatsby* romanına benzetmektedir. Her iki roman da çokkültürlü New York’ta göçmenlerin “Amerikan Rüyası”nı vaat ve hayal kırıklıklarını tecrübe etmesini ele almaktadır (Kakutani, 2008).

Dwight Garner *Hollanda’yı* 11 Eylül’den sonra New York ve Londra’da yaşama dair en zeki, en öfkeli, en sert ve en yalnız roman olarak tanımlar. Mikro seviyede bir çiftin saldırılar sonrası yaşamını ele alsa da, esasında aile, siyaset ve kimlikle ilgili bir roman olduğunu belirtir. Diğer 11 Eylül romanlarına kıyasla, yaşamı daha çok içinde barındırdığını düşünmektedir (Garner, 2008).

SONUÇ

Bu tezde 11 Eylül 2001 New York İkiz Kuleleri saldırılarının Amerikan romanına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. İlk olarak 11 Eylül'ün küresel siyasete olan etkilerine değinilmiştir. Ardından tarihte yaşanmış trajedi ve felaketlerin romanlarda nasıl ele alındığı üzerine durulmuştur. Daha sonra 11 Eylül'e dair yazılmış bazı romanların içerik bilgilendirilmesi yapılmış, genel çerçevesi anlaşılmaya çalışılmış, tarihteki diğer trajediler üzerine yazılmış romanlarla benzerlik ve farklılıkları ele alınmıştır. Saldırıların gündeme getirdiği uluslararası ilişkiler disiplinin de kapsamında olan radikal İslam ve çokkültürlülük olgularının Mohsin Hamid'in *Gönülsüz Köktendinci* ve Joseph O'Neill'in *Hollanda* romanlarına nasıl yansıdığını daha sağlıklı kavramak adına, roman incelemeleri öncesinde bu konulara değinilmiştir. Elde edilen sonuçlar ile uluslararası ilişkiler disiplininde önemli yer teşkil eden bu konulara farklı bir perspektiften katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Saldırıyı gerçekleştiren örgütün radikal İslamcı bir çizgiye sahip olması, bu fikirlerin var olmasına ve güçlenmesine neden olan sebeplerin araştırılmasını önemli hale getirmiştir. Bu fikirlerin ideolojik, ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi motivasyonlara sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, bu motivasyonların büyük çoğunluğunun özellikle ABD'nin uyguladığı dış politikadan ileri geldiği tespit edilmiştir.

11 Eylül sonrası ABD'de başta Müslümanlara olmak üzere azınlıklara gösterilen tepkiler çokkültürlülüğün mevcut durumunu ve geleceğini bir soru işareti haline getirmiştir. Çokkültürlü toplumların yapısı incelendiğinde, göçmenler ile baskın toplum arasındaki ekonomik ve sosyal farklara dayalı problemler olduğu görülmüştür. Mevcut problemlerin uzun bir tarihsel süreci olduğu fakat saldırılardan sonra oluşan toplumsal tepki ile bu problemlerin birçok açıdan yükselişe geçtiği anlaşılmıştır.

Saldırılar sonrasında yazılmış romanlar “11 Eylül Sonrası Roman” türünü ortaya çıkarmıştır. Bu türdeki eserler birçok farklı konulara eğilmiş olsalar da en çok tercih edilen temaların psikolojik travma, bozulan ilişkiler, yeni düzene uyum sağlama, toplumsal düzen ve korku atmosferi olmuştur. Özellikle toplumsal düzen ve trajedi temaları, tarihte yaşanmış diğer trajedilere dair yazılmış romanlarda da görülmektedir.

Mohsin Hamid’in *Gönülsüz Köktendinci* romanı saldırılar ile radikal İslamcı fikirler arasındaki bağları daha sağlıklı kurabilmek adına tercih edilmiştir. Bu fikirler ile ana karakter Cengiz’in hikâyesi birçok açıdan örtüşmektedir. Ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi motivasyonlar Cengiz’in roman ilerledikçe Amerika’ya karşı radikal ve muhalif bir duruşa sahip olmasının sebeplerini oluşturmuştur. Cengiz Batı’nın geçmişteki ve şimdiki dış politikalarını sert bir şekilde eleştirmektedir. Müslüman dünyasının mevcut durumunun yaratıcısı olarak Batı’yı görmektedir. Romanın sonunda Pakistan’a dönüp anti-Amerikan görüşlere sahip bir akademisyen olarak çalışmaya başlar. Amerika’dayken sosyal çevresi onu kabul etmekte zorlanmıştır. Doğulu kimliği kabul görmemiştir. Cengiz’in kendi iradesinin dışında meydana gelen bu gelişmelerin onu fikren muhalif-radikal bir çizgiye sürüklemesi, Müslüman dünyasının mevcut sorunlarının mimarının Batı olarak görülmesi fikriyle benzeşmektedir.

Joseph O’Neill’in *Hollanda* romanı çokkültürlülük teması nedeniyle tezde incelenmek üzere tercih edilmiştir. Çokkültürlü Amerikan toplumunda görülen ekonomik ve sosyal problemler, *Hollanda* romanına benzer şekilde yansımıştır. Kurgusundaki karakter ve mekân seçimleri bu problemlerin varlığını onaylayıp vurgulamaktadır. Göçmen topluluklar baskın toplumdan izole hayat sürmekle beraber özellikle ekonomik açıdan geri kalmış vaziyettedir. Irk ayrımcılığının hala mevcut olduğu romanın kurgusunda görülmüştür. Chuck göçmen ve kriminalize olmuş bir karakter olmasına rağmen Amerikan toplumunun çokkültürlü yapısını korumaya ve iyileştirmeye dair fikirlere sahiptir. Romanda çokkültürlülüğün bir tehdit değil zaruri ve mümkün bir olgu olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Sonuç olarak bu iki romanda yaratılan karakterlere küresel siyasetin aktörleriymişçesine roller atfedilmiştir. *Gönülsüz Köktendinci* kurgu ve karakterleriyle

radikal İslamcı hareketlere, *Hollanda* ise çokkültürlülük olgusuna dair değerlendirmeler yapmaktadır. Değerlendirmeler mevcut durumlarla örtüşmekle beraber bu meseleleri sağlıklı kavrayabilme konusunda yapılacak çalışmalara fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Andersen, Tore Rye. 2008. "Blurry Close-ups – American Literature and 9/11".
http://memory.au.dk/fileadmin/www.memory.au.dk/Blurry_Close-Ups_Rye_Andersen_10DEC08.pdf. (29 Ekim 2015)
- Anthony, Andrew. 2012. "The Reluctant Fundamentalist by Mohsin Hamid - Review". *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/books/2012/dec/23/reluctant-fundamentalist-mohsin-hamid-review>. (22 Haziran 2016)
- Aşık, Sıddıka. 2008. "Silencing the Other: The Reluctant Fundamentalist as a Counter Discourse". *Civilacademy* 6 (3).
- Ayoob, Mohammed. 2007. "Challenging Hegemony: Political Islam and the North-South Divide". *International Studies Review* 9 (4): 629–43.
- Banita, Georgiana. 2012. "9/11 Trauma and Visual Witnessing in Helen Schulman's A Day at the Beach". *Critique*.
- Bellow, Saul. 1993. "Marx at My Table". *The Guardian*.
- Boyers, Robert. 2006. "A Fanatical Mind". *Harper's Magazine*.
- Brodsky, Patricia Pollock. 1996. "Dressed like a Soldier: World War II in Central Europe in Two GDR Novels". *Symposium: A Quarterly Journal in Modern Literatures* 49 (4): 250–61.
- Brown University, Watsons Institute. 2015. "Civilians Killed & Wounded". *Costs of War*. Mart. <http://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians>. (10 Mayıs 2016)
- Burhani, Achmad Najib, Agus Muhammad, Edi Sudarjat, Khamami Zada, ve Nur Hidayah. 2005. "Factors Causing the Emergence of Radical Islam: Preliminary Analysis". *ICIP Journal* 2 (4): 1–23.
- Burleigh, Michael. 2001. *The Third Reich: A New History*. Londra: Pan Books.
- Bush, Trudy. 2006. "Extremists". *Christian Century*.
- Cameron, David. 2016. "PM's speech at Munich Security Conference". *GOV.UK*.
<https://www.gov.uk/government/speeches/pms-speech-at-munich-security-conference>.
(31 Mayıs 2016)

- Chomsky, Noam. 2002. "September 11 Aftermath: Where is the World Heading?" İçinde *Beyond September 11: An Anthology of Dissent*, editör Phil Scraton, 66–71. Londra: Pluto Press.
- . 2011. "Amerikan Dış Politika Geleneđi ve Modern Zamanlar". İçinde *11 Eylül Tarihsel Dönüşümün Analizi*, editör Abdurrahman Babacan, 13–38. İstanbul: Pınar Yayınları.
- "Continuing failure to uphold human rights". 2003. *Amnesty International*. Temmuz. <http://www.amnesty.nl/nieuwsportaal/pers/continuing-failure-uphold-human-rights>. (7 Şubat 2016)
- Chow, Balance. 2015. "Multiculturalism". *Salem Press Encyclopedia*.
- Çağlayan, Selin. 2010. *Müslüman Kardeşler'den Yeni Osmanlılar'a İslamcılık*. Ankara: İmge Kitabevi.
- DeLillo, Don. 2001. "In the Ruins of the Future". *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/books/2001/dec/22/fiction.dondelillo>. (18 Mayıs 2016)
- "Discrimination Against Muslims, Arabs and South Asians in New York City Since 9/11". 2003. New York City Comission on Human Rights.
- Dufresne, Bethe. 2011. "And the Winner Is..." *Commonweal*.
- Eads, Martha Greene. 2010. "Imagining America: Mohsin Hamid's The Reluctant Fundamentalist". *The Cresset* 74 (2): 49–53.
- Esposito, John Louis. 2006. "Islamists and US Foreign Policy". *ISIM Review*, sayı 18 (Sonbahar): 6–7.
- Falk, Richard. 2011. "9/11 & 9/12 + 10 = ABD, El Kaide ve Dünya". İçinde *11 Eylül Tarihsel Dönüşümün Analizi*, editör Abdurrahman Babacan, 1. baskı, 41–62. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Ferenczi, Sandor. 2014. *Psikolojik Travma*. Çeviren Hüsen Portakal. 1. baskı. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Foer, Jonathan Safran. 2013. *Aşırı Gürültülü ve İnanılmaz Yakın*. Çeviren Algan Sezgintüredi. 4. baskı. İstanbul: Siren Yayınları.
- Franklin, Ruth. 2011. "The Novel Turns Inward". *The New Republic*.

- Fukuyama, Francis. 2006. *Neo-conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*. İstanbul: Profil Yayınları.
- Garner, Dwight. 2008. "The Ashes". *The New York Times*, Mayıs 18.
<http://www.nytimes.com/2008/05/18/books/review/Garner-t.html>. (22 Haziran 2016)
- Gerger, Haluk. 2007. *ABD-Ortadoğu-Türkiye*. 4. baskı. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Golimowska, Carolina. 2013. "Cricket as a Cure: Post-9/11 Urban Trauma and Displacement in Joseph O'Neill's Novel *Netherland*". *The Journal of American Culture* 36 (3): 230–39.
- Griffiths, Paul F. 2006. "Unclothed but Not Redressed". *Commonweal*.
- Hamid, Mohsin. 2013. *Gönülsüz Köktendinci*. Çeviren Figen Yanık. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- "History of Hate: Crimes Against Sikhs Since 9/11". 2012. *Huffington Post*. Ağustos 7.
http://www.huffingtonpost.com/2012/08/07/history-of-hate-crimes-against-sikhs-since-911_n_1751841.html. (10 Nisan 2016)
- Hobsbawm, Eric. 2012. *Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*. 6. baskı. İstanbul: Everest Yayınları.
- Huntington, Samuel. 1993. "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs*.
- Hunt, Nigel C. 2010. *Memory, War and Trauma*. New York: Cambridge University Press.
- Iannone, Carol. 2007. "Entitlement Crisis". *Commentary*.
- Kakutani, Michiko. 2008. "Post 9/11, a New York of Gatsby-Size Dreams and Loss". *The New York Times*, Mayıs 16.
http://www.nytimes.com/2008/05/16/books/16book.html?_r=0. (22 Haziran 2016)
- Karpat, Kemal H. 2001. *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith and Community in the Late Ottoman State*. New York: Oxford University Press.
- King, Bruce. 2007. "The Image of the United States in Three Pakistani Novels". *Totalitarian Movements and Political Religions* 8 (3-4): 683–88.
- Körpe, Seyyal. 2015. "İki Savaş Arası Dönem Polonya Edebiyatında Psikolojik Roman". *Karadeniz Araştırmaları*, sayı 48: 87–99.
- Krauthammer, Charles. 2001. "The Bush Doctrine: ABM, Kyoto and the New American Unilateralism". *The Weekly Standart*, Temmuz 4.

- Kutup, Seyyid. 1980. *Yoldaki İşaretler*. İstanbul: Hicret Yayınları.
- Lauter, Paul. 2009. "Multiculturalism and Immigration". İçinde *American Multiculturalism after 9/11: Transatlantic Perspectives*, editör Derek Rubin ve Jaap Verheul. Amsterdam University Press.
- Lee, Kathryn Mary Elizabeth. 2012. "Fiction as Resistance: The post 9/11 Novel as an Alternative to the Dominant Narrative". Massey University.
- Levin, Kate. 2006. "The Lives They Led". *The Nation*.
- Lieber, Keir A., ve Gerard Alexander. 2005. "Waiting for Balancing". *International Security* 30 (1): 109–39.
- Liparulo, Steven P. 2003. "Incense and Ashes: The Postmodern Work of Refutation in Three Vietnam War Novels". *War, Literature & the Arts* 15 (1-2): 71–94.
- Mandel, Michael. 2002. "Ths War is Illegal and Immoral, and It won't Prevent Terrorism". İçinde *Beyond September 11: An Anthology of Dissent*, editör Phil Scraton, 77–84. Londra: Pluto Press.
- McInerney, Jay. 2004. "The Uses of Invention". *The Guardian*.
<http://www.theguardian.com/books/2005/sep/17/fiction.vsnaipaul>. (18 Mayıs 2016)
- Miller, Cheryl. 2008. "9/11 and the Novelists". *Commentary*.
- Mishra, Pankaj. 2007. "The End of Innocence". *The Guardian*, Mayıs 19.
<http://www.theguardian.com/books/2007/may/19/fiction.martinamis>. (17 Mayıs 2016)
- Morey, Peter. 2011. "'The Rules of the Game Changed': Mohsin Hamid's The Reluctant Fundamentalist and Post-9/11 Fiction". *Journal of Postcolonial Writing* 47 (2): 135–46.
- Munson, Sam. 2005. "In the Aftermath". *Commentary*, Mayıs.
- Nevins, Allan, ve Henrey Steele Commager. 2011. *ABD Tarihi*. Çeviren Halil İnalcık. 4. baskı. Ankara: Doğu Batı.
- Ng, Lynda. 2014. "Behind the Face of Terror: Hamid, Malkani, and Multiculturalism after 9/11". İçinde *Transatlantic Literature and Culture After 9/11*, editör Kristine A. Miller, 71–89. Palgrave MacMillan.
- Olsson, Karen. 2007. "I Pledge Allegiance". *The New York Times*.
<http://www.nytimes.com/2007/04/22/books/review/Olsson.t.html>. (22 Haziran 2016)

- O'Neill, Joseph. 2009. *Hollanda*. Çeviren Nalan Işık Çeper. 1. baskı. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Özel, İsmet. 2013. *Üç Mesele: Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma*. 18. baskı. İstanbul: TİYO.
- Pamuk, Orhan. 2001. "The Anger of the Damned". *New York Review of Books*.
- Patman, Robert G. 2006. "Globalisation, the New US Exceptionalism and the War on Terror". *Third World Quarterly* 27 (6): 963–86.
- Pollard, Kelvin M., ve William P. O'Hare. 1999. "America's Racial and Ethnic Minorities". Population Reference Bureau.
- Potter, Janet. 2011. "The Submission: A Novel". *Christian Century*.
- Rex, John. 1995. "Multiculturalism in Europe and America". *Nations and Nationalism* 1 (2): 243–59.
- Richards, Alan. 2013. "Socio-economic Roots of Radicalism? Towards Explaining The Appeal of Islamic Radicals". Strategic Studies Institute.
- Rubin, Derek, ve Jaap Verheul. 2009. *American Multiculturalism after 9/11: Transatlantic Perspectives*. Amsterdam University Press.
- Schwartz, Lynne Sharon. 2007. "Terror and Narcissism". *The New Leader*.
- "September 11th Fast Facts". 2015. CNN. Eylül.
- <http://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/>. (3 Mayıs 2016)
- Şeriatî, Ali. 1992. *Kapitalizm Uyanıyor Mu?* İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- "Text of George Bush's speech". 2001. *The Guardian*. Eylül.
- <http://www.theguardian.com/world/2001/sep/21/september11.usa13>. (7 Şubat 2016)
- "The day the world said no to war on Iraq". 2003. *Socialist Worker Online*. Şubat.
- https://web.archive.org/web/20060321033712/http://www.socialistworker.co.uk/article.php?article_id=3323. (7 Şubat 2016)
- The Middle East Quarterly*. 1999. "Is Islamism a Threat?"
- "The World Factbook". 2016. *The World Factbook*.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>. (4 Ekim 2015)
- Updike, John. 2008. *Terörist*. Çeviren Handan Balkara. İstanbul: Alef Yayınevi.

- “U.S. Incarceration Rates by Race”. 2010. *Prison Policy Initiative*.
<http://www.prisonpolicy.org/graphs/raceinc.html>. (22 Haziran 2016)
- Weaver, Matthew. 2010. “Angela Merkel: German Multiculturalism Has ‘Utterly Failed’”.
The Guardian. <http://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed>. (31 Mayıs 2016)
- Wood, James. 2008. “Beyond a Boundary”. *The New Yorker*, Mayıs 26.
<http://www.newyorker.com/magazine/2008/05/26/beyond-a-boundary>. (22 Haziran 2016)
- Yüsoğlu, Nebahat. 2011. “Reşat Nuri Güntekin’in Romanlarında Savaş Teması”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 16 (30): 361–75.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Özkan KOÇAK

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 5 Aralık 1990, İzmir

Elektronik Posta: ozkankocak@yahoo.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Önlisans	Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü	2012
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü	2012

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2013-	Beykent Üniversitesi	Okutman

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde İngilizce.